

Załącznik do uchwały

Nr 1196/345/IV/2014

Zarządu Województwa Śląskiego

z dnia 24.06.2014 roku

Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWO ŚLĄSKIE 2014

Katowice, czerwiec 2014

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

ROPS
Regionalny Ośrodek
Polityki Społecznej
Województwa Śląskiego

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. STRESZCZENIE	5
3. REKOMENDACJE	11
4. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA	17
4.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej	17
4.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej	28
4.2.1. Dochody i wydatki gospodarstw domowych	28
4.2.2. Zagrożenie ubóstwem	31
4.2.3. Przestępczość	33
4.2.4. Rynek pracy	34
5. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ	38
6. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ	50
7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE	61
8. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ	70
8.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS	70
8.2. Pracownicy PCPR i OPS	76
8.2.1. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie	77
8.2.2. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej	78
8.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR	86
8.3. Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej	91
9. NAKŁADY FINANSOWE NA ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ	94
9.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin	95
9.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom	99
9.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin	104
9.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów	112
9.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem	112
9.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	117
10. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2014 ROKU	118
10.1. Korzystający z pomocy społecznej	119
10.2. Zasoby instytucjonalne	122
10.3. Zasoby kadrowe	124
10.4. Świadczenia pomocy społecznej	126
10.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy	126
10.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu	128
10.5. Wydatki w pomocy społecznej	129
11. ANEKS	131
12. SPIS WYKRESÓW	163
13. SPIS TABEL	166

1. WSTĘP

Niniejsze opracowanie stanowi realizację zapisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), dotyczących obowiązku przygotowania przez gminy, powiaty i samorząd województwa oceny zasobów pomocy społecznej (OZPS). Odpowiednie zapisy dotyczące realizacji tego zadania ujęto w: art. 16a, art. 17 ust. 1 pkt 2 (zadania gminy), art. 19 ust. 18 (zadania powiatu), art. 21 ust. 8 (zadania samorządu województwa) oraz art. 22 ust. 11 (zadania wojewody).

W art. 16a czytamy:

1. *Gmina, powiat i samorząd województwa przygotowują ocenę zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.*
2. *Zasoby, o których mowa w ust. 1, obejmują w szczególności infrastrukturę, kadrę, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej bez względu na podmiot je finansujący i realizujący.*
3. *Ocena, o której mowa w ust. 1, obejmuje osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.*
4. *Organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego przedstawia co roku do dnia 30 kwietnia odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu, a do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa właściwej jednostki samorządu terytorialnego ocenę, o której mowa w ust. 1. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na rok następny.*

Natomiast art. 21 ust. 8 stanowi, iż:

Do zadań samorządu województwa należy (...) sporządzanie oceny, o której mowa w art. 16a, na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa, uwzględniającej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii wraz z projektami, o których mowa w pkt 3 i przekazanie ich właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku.

Opracowanie „Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2014” powstało w Obserwatorium Integracji Społecznej działającym przy Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego w ramach projektu 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Materiał został przygotowany w oparciu o trzy główne źródła informacji: Sprawozdanie półroczne i roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze

i usługach MPiPS-03, Bank Danych Lokalnych prowadzony przez Główny Urząd Statystyczny oraz opracowany w Instytucie Rozwoju Służb Społecznych formularz Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2013/2014 (OZPS 2013/2014), służący do zbierania danych z gmin i powiatów. Ponadto, przy jego tworzeniu wykorzystano dane nt. sytuacji na rynku pracy (dostępne w ramach portalu Publiczne Służby Zatrudnienia), Sprawozdanie o placówkach zapewniających całodobową opiekę i wsparcie MPiPS-05, informacje własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego gromadzone w ramach monitoringu i ewaluacji projektu systemowego Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego¹ oraz raporty zespołów zadaniowych pracujących w ramach procesu aktualizacji dokumentu Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020.

Raport „Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo śląskie 2014” zawiera informacje dotyczące: sytuacji społecznej i demograficznej, liczby osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, przyczyn jej udzielania, zasobów kadrowych i instytucjonalnych, środków przeznaczanych na finansowanie świadczeń oraz dane dotyczące współpracy z organizacjami pozarządowymi. Powyższe informacje zostały przedstawione w ujęciu dynamicznym, głównie na przestrzeni lat 2011-2013, oraz statycznym - w odniesieniu do całego kraju, a w przypadku kluczowych zmiennych także w przekrojach uwzględniających: podregiony, powiaty oraz gminy. Ponadto w opracowaniu wykorzystano prognozy sytuacji w pomocy społecznej na rok 2014.

Z uwagi na duży zakres zmian w systemie pomocy społecznej, wynikający z wejścia w życie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 135 z późn. zm.) oraz w trosce o zapewnienie porównywalności danych, informacje z 2011 r. dostosowano do stanu prawnego na dzień 31.12.2012 r. O ile nie podano inaczej dane dotyczą całego województwa śląskiego, a określenie „ośrodek pomocy społecznej” odnosi się zarówno do jednostek działających w gminach powiatów ziemskich, jak i w miastach na prawach powiatu. Występujący w tabelach znak „x” oznacza, że wypełnienie pozycji było niemożliwe lub niecelowe, natomiast skrót „bd” oznacza brak danych.

Wiedza o problemach społecznych i zasobach społeczności lokalnych stanowi podstawę do ustalenia hierarchii potrzeb, które powinny zostać zaspokojone w pierwszej kolejności oraz pozwala na wytyczanie kierunków dalszego rozwoju systemu pomocy i integracji społecznej. Autorzy niniejszego opracowania – dziękując wszystkim Ośrodkom Pomocy Społecznej oraz Powiatowym Centrom Pomocy Rodzinie za trud włożony w rzetelne wypełnienie formularzy OZPS 2013/2014 – mają nadzieję, że okaże się ono źródłem informacji pomocnym w realizacji powyższych celów.

¹ Projekt realizowany w ramach Poddziałania 7.1.3 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013.

2. STRESZCZENIE

Usytuowane w południowej części Polski województwo śląskie to najsilniej zurbanizowany i uprzemysłowiony region kraju. Mimo, iż jest jednym z mniejszych pod względem powierzchni, wyróżnia się wysoką liczbą ludności (drugie miejsce w Polsce), która jednak systematycznie maleje. Ujemny przyrost naturalny przy rosnącej przeciętnej długości trwania życia powoduje, iż spada udział osób w wieku przedprodukcyjnym, wzrasta natomiast odsetek ludności w wieku 60+/65+ (poprodukcyjnym). O ile w 2000 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 14,2%, w roku 2012 już 18,7%, o tyle w 2035 roku ich udział ma wynieść 28,2%. Odsetek osób w wieku produkcyjnym utrzymuje się na podobnym poziomie, niemniej prognozy GUS zakładają jego spadek w 2035 r. o 7,3 punktu proc. (do 57,1%) Powyższym procesom starzenia się ludności towarzyszy ujemne saldo migracji zagranicznych (w przeliczeniu na 1000 ludności jego wartość wyniosła w 2012 roku -0,6) oraz międzywojewódzkich (-3,3 tys. osób).

W 2012 roku przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę wyniósł 1 279 zł i był prawie identyczny ze średnią krajową wynoszącą 1 278 zł. Z kolei przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie śląskim (3 855 zł) było wyższe od średniej dla Polski (o 111 zł). Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku emerytur i rent wypłacanych w ramach pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (emerytura: 2 272 zł, tj. o 334 zł więcej niż średnia dla Polski, renta: 1 840 zł, tj. o 390 zł więcej niż średnia dla Polski) i rolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (1 308 zł, tj. o 253 zł więcej niż średnia dla Polski).

W województwie śląskim w 2012 roku poniżej relatywnej (względnej) granicy ubóstwa żyło 11,3% osób w gospodarstwach domowych (w 2011 roku - 12,3%), poniżej ustawowej granicy ubóstwa - 4,8% (w stosunku do 2011 roku bez zmian), a poniżej minimum egzystencji - 4,5% (w 2011 roku - 4,8%). Zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej, kryterium dochodowe, które uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej, wynosi 542 zł w przypadku osoby samotnie gospodarującej, natomiast 456 zł dla osoby w rodzinie (od 1.10.2012 r.)². Na przestrzeni lat 2006-2012 wskaźnik ubóstwa relatywnego pozostawał na względnie stałym poziomie.

² Por. rozporządzenie Rady Ministrów z 17 lipca 2012 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz.U. poz. 823); z dniem 1.10.2012 r. straciło moc rozporządzenie, zgodnie z którym kryterium dochodowe dla osoby samotnie gospodarującej wynosiło 477 zł, a dla osoby w rodzinie 351 zł.

W latach 2011-2012 zmalał wskaźnik przestępczości – w 2012 roku w zakończonych postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 167 573 przestępstwa, tj. o 2,6% (4 500) mniej w porównaniu z rokiem 2011.

Na koniec marca 2014 roku zarejestrowanych było 212 710 bezrobotnych. Długotrwale bezrobociem objętych było 108 468 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 12 689 osób, tj. o 5,6%, natomiast udział długotrwale bezrobotnych wzrósł do 51,0% ogółu bezrobotnych (w roku 2013 wynosił 44,5%).

W 2013 roku pomocą społeczną objęte były 123 934 rodziny, a w nich 296 430 osób, które stanowiły 6,4% mieszkańców województwa śląskiego. W latach 2012-2013 zwiększyła się zarówno liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej (o 4 147, tj. o 3,5%), jak również liczba osób w tego rodzaju rodzinach (o 9 181, tj. o 3,2%). W roku 2014 roku prognozuje się dalszy wzrost tych wartości. Liczba rodzin objętych pomocą ma wzrosnąć o 1,9%, natomiast osób w tego rodzaju rodzinach o 1,8%.

W przeliczeniu na liczbę ludności najwięcej klientów pomocy społecznej odnotowano w podregionie bytomskim, najmniej w rybnickim. Spośród powiatów największe wartości wystąpiły w Siemianowicach Śląskich i powiecie żywieckim, natomiast na poziomie gmin w Popowie i Istebnej. W latach 2012-2013 wśród rodzin korzystających z pomocy społecznej zwiększyła się liczba rodzin zamieszkujących na wsi (o 1 143 rodzin, tj. 4,9%), niepełnych (o 638, tj. 3,4%), jednoosobowych³ (o 1 139, tj. 2,1%) oraz rodzin z dziećmi (o 392, tj. 0,8%). Zmniejszyła się natomiast liczba rodzin emerytów i rencistów objętych pomocą społeczną (o 78 osób, tj. 0,4%).

W 2013 r. najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej było bezrobocie (171 661 osób w rodzinach objętych pomocą), następnie ubóstwo (154 878 osób), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (87 849 osób), niepełnosprawność (79 566 osób) oraz długotrwała lub ciężka choroba (75 600 osób).

Istotny wpływ na tworzenie polityk publicznych ma poziom ubóstwa. W 2013 roku najwyższy wskaźnik liczby osób objętych pomocą społeczną z tego powodu wystąpił w podregionie bytomskim (5,1%). Na poziomie powiatów jego najwyższą wartość zanotowano w Siemianowicach Śląskich (8,0%), natomiast na poziomie gmin w Łękawicy (10,8%).

³ Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Na koniec 2013 roku w województwie śląskim na szczeblu gminy i powiatu funkcjonowały 642 jednostki organizacyjne pomocy społecznej (JOPS), w tym 184 podstawowe (167 OPS-ów i 17 PCPR-ów) oraz 458 specjalistycznych (pozostałe jednostki). W latach 2012-2013 liczba jednostek o zasięgu lokalnym nie zmieniła się, natomiast ubyły 2 jednostki o zasięgu ponadlokalnym (spadek o 1,6%). Zmianom tym towarzyszył przyrost miejsc w jednostkach o zasięgu lokalnym o 1 258, tj. 13,6% oraz w jednostkach o zasięgu ponadlokalnym o 7, tj. 0,1%.

W 2013 roku województwo śląskie charakteryzowało się większym udziałem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym (72,3%) w stosunku do średniej krajowej (58,7%). Stan taki wynika w dużej mierze z charakterystycznego dla województwa śląskiego dużego udziału miast na prawach powiatu.

W latach 2012-2013 zanotowano ogólne zmniejszenie się liczby jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 2, tj. o 0,4%. Największy bezwzględny spadek dotyczył liczby mieszkań chronionych (-6) oraz „innych ośrodków wsparcia” (-4), czemu towarzyszył spadek liczby miejsc w tego typu rodzajach jednostek (odpowiednio o 15 i 162). Największy bezwzględny wzrost miał miejsce w przypadku środowiskowych domów samopomocy (+2) oraz jadłodajni (+2), co pociągnęło za sobą wzrost liczby miejsc w tego typu rodzajach jednostek (odpowiednio o 95 i 720). Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie za pośrednictwem formularzy OZPS 2013/2014 wskazują, że w 2014 roku największe niedobory w zakresie liczby jednostek będą występować w przypadku: klubów samopomocy (12,5%), ośrodków interwencji kryzysowej (11,8%), klubów integracji społecznej (11,8%), środowiskowych domów samopomocy (8,3%) oraz mieszkań chronionych (8,2%).

Województwo śląskie cechowało się w 2013 roku zbliżonym do ogólnopolskiego udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty niepubliczne (28,6% w porównaniu do 30,2% dla całego kraju). W latach 2012-2013 odnotowano wzrost liczby jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat o 8, tj. o 6,5%, jednocześnie zanotowano spadek liczby jednostek prowadzonych przez podmioty publiczne o 10, tj. o 3,0%.

W 2013 roku relacja liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej do liczby ludności przedstawiała się w regionie nieco mniej korzystnie niż na poziomie całego kraju (województwo śląskie – 41,4 na 10 tys. mieszkańców; Polska – 42,3). Niemniej jednak w przypadku takich placówek jak np. dzienne domy pomocy, mieszkania chronione, jadłodajnie, ośrodki wsparcia prowadzące miejsca całodobowego okresowego pobytu, „inne ośrodki wsparcia”, noclegownie, schroniska, czy domy dla bezdomnych odpowiednie

wskaźniki osiągały wyższą od średniej krajowej wartość. Ponadto, w latach 2012-2013 wzrosła (o 1 265, tj. 7,1%) ogólna liczba miejsc, jakimi dysponowały jednostki organizacyjne pomocy społecznej.

W przypadku liczby miejsc OPS-y i PCPR-y wskazują na możliwe występowanie w 2014 roku braków w zakresie: klubów samopomocy (8,6%), mieszkań chronionych (8,0%), środowiskowych domów samopomocy (7,0%), noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (5,6%), ośrodków interwencji kryzysowej (3,8%), dziennych domów pomocy (3,2%) oraz domów pomocy społecznej (0,4%). Stosunkowo niska pozycja domów pomocy społecznej, przy równocześnie występującej dużej liczbie osób oczekujących na umieszczenie w tego rodzaju jednostkach, może wynikać z wysokich i szybko rosnących kosztów odpłatności gmin za pobyt mieszkańców w tego rodzaju placówkach.

Na koniec 2013 roku liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego wyniosła w województwie śląskim 13 874. Na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 30,1 pracowników – najmniej korzystne wartości tego wskaźnika zanotowano w podregionach: częstochowskim (22,7), tyskim (23,4) i rybnickim (24,9), a na poziomie powiatowym w powiatach: Jastrzębie-Zdrój (11,8), kłobuckim (14,6) oraz Żory (16,3).

Wśród pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej na koniec 2013 r. dominowały osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (6 341 osób) oraz domach pomocy społecznej (5 618 osób). W stosunku do roku 2012 nieznacznie zwiększyła się łączna liczba pracowników JOPS szczebla gminnego i powiatowego (o 58 osób, tj. 0,4%). Największy bezwzględny wzrost odnotowano w przypadku domów pomocy społecznej (+138 osób), natomiast największy spadek w odniesieniu do ośrodków wsparcia (-103 osoby).

Ustawa o pomocy społecznej stanowi, że ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2000 mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników. Na koniec 2013 roku w 92 ośrodkach pomocy społecznej (tj. 55,1%) liczba ludności przypadająca na jednego pracownika socjalnego przekraczała 2000, a w 14 (8,4%) zatrudnionych było mniej niż 3 pracowników socjalnych. Obu tych kryteriów jednocześnie nie spełniało 9 ośrodków (tj. 5,4%). Pod względem liczby ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS najmniej korzystnie sytuacja przedstawiała się w podregionach tyskim i rybnickim, na poziomie powiatów w Jastrzębiu-Zdroju, w wśród gmin w Radzionkowie.

W 2013 roku w ośrodkach pomocy społecznej i powiatowych centrach pomocy rodzinie zatrudnionych było łącznie 6 905 osób (OPS: 6 341 osób, PCPR: 564 osoby). Wśród kadry kierowniczej i pracowników socjalnych tego rodzaju jednostek dominowały osoby z wyższym wykształceniem (86,5% dyrektorów/kierowników jednostek i ich zastępców oraz 72,5% pracowników socjalnych).

W całym 2013 roku na realizację świadczeń z pomocy społecznej w ramach zadań zleconych gminom wydatkowano kwotę 9 391 760 zł, tj. o 74,4% więcej niż rok wcześniej. Tak duża zmiana była w znaczącym stopniu spowodowana zwiększeniem wysokości pomocy przyznawanej na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną, która w analizowanym okresie wzrosła o 3 477 480 zł, tj. o 478%. W przeliczeniu na jednego mieszkańca najwyższe wydatki z tytułu realizacji zadań zleconych gminie poniesiono w podregionie tyskim (3,74 zł). Jeśli chodzi o powiaty, najwyższy wskaźnik wystąpił w Jaworznie (10,03 zł), natomiast w obrębie gmin w Lelowie (92,63 zł). W ramach realizacji wyżej wymienionych świadczeń najwięcej środków przeznaczono na specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4 321 596 zł) oraz wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną (4 204 705 zł).

Na realizację świadczeń z pomocy społecznej w ramach zadań własnych gmin w całym 2013 roku wydatkowano w województwie śląskim kwotę 469 809 219 zł, tj. o 18,8% więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na jednego mieszkańca największe wydatki zanotowano w podregionie katowickim (146,73 zł). Spośród powiatów najwyższym wskaźnikiem (215,60 zł) wyróżniły się Siemianowice Śląskie posiadające jednocześnie status gminy i powiatu.

W ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (133 039 601 zł), zasiłki okresowe (103 696 255 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (82 671 877 zł).

Zwiększenie zapotrzebowania na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin w dużej mierze pokrywa się ze wzrostem liczby świadczeniobiorców. Największy procentowy wzrost wydatków w 2014 prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (18,8%), zapewnienia ubrania (13,2%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (9,9%) oraz zapewnienia schronienia (7,6%).

Jeśli chodzi o świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów, to w 2013 roku na ten cel wydatkowano ogółem 1 462 505 zł. Zdecydowaną jej większość

stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem (1 455 115 zł). Najwięcej, w przeliczeniu na 1 mieszkańca, przeznaczono na ten cel w podregionie katowickim (0,50 zł), natomiast najmniej w tuskim (0,15 zł). Rozpatrując sytuację poszczególnych powiatów, można stwierdzić, że kwota ta była najwyższa w Świętochłowicach (1,62 zł), najniższa zaś w Bielsku-Białej oraz w powiatach: rybnickim, mikołowskim i kłobuckim, w których nie zanotowano żadnych wydatków na ten cel.

W ramach wyżej wymienionej pomocy największy udział stanowiła „pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki” (1 010 486 zł) oraz „pomoc pieniężna na usamodzielnienie” (223 839 zł). W przypadku wszystkich świadczeń jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w 2014 wzrost liczby świadczeniobiorców. W ślad za nim wzrosnąć ma także zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 17,9%, pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 14,7% oraz pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 12,1%.

W minionym roku wartość środków przeznaczonych na sfinansowanie świadczeń przyznawanych w ramach pomocy cudzoziemcom wyniosła 7 390 zł. Środki te w całości zostały wydatkowane na „świadczenia pieniężne na utrzymanie” (5 040 zł) oraz wydatki związane z nauką języka polskiego (2 350 zł) w ramach „pomocy dla cudzoziemców z ochroną uzupełniającą”.

W 2013 roku OPS-y i PCPR-y zawarły przynajmniej 727 umów z organizacjami pozarządowymi w obszarach działań objętych współpracą w trybie działalności pożytku publicznego. Jednostki prognozują, iż w 2014 roku liczba ta zmniejszy się o 1,1%. Jednocześnie przewiduje się zwiększenie o 0,4% liczby organizacji, którym takie zadania będą zlecane oraz wzrost wartości przekazywanych im środków o 3,8%. W przypadku zleceń w trybie zamówień publicznych przewiduje się spadek liczby organizacji, którym takie zadania będą zlecane o 9,1% przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 14,8%. Podobnie zmniejszy się odsetek JOPS zlecających organizacjom pozarządowym zadania związane z usługami pomocy społecznej. Wyjątek od tej reguły stanowić będzie zlecenie prowadzenia placówek pomocy społecznej, np. domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy czy też noclegowni, schronisk i domów dla bezdomnych.

3. REKOMENDACJE

Rodzina jest głównym środowiskiem funkcjonowania swoich członków a przede wszystkim rozwoju dziecka. Choć zmienia się model i warunki życia współczesnej rodziny, to jest ona nadal niezastąpiona i stanowi naturalne środowisko wychowawcze, w którym młodzi ludzie uczą się żyć i postępować w przyjęty w danej kulturze sposób. W sytuacjach kryzysowych, gdy rodzina nie jest w stanie sama poradzić sobie z problemami zachodzi konieczność udzielenia jej pomocy⁴. Województwo śląskie charakteryzuje się wyższymi od ogólnopolskich wskaźnikami liczby separacji i rozwodów. Może to świadczyć o nienajlepszej kondycji śląskich rodzin. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2012 roku w województwie śląskim 58,2% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi⁵.

Jak wskazują dane Głównego Urzędu Statystycznego, w ciągu ostatniej dekady nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w całej populacji województwa śląskiego. I chociaż wydłużenie wieku aktywności zawodowej, wynikające z wdrożenia reformy emerytalnej, spowoduje zmniejszenie tempa przyrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym, to nie zdoła zmniejszyć wzrostu liczby osób starszych.

Jako osoby wymagające, w zdecydowanej większości przypadków, stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat⁶. Na koniec 2012 roku w województwie śląskim takich osób było 158 829. Stanowiły one 3,4% ogółu ludności, przy czym w całym kraju wskaźnik ten wynosił średnio 3,7%. Prognoza do roku 2035 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku powyżej 80 lat, który na koniec tego okresu ma wynieść w województwie śląskim 7,6% (w całej Polsce 7,2%)⁷. Ponadto zmianom ulega struktura gospodarstw domowych. Wpływa to na ograniczenie realizowanej dotychczas opieki wewnątrzrodzinnej oraz zwiększenie zapotrzebowania na usługi opiekuńcze świadczone przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne.

We wszystkich zaleceniach opiekuńczych i pomocowych w stosunku do osób starszych podkreśla się konieczność zachowania ich w dotychczasowym środowisku. Jednocześnie należy liczyć się z koniecznością rozwoju usług realizowanych w placówkach stacjonarnych.

⁴ Raport Zespołu zadaniowego ds. rodziny, przygotowany w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020*.

⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁶ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Osobom trwale chorym, całkowicie niezdolnym do prowadzenia gospodarstwa domowego powinno się stworzyć warunki gwarantujące im pełną opiekę i pomoc⁸.

W województwie śląskim w 2013 roku z usług opiekuńczych, realizowanych w ramach zadań własnych gmin, skorzystało 9 212 osób. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie, mierzona liczbą godzin, wyniosła 248 (dla Polski 354), natomiast przeciętna kwota świadczenia 9,05 zł (dla Polski 12,04 zł)⁹. Dane te mogą oznaczać, że usługi opiekuńcze w województwie śląskim są niedoinwestowane, co z kolei może się odbijać niekorzystnie na ich jakości¹⁰.

W 2013 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objęte były 123 934 rodziny¹¹. Liczyły one 296 430 osób¹². Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej kształtował się na poziomie 6,4%¹³. Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2014 roku liczba rodzin, którym zostanie udzielona pomoc będzie większa od tej z 2013 roku o 1,9%. Liczba osób w rodzinach objętych wsparciem ma wzrosnąć o 1,8%¹⁴. Za szczególnie ważne należy uznać wsparcie dla rodzin wielodzietnych, które stanowią 10,5% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej¹⁵.

Warunkiem koniecznym prowadzenia działań na rzecz włączenia osób, rodzin i grup dotkniętych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym jest zapewnienie właściwej sieci instytucjonalnej pomocy społecznej umożliwiającej utrzymanie lub przywracanie niezależności i samodzielności. Za priorytetowe należy uznać wspieranie i prowadzenie działań mających na celu dostosowanie istniejącej bazy instytucjonalnej do zidentyfikowanych potrzeb. Ponadto potrzebna jest koordynacja działań podmiotów należących do sektorów publicznego, prywatnego i społecznego¹⁶.

⁸ Raport Zespołu zadaniowego ds. seniorów, przygotowany w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020*.

⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, *Sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.*

¹⁰ P. Błędowski, *Sytuacja osób starszych w województwie śląskim*, ekspertyza opracowana na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020*.

¹¹ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

¹² Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.*

¹³ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013*, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁴ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014*.

¹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, *sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.*

¹⁶ Raport Zespołu zadaniowego ds. warunków życia, przygotowany w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020*.

Województwo śląskie charakteryzuje się znacznymi różnicami w poziomie zasobów instytucjonalnych w ramach poszczególnych podregionów i powiatów¹⁷. Z kolei porównując wskaźniki liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim i w Polsce w 2013 roku, warto zwrócić uwagę na mniej korzystny ich poziom w zakresie: środowiskowych domów samopomocy oraz domów pomocy społecznej¹⁸. Dane te korespondują z informacjami ujętymi w sprawozdaniu *MPiPS-05*, z których wynika, że na koniec 2013 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało 1 980 osób. Na możliwość skorzystania ze środowiskowego domu samopomocy oczekiwało 128 osób. Z kolei z informacji przekazanych za pośrednictwem formularzy *OZPS 2013/2014* wynika, że deficyt miejsc w środowiskowych domach samopomocy w 2014 roku będzie wynosić 7,0%¹⁹. Wyraźnie więc widać, że mimo postępu, jaki dokonał się w stosunku do roku 2012 (zwłaszcza w przypadku środowiskowych domów samopomocy), tempo wzrostu zasobów nie nadąża za zwiększającym się poziomem potrzeb²⁰.

W 2013 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 479 200 979 zł²¹. Zdecydowaną większość środków (98,0%) przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych²². W latach 2012-2013 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 19,6%²³. Wzrost ten w dużej mierze wynika ze znacznego i systematycznego wzrostu wydatków gmin na pobyt mieszkańców w domach pomocy społecznej²⁴.

W 2013 roku nadal wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełniało ustawowych wymogów dotyczących zatrudnienia pracowników socjalnych²⁵. Na koniec tego okresu dla 92 OPS (55,1% jednostek) liczba ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego przewyższała wartość 2000, a 14 OPS (8,4%) zatrudniało mniej niż 3 pracowników socjalnych. Co najmniej jednego z wyżej wymienionych kryteriów nie spełniało 97 ośrodków pomocy społecznej (58,1%), a obu

¹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r., Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁸ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁹ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, *Centralna Aplikacja Statystyczna*, formularze *OZPS 2013/2014*.

²⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-05* za lata 2012-2013.

²¹ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

²² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r.

²³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2011-2013.

²⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2004 oraz 2008-2013.

²⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.) w treści art. 110 ust. 11 stanowi, że ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2000 mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników.

kryteriów jednocześnie 9 tego rodzaju jednostek (5,4%)²⁶. Potrzebę zatrudnienia większej liczby pracowników socjalnych potwierdzają dane zebrane za pośrednictwem formularzy OZPS 2013/2014. Zgodnie z nimi w 2014 roku deficyty w zasobach kadrowych ośrodków pomocy społecznej będą w głównej mierze odnosiły się do pracowników socjalnych. To samo źródło danych wskazuje na duże zainteresowanie OPS-ów i PCPR-ów współpracą z wolontariuszami. Te pierwsze chciałyby zwiększenia ich liczby o 26,1%, te drugie o 7,7%²⁷.

Współczesny model pomocy społecznej i pracy socjalnej stawia przed pracownikami służb społecznych coraz szersze i coraz bardziej zróżnicowane wymagania profesjonalne. Umiejętność właściwego i pełnego zdiagnozowania sytuacji klientów oraz zaplanowania i przeprowadzenia adekwatnych działań pomocowych uwarunkowana jest posiadaniem wiedzy z zakresu różnych dziedzin nauki oraz specyficznych umiejętności i kompetencji²⁸.

Jednocześnie pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej stale zgłaszają zapotrzebowanie w zakresie kształcenia w ramach szkoleń, studiów podyplomowych oraz doradztwa. Z drugiej strony zapisy dokumentów programowych *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013* stwarzają możliwość wdrażania tego rodzaju form doskonalenia zawodowego²⁹.

W świetle powyższych informacji oraz mając na względzie: dobro osób korzystających z pomocy społecznej, prognozowaną sytuację demograficzną, aktualny stan zasobów instytucjonalnych i kadrowych pomocy społecznej, przewidywany wzrost liczby świadczeniobiorców, konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji pracowników pomocy i integracji społecznej, ograniczone możliwości finansowe budżetów państwa i samorządów, jak również kierując się zapisami dokumentu *Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego rekomenduje:

1. Podejmowanie działań sprzyjających wyrównywaniu różnic pomiędzy poszczególnymi podregionami oraz obszarami miejskimi i wiejskimi w dostępie do infrastruktury

²⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r., Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

²⁷ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

²⁸ Raport Zespołu zadaniowego ds. kształcenia ustawicznego i doskonalenia zawodowego, przygotowany w ramach procesu aktualizacji dokumentu *Strategia polityki społecznej województwa śląskiego na lata 2006-2020*.

²⁹ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Raport z ewaluacji III etapu realizacji projektu systemowego pt.: *Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego oraz Raport z ewaluacji zadania STUDIA realizowanego w ramach projektu systemowego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego pt.: „Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego” IV etap projektu 2012-2013 r.*

- instytucjonalnej w środowisku zamieszkania, w szczególności do: środowiskowych domów samopomocy, ośrodków interwencji kryzysowej oraz dziennych domów pomocy;
2. Rozwój systemu poradnictwa specjalistycznego oraz terapii rodzinnej, wspierającego rodziny w sytuacjach kryzysowych;
 3. Poszerzenie oferty usług socjalnych i prawnych pozwalających na wzmocnienie autonomii osób zależnych (niepełnosprawnych, starszych), czemu sprzyjać będą: rozbudowa i modernizacja placówek, zwiększenie dostępności i poprawa jakości usług opiekuńczych i wspomagających w środowisku zamieszkania oraz promowanie i rozwijanie specjalistycznego poradnictwa;
 4. Dostosowanie systemu wsparcia do potrzeb starzejącego się społeczeństwa, w tym rozwój sieci rodzinnych domów pomocy, które w bliższej perspektywie zapewnią opiekę całodobową osobom oczekującym na umieszczenie w DPS, a w dalszych latach przejmą część zadań związanych z zapewnieniem opieki rosnącej populacji osób starszych;
 5. Rozwój usług socjalnych adekwatnych do potrzeb osób długotrwale bezrobotnych, w szczególności: klubów integracji społecznej, centrów integracji społecznej oraz spółdzielni socjalnych;
 6. Wspieranie podmiotów należących do sektora ekonomii społecznej w celu rozwoju i pluralizacji usług społecznych;
 7. Poszerzenie zakresu lokalnych inicjatyw obywatelskich na rzecz poprawy warunków i jakości życia osób zagrożonych marginalizacją;
 8. Budowanie partnerskich relacji pomiędzy instytucjami pomocy społecznej i organizacjami pozarządowymi, w szczególności poprzez zlecanie podmiotom niepublicznym prowadzenia jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
 9. Inspirowanie oraz promowanie idei wolontariatu;
 10. Dostosowanie liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej do obowiązującego standardu;
 11. Zapewnienie kadrze jednostek organizacyjnych pomocy społecznej możliwości podwyższania kwalifikacji za pomocą różnorodnych form doskonalenia zawodowego, w tym: kursów, treningów, szkoleń i specjalistycznego doradztwa;
 12. Rozwój szkolnych form podnoszenia kwalifikacji zawodowych, tj. studiów i kursów zawodowych (specjalizacji);
 13. Monitorowanie potrzeb szkoleniowych kadr pomocy i integracji społecznej;
 14. Rozwijanie i wdrażanie aktywnych form i metod pracy prowadzących do wychodzenia z ubóstwa i wykluczenia społecznego tak, aby praca socjalna stała się głównym

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

zadaniem służb społecznych, a wypłata świadczeń stanowiła tylko uzupełnienie tych działań;

15. Monitorowanie polityki społecznej w regionie, w tym prowadzenie badań nad poziomem, warunkami i jakością życia rodzin;
16. Doskonalenie narzędzi badawczych, które pozwolą na precyzyjniejsze określanie potrzeb występujących w obszarze pomocy i integracji społecznej.

4. SYTUACJA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNA

4.1. Wybrane elementy sytuacji demograficznej

Powierzchnia

Powierzchnia województwa śląskiego wynosi 12 333 km², co stanowi 3,9% powierzchni kraju. Pod względem terytorialnym region klasyfikuje się na 14. miejscu spośród wszystkich województw w Polsce³⁰. Mniejszą powierzchnią charakteryzują się tylko województwa: świętokrzyskie i opolskie.

Podział administracyjny

Region składa się ze 167 gmin, w tym 49 miejskich, 22 miejsko-wiejskich oraz 96 wiejskich. Gminy te tworzą 36 powiatów, w tym 19 grodzkich (miasta na prawach powiatu) oraz 17 ziemskich. Województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej powiatów grodzkich niż powiatów ziemskich³¹.

Dla celów statystyki regionalnej województwo zostało podzielone na 8 podregionów:³²

1. **bielski** – obejmujący powiaty: bielski, cieszyński, żywiecki, m. Bielsko-Biała;
2. **bytomski** – obejmujący powiaty: lubliniecki, tarnogórski, m. Bytom, m. Piekary Śląskie;
3. **częstochowski** – obejmujący powiaty: częstochowski, kłobucki, myszkowski, m. Częstochowa;
4. **gliwicki** – obejmujący powiaty: gliwicki, m. Gliwice, m. Zabrze;
5. **katowicki** – obejmujący powiaty: m. Chorzów, m. Katowice, m. Mysłowice, m. Ruda Śląska, m. Siemianowice Śląskie, m. Świętochłowice;
6. **rybnicki** – obejmujący powiaty: raciborski, rybnicki, wodzisławski, m. Jastrzębie-Zdrój, m. Rybnik, m. Żory;
7. **sosnowiecki** – obejmujący powiaty: będziński, zawierciański, m. Dąbrowa Górnicza, m. Jaworzno, m. Sosnowiec;
8. **tyiski** – obejmujący powiaty: mikołowski, pszczyński, bieruńsko-lędziński, m. Tychy.

³⁰ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

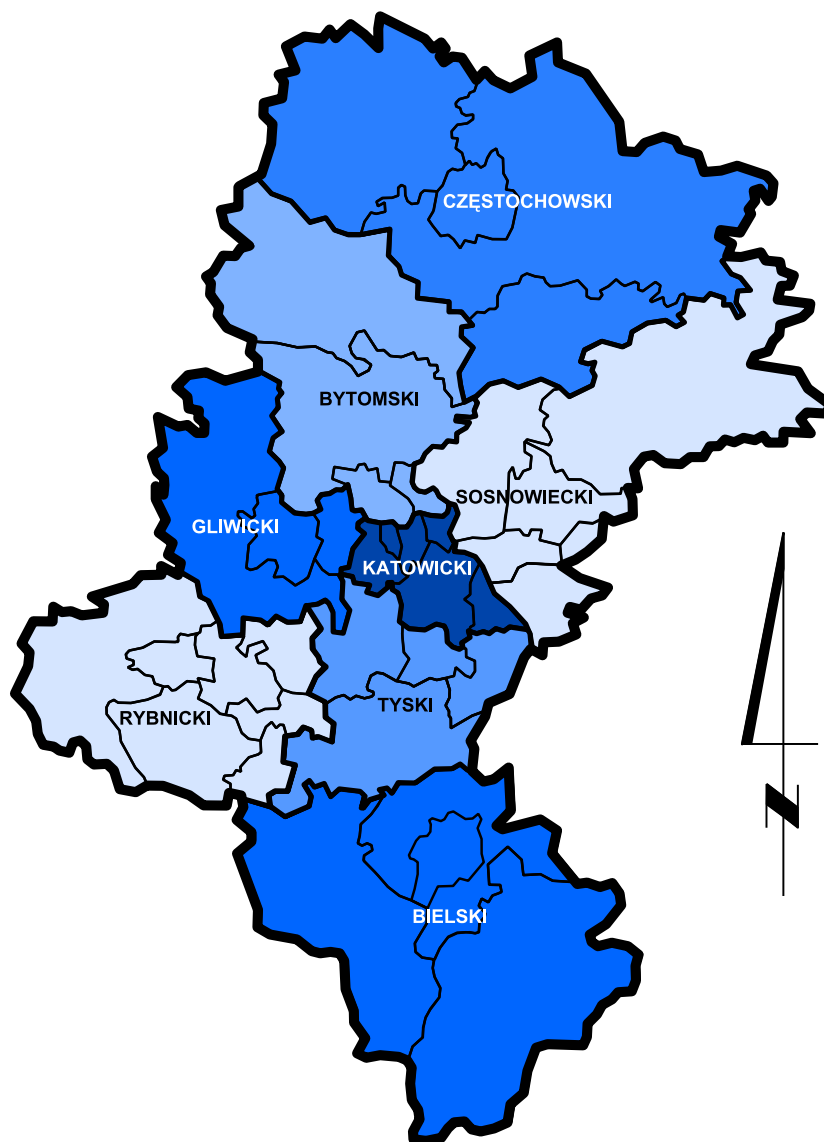
³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

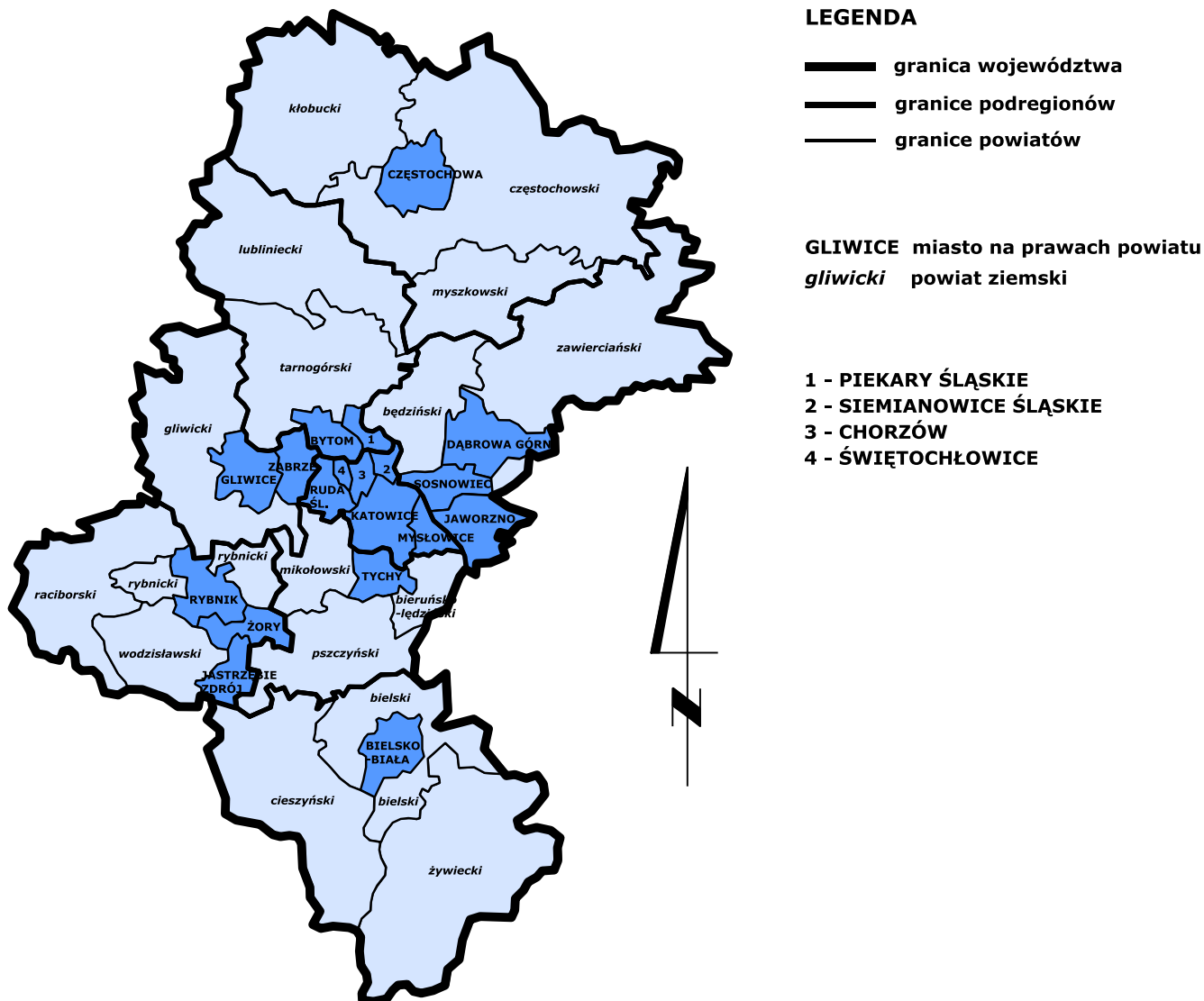
Mapa 1. Podział województwa śląskiego na podregiony.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Mapa 2. Podział województwa śląskiego na powiaty.

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Liczba ludności

Według stanu na koniec grudnia 2012 r. województwo śląskie zamieszkiwało 4 615 870 osób, które stanowiły 12,0% ludności kraju. Pod względem liczby mieszkańców zajmowało ono drugie miejsce w Polsce (zaraz po województwie mazowieckim). Liczba ludności województwa śląskiego systematycznie maleje. W latach 2011-2012 spadek wyniósł 10 487 osób (-0,2%), natomiast w latach 2000-2012 liczba mieszkańców województwa zmniejszyła się o 143 074 osoby (-3,0%). Do roku 2035 prognozowane jest dalsze zmniejszanie się liczby ludności. W tymże roku ma ona wynieść 4 052 187 osób, tj. o 12,2% mniej niż w roku 2012. Dla porównania w skali całego kraju GUS przewiduje spadek liczby ludności rzędu -6,6%³³.

Gęstość zaludnienia

Znaczna liczba ludności skoncentrowana na stosunkowo niedużym obszarze skutkuje dużą gęstością zaludnienia. W 2012 roku wynosiła ona 374 osób/km² i była najwyższa spośród wszystkich województw w Polsce. Dla porównania wartość tego wskaźnika dla całego kraju kształtowała się na poziomie 123 osób/km². Prognozowany dla województwa śląskiego spadek liczby ludności spowoduje zmniejszenie gęstości zaludnienia do 329 osób/km² w 2035 roku³⁴.

Struktura ludności wg wieku

Ważnym czynnikiem mającym wpływ na politykę społeczną jest struktura ludności wg ekonomicznych grup wieku. W województwie śląskim w 2012 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wynosił 17,0% (w Polsce – 18,3%). Na przestrzeni lat 2000-2012 daje się zauważyć znaczący spadek zarówno liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczba osób w wieku 0-17 lat spadła w tym okresie o 298 566 (z 1 081 347 do 782 781), tj. o 27,6%. Prognoza ludności do roku 2035 przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Szacuje się, że liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmniejszy się do tego czasu o kolejne 186 912 (-23,9%), do poziomu 595 869. Ich udział w ogólnej liczbie ludności będzie wynosił 14,7%, co oznacza spadek o 2,3 punktu proc. w stosunku do roku 2012³⁵.

W województwie śląskim w 2012 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 64,3% (w Polsce – 63,9%). W latach 2000-2012 liczba osób w wieku produkcyjnym nieznacznie zmalała (z 3 003 302 do 2 970 023, tj. o 1,1%), natomiast ich udział w strukturze ludności nieznacznie wzrósł (z 63,1% do 64,3%). Prognoza GUS do roku 2035

³³ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

przewiduje, że liczba osób w wieku produkcyjnym zmniejszy się do tego czasu o 656 561, tj. o 22,1%. Udział ludności należącej do tej kategorii ma wynieść w 2035 roku 57,1%, co oznacza spadek o 7,3 punktu proc. w stosunku do roku 2012³⁶.

W 2012 roku odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 18,7% (w Polsce – 17,8%). W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny wzrost zarówno liczby osób w wieku poprodukcyjnym, jak i udziału tej kategorii ludności. W latach 2000-2012 liczba osób wzrosła o 188 771 (z 674 295 do 863 066), tj. o 28,0%, a udział zwiększył się o 4,5 punktu proc. Prognoza ludności do 2035 roku przewiduje kontynuację istniejącej tendencji. Liczba osób należących do kategorii wiekowych 60+/65+ zwiększy się o kolejne 279 790, do poziomu 1 142 856, a ich udział wyniesie 28,2%, co oznacza wzrost o 9,5 punktu proc. w odniesieniu do roku 2012³⁷.

Wskaźnik obciążenia demograficznego

Opisane powyżej tendencje będą skutkowały w przyszłości wzrostem wskaźnika obciążenia demograficznego³⁸. Jego wartość, która w 2012 roku wyniosła w województwie śląskim 55,4 (w Polsce 56,6), zgodnie z obliczeniami GUS, w 2035 roku osiągnie 75,2 i będzie wyższa od średniej krajowej prognozowanej na 73,6³⁹.

Chociaż wydłużenie wieku aktywności zawodowej, wynikające z wdrożenia reformy emerytalnej, spowoduje zmniejszenie tempa przyrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym, to nie zdoła zmniejszyć zapotrzebowania na opiekę wynikającego ze wzrostu liczby osób starszych. Jako osoby wymagające w zdecydowanej większości przypadków stałego wsparcia traktowane są osoby mające przynajmniej 80 lat⁴⁰. Na koniec 2012 roku w województwie śląskim takich osób było 158 829. Stanowiły one 3,4% ogółu ludności (w Polsce 3,7%). Prognoza do roku 2035 wskazuje na stały wzrost udziału osób w wieku 80+. Na koniec tego okresu będzie on wynosił w województwie śląskim 7,6%, natomiast w całej Polsce 7,2%⁴¹.

³⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ludność w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym oraz poprodukcyjnym) na 100 osób w wieku produkcyjnym.

³⁹ Dla wieku emerytalnego 60+/65+.

⁴⁰ P. Szukalski, *Starzenie się ludności województwa śląskiego – nieunikniony wzrost zapotrzebowania na wsparcie publiczne?*, [w:] *Seniorzy w województwie śląskim*, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice 2012, s. 11.

⁴¹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Struktura ludności wg miejsca zamieszkania

Na koniec 2012 roku tereny miejskie województwa śląskiego zamieszkiwały 3 579 983 osoby (77,6% ludności), natomiast tereny wiejskie 1 035 887 osób (22,4% ludności). Wysoki udział ludności zamieszkującej miasta (średnia dla Polski to 60,6%) jest cechą charakterystyczną województwa śląskiego wyraźnie odróżniającą go od pozostałych regionów. Systematycznie obserwowany jest jednak spadek wartości tego wskaźnika – między 2011 a 2012 rokiem o 0,1 punktu proc., natomiast w latach 2000-2012 o 1,6 punktu proc.⁴².

Urodzenia żywe

W latach 2000-2012 liczba urodzeń żywych podlegała w województwie śląskim silnym wahaniom. Najwyższą liczbą urodzeń cechował się rok 2009, w którym na świat przyszło 47 860 dzieci, natomiast najniższą rok 2003 z liczbą urodzeń wynoszącą 39 156. W 2012 roku zanotowano 44 565 urodzeń żywych (wobec 44 803 w roku 2011). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba urodzeń w województwie śląskim w 2012 roku wyniosła 9,7 i była niższa od średniej krajowej wynoszącej 10,0⁴³.

Zgony ogółem

W latach 2000-2012 w zakresie liczby zgonów w województwie śląskim dało się zaobserwować trend rosnący. Najniższą liczbą zgonów cechował się rok 2002 (44 768), natomiast najwyższą rok 2012 (49 028). Dla porównania w 2011 roku w województwie śląskim zmarło 47 709 osób. Wskaźnik zgonów na 1000 ludności kształtował się w 2012 roku na poziomie 10,6 i był wyższy od ogólnopolskiego, który wyniósł 10,0⁴⁴.

Zgony niemowląt

Generalnie w kwestii zgonów niemowląt (dzieci w wieku poniżej 1 roku życia) w województwie śląskim w latach 2000-2012 możemy zauważyć tendencję spadkową. Jednak w całym tym okresie region osiągał wskaźniki znacznie mniej korzystne od ogólnopolskich. Najwyższą liczbą zgonów cechował się rok 2000 (427), natomiast najniższą rok 2012 (214). Dla porównania w roku 2011 było to 270. Wskaźnik zgonów niemowląt na 1000 urodzeń żywych kształtował się w województwie śląskim w 2012 roku na poziomie 4,8, podczas gdy w całym kraju jego wartość wyniosła średnio 4,6⁴⁵.

⁴² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

Przeciętna długość trwania życia

Według danych GUS w 2012 roku kobiety w województwie śląskim żyły przeciętnie 80,0 lat, natomiast mężczyźni 72,0 lata. Wartości te były niższe od średnich dla kraju, wynoszących odpowiednio: 81,0 lat i 72,7 lat. Korzystną tendencją, którą można było zaobserwować w latach 2000-2012, był systematyczny wzrost przeciętnej długości trwania życia. W stosunku do roku 2000 kobiety w województwie śląskim żyły przeciętnie o 2,8 roku dłużej, natomiast mężczyźni o 2,4 roku dłużej. Należy jednak pamiętać, że zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet w całym analizowanym okresie przeciętne długości trwania życia mieszkańców województwa śląskiego były krótsze niż w przypadku analogicznych kategorii w całej populacji kraju⁴⁶.

Przyrost naturalny

Duży wpływ na zmiany w zakresie liczby ludności ma poziom przyrostu naturalnego, definiowanego jako różnica pomiędzy liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów w danym okresie. W województwie śląskim w latach 2000-2012 dodatni przyrost naturalny zanotowano tylko w roku 2010 (95 osób). Najniższą jego wartość (-6 419) wystąpiła w roku 2003. W 2012 roku liczba zgonów przewyższyła liczbę urodzeń o 4 463, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dało wskaźnik na poziomie -1,0 (dla całego kraju wartość ta wyniosła 0,0)⁴⁷.

Migracje zagraniczne

Oprócz przyrostu naturalnego wpływ na zmianę liczby ludności ma również poziom migracji zagranicznych i międzywojewódzkich. W latach 2000-2012 systematycznie notowano ujemne saldo migracji zagranicznych. Najwyższą jego wartość zanotowano w roku 2009 (-1 634 osoby), natomiast najniższą w roku 2000 (-10 557 osób). W 2012 roku w województwie śląskim saldo migracji zagranicznych wyniosło -2 604 osoby (w roku 2011 było to -2 020 osób). W przeliczeniu na 1000 ludności współczynnik salda migracji zagranicznych kształtował się na poziomie -0,6. Dla porównania, analogiczna miara dla całego kraju osiągnęła wartość -0,2⁴⁸.

Migracje międzywojewódzkie

Podobnie jak migracje zagraniczne, również migracje międzywojewódzkie w województwie śląskim cechuje ujemne saldo. W latach 2000-2012 najwyższą jego wartość zanotowano w roku 2002 (-1 639 osób), natomiast najniższą w roku 2006 (-3 668 osób). W 2012 roku w województwie

⁴⁶ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Ibidem.

śląskim saldo migracji międzywojewódzkich wyniosło -3 298 osób (w roku 2011 było to -3 652 osoby)⁴⁹.

Małżeństwa

W latach 2000-2012 liczba zawieranych małżeństw wykazywała w województwie śląskim silne wahania. Najwyższą liczbą zawartych małżeństw cechował się rok 2009 (31 209), natomiast najniższą rok 2002 (22 963). W 2012 roku zawarto 24 925 małżeństw (wobec 25 495 w roku 2011). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba małżeństw zawartych w województwie śląskim w 2012 roku wyniosła 5,4 i była nieznacznie wyższa do średniej krajowej wynoszącej 5,3⁵⁰.

Separacje

Dostępne dane dotyczące liczby orzeczonych separacji obejmują lata 2010-2012. W 2012 roku w województwie śląskim orzeczono 436 separacji. Dla porównania w roku 2011 było ich 518. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba separacji orzeczonych w województwie śląskim w 2012 roku wyniosła 0,94 i była wyższa do średniej krajowej wynoszącej 0,65⁵¹.

Rozwody

W województwie śląskim w latach 2000-2006 liczba prawomocnie orzeczonych rozwodów wykazywała tendencję rosnącą. Najwyższą liczbą rozwodów cechował się rok 2006 (10 718), natomiast najmniejszą ich liczbę zanotowano w roku 2000 (5 020). W 2012 roku orzeczono 8 493 rozwody (wobec 8 329 w roku 2011). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba rozwodów orzeczonych w województwie śląskim w 2012 roku wyniosła 1,84 i była wyższa od średniej krajowej wynoszącej 1,67⁵². Do głównych przyczyn orzekania rozwodu należały: niezgodność charakterów (2 055 rozwodów), niedochowanie wierności małżeńskiej (1 616 rozwodów), nadużywanie alkoholu (1 449 rozwodów), nieporozumienia na tle finansowym (1 242 rozwody) oraz naganny stosunek do członków rodziny (1 185 rozwodów)⁵³. Szczególnie niekorzystnie rozpad rodziny wpływa na dzieci, tymczasem w 2012 roku w województwie śląskim 58,2% ogółu rozwodów orzeczono w rodzinach z dziećmi⁵⁴.

⁴⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

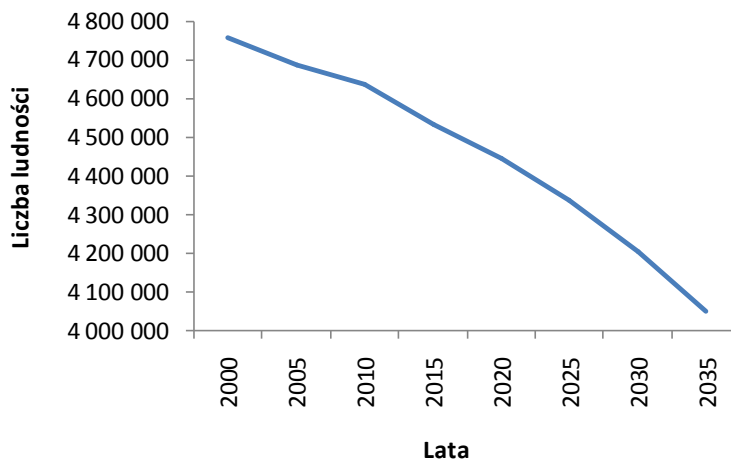
⁵² Ibidem.

⁵³ Dane małżeństwo mogło być rozwiązane z więcej niż jednego powodu.

⁵⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

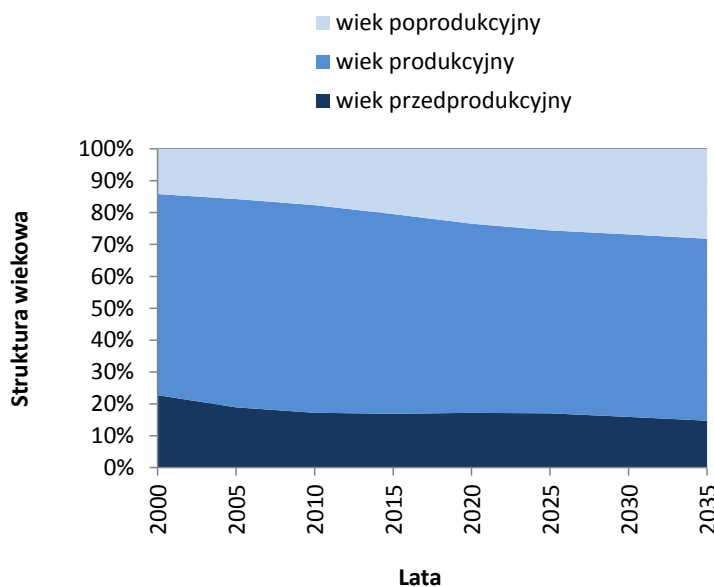
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 1. Liczba ludności - województwo śląskie w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 2. Struktura wiekowa ludności* - województwo śląskie w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.

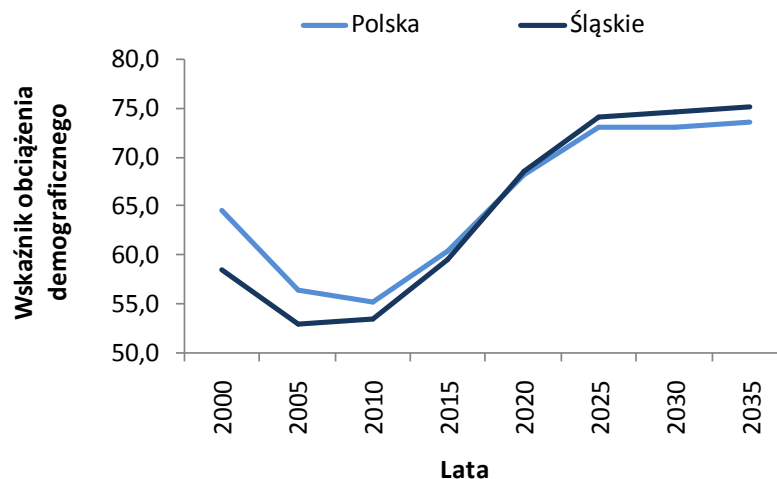

* Ludność w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat), produkcyjnym (18-59/60) i poprodukcyjnym (60+/65+).

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

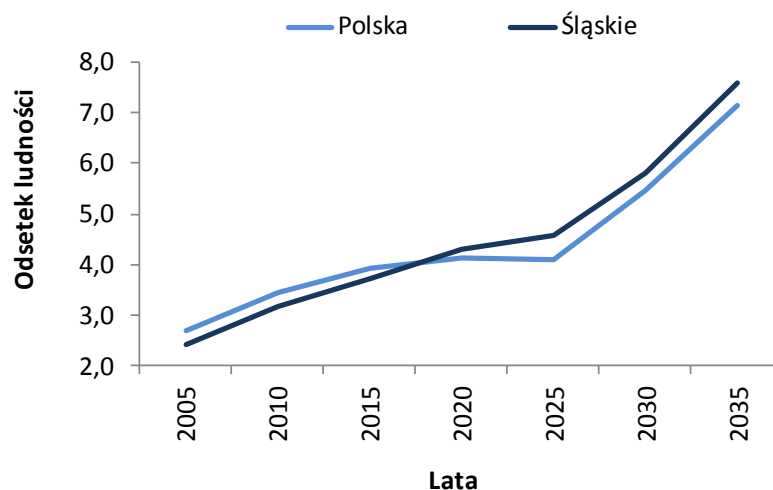
Wykres 3. Wskaźnik obciążenia demograficznego* - województwo śląskie i Polska w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.

* Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

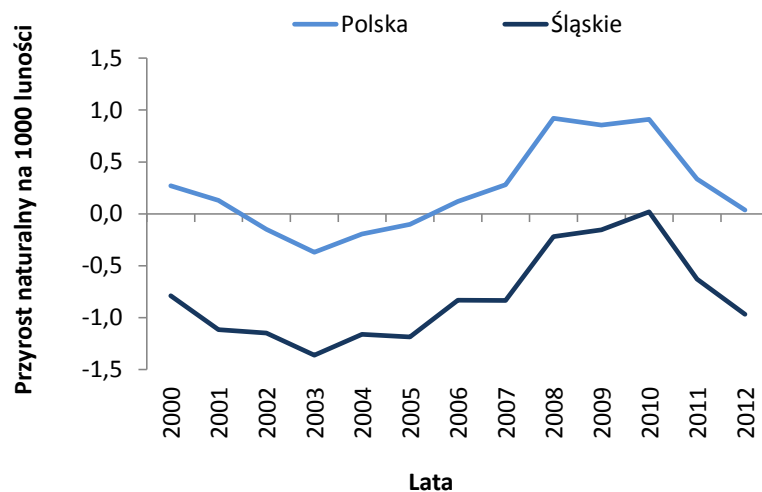
Wykres 4. Odsetek ludności w wieku 80 lat i więcej - województwo śląskie i Polska w latach 2005-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

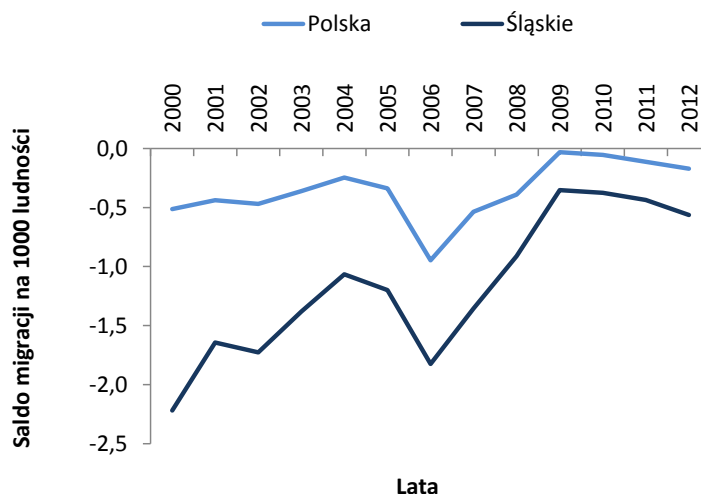
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, lata 2000-2012.

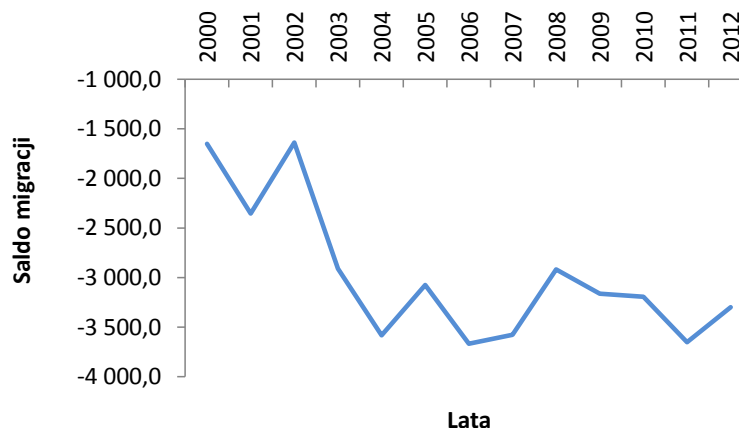

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 6. Saldo zagranicznych migracji na pobyt stały na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, lata 2000-2012.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 7. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały - województwo śląskie, lata 2000-2012.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

4.2. Wybrane elementy sytuacji społecznej

4.2.1. Dochody i wydatki gospodarstw domowych

Dochód rozporządzalny

Jest to suma bieżących dochodów gospodarstw domowych z poszczególnych źródeł pomniejszona o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych płacone przez płatnika w imieniu podatnika (od dochodów z pracy najemnej oraz od niektórych świadczeń z ubezpieczenia społecznego i świadczeń pozostałych), o podatki od dochodów z własności, podatki płacone przez osoby pracujące na własny rachunek, w tym przedstawicieli wolnych zawodów i osób użytkujących gospodarstwo indywidualne w rolnictwie oraz o składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne. W skład dochodu rozporządzalnego wchodzi dochody pieniężne i niepieniężne, w tym spożycie naturalne (towary lub usługi konsumpcyjne pobrane na potrzeby gospodarstwa domowego z gospodarstwa indywidualnego bądź z prowadzonej działalności gospodarczej na własny rachunek - rolniczej i pozarolniczej) oraz towary i usługi

otrzymane bezpłatnie. Dochód rozporządzalny jest przeznaczony na wydatki oraz przyrost oszczędności⁵⁵.

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę wyniósł w województwie śląskim w 2012 roku 1 279 zł i był prawie identyczny jak w Polsce (1 278 zł). W stosunku do 2011 roku zanotowano jego wzrost o 63 zł, tj. o 5,2%. Z kolei przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę kształtowały się na poziomie 1 102 zł. W tym przypadku zanotowano poziom wyższy od średniej dla całej Polski (1 051 zł). Wzrost przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w stosunku do 2011 roku wyniósł 62 zł, tj. 5,9%⁵⁶.

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto

Jest to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą⁵⁷.

Według danych GUS w 2012 roku, w województwie śląskim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 3 855 zł i było wyższe od średniej dla Polski o 111 zł (3,0%). W stosunku do roku 2011 zanotowano wzrost jego wysokości o 61 zł (1,6%)⁵⁸.

ŚWIADCZENIA WYPŁACANE Z POZAROLNICZEGO SYSTEMU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Emerytura

To świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnia warunki uprawniające do emerytury z ubezpieczenia społecznego, tzn.

- 1) osiągnął wiek emerytalny - zróżnicowany w zależności od płci, zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze,
- 2) ma odpowiedni okres składkowy i nieskładkowy.

Wysokość emerytury dla osób, które urodziły się przed rokiem 1949 określona jest przez staż pracy i wysokość zarobków w wybranych okresach pracy. Dla osób urodzonych po dniu 31

⁵⁵ Główny Urząd Statystyczny, http://inf.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-106.htm

⁵⁶ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁵⁷ Główny Urząd Statystyczny, http://inf.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-1234.htm

⁵⁸ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

grudnia 1948 r., które przystąpiły do Otwartego Funduszu Emerytalnego lub, które nie są członkami OFE i nie spełniły warunków do emerytury na dotychczasowych zasadach wysokość emerytury jest uzależniona od wysokości kapitału zgromadzonego na indywidualnym koncie ubezpieczonego. Warunki nabywania prawa do świadczeń emerytalno-rentowych wypłacanych przez MON, MSWiA oraz MS oraz wysokości tych świadczeń uregulowane są odrębnie (ustawa z 23 lipca 2003 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych) ⁵⁹.

Przeciętna miesięczna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim w 2012 roku 2 272 zł i była wyższa od średniej krajowej o 334 zł (17,2 %). W porównaniu z rokiem 2011 wartość tego świadczenia zwiększyła się o 98 zł, tj. o 4,5%⁶⁰.

Renta z tytułu niezdolności do pracy

Świadczenie pieniężne przysługujące ubezpieczonemu, który spełnił łączne następujące warunki:

- 1) jest niezdolny do pracy,
- 2) ma wymagany okres składkowy i nieskładkowy,
- 3) niezdolność do pracy powstała w okresach określonych przepisami, ale nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Orzeczenie niezdolności do pracy całkowite lub częściowe dokonywane jest przez lekarza-orzecznika Zakładu Ubezpieczeń Społecznych lub lekarza-rzeczoznawcę Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego ⁶¹.

Przeciętna miesięczna renta z tytułu niezdolności do pracy z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych kształtowała się w województwie śląskim w 2012 roku na poziomie 1 840 zł. Średnia dla całego kraju, wynosząca 1 450 zł, była niższa o 390 zł (26,9%). Na przestrzeni lat 2011-2012 zanotowano wzrost przeciętnej renty z tytułu niezdolności do pracy o 87 zł (5,0%)⁶².

Renta rodzinna

To świadczenie pieniężne przysługujące uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki do uzyskania jednego z tych świadczeń, a także pobierała zasiłek lub

⁵⁹ Główny Urząd Statystyczny, http://old.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-141.htm

⁶⁰ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁶¹ Główny Urząd Statystyczny, http://old.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-761.htm

⁶² Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

świadczenie przedemerytalne. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna⁶³.

Wysokość przeciętnej renty rodzinnej z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wyniosła w województwie śląskim na koniec 2012 roku 2 074 zł. Była to kwota o 389 zł (23,1%) wyższa od średniej dla całego kraju. W porównaniu z poprzednim rokiem jej wysokość wzrosła o 90 zł (4,5%)⁶⁴.

ŚWIADCZENIA WYPŁACANE Z ROLNICZEGO SYSTEMU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

Statystyki GUS nie zawierają szczegółowych danych na temat poszczególnych świadczeń wypłacanych z rolniczego systemu ubezpieczenia społecznego. Przeciętna wysokość wszystkich świadczeń wypłacanych rolnikom indywidualnym wyniosła w województwie śląskim w 2012 roku 1 308 zł i była wyższa o 253 zł (24,0%) od analogicznej wartości dla całego kraju. W porównaniu z rokiem 2011 kwota przeciętnego świadczenia wzrosła o blisko 68 zł (5,5%)⁶⁵.

4.2.2. Zagrożenie ubóstwem

Do oceny zasięgu ubóstwa wykorzystuje się miernik zwany stopą ubóstwa lub wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem. Oblicza się go jako iloraz liczby jednostek (gospodarstw domowych lub osób) ubogich do liczby jednostek w całej populacji. Podawany w procentach mówi on, jaki jest odsetek ubogich w danej populacji⁶⁶.

Poziom ubóstwa można określać w sposób subiektywny lub obiektywny. Przykładem podejścia subiektywnego jest metoda „lejdejska” (*Leyden Poverty Line*). Upraszczając można stwierdzić, że podstawą do wyznaczenia subiektywnych granic ubóstwa w metodzie LPL są opinie badanych gospodarstw dotyczące ich potrzeb w zakresie dochodów, a granice ubóstwa dla określonego typu gospodarstw domowych odpowiadają w przybliżeniu poziomowi dochodów deklarowanych przez respondentów jako „ledwo wystarczające”⁶⁷.

⁶³ Główny Urząd Statystyczny, http://old.stat.gov.pl/gus/definicje_PLK_HTML.htm?id=POJ-762.htm

⁶⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 17.

⁶⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2010 r.*, s. 2.

W podejściu obiektywnym gospodarstwo domowe (a tym samym wszystkie osoby wchodzące w jego skład) zostaje uznane za ubogie (zagrożone ubóstwem), jeżeli poziom jego wydatków (łącznie z wartością artykułów otrzymanych nieodpłatnie oraz pobranych z indywidualnego gospodarstwa rolnego, działki bądź z prowadzonej działalności na własny rachunek) jest niższy od wartości przyjętej za granicę ubóstwa⁶⁸.

Przy dokonywaniu pomiaru ubóstwa w sposób obiektywny wykorzystywane są granice względne (relatywne) lub absolutne. W podejściu względnym ubóstwo rozważane jest jako forma nierówności - nadmiernego dystansu między poziomem życia poszczególnych grup ludności. Za ubogie uznaje się osoby i rodziny, których poziom życia jest znacznie niższy niż pozostałych członków danego społeczeństwa⁶⁹. W podejściu absolutnym ubogie są te gospodarstwa domowe, które nie mają możliwości zaspokojenia potrzeb uznanych w danych warunkach za podstawowe⁷⁰. Nie ma przy tym znaczenia, na jakim poziomie żyją oraz jak liczne są bardziej zamożne warstwy społeczeństwa. Przykładami granic absolutnych są ustawowa granica ubóstwa oraz minimum egzystencji.

Ubóstwo relatywne

Główny Urząd Statystyczny stosuje granicę relatywną, definiowaną jako 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych⁷¹. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wyniósł w województwie śląskim w 2012 roku 11,3% (w Polsce 16,3%). W stosunku do 2011 roku zanotowano spadek jego wartości o 1,0 punktu proc.⁷²

Ubóstwo ustawowe

Granica ubóstwa ustawowego jest definiowana jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej⁷³. Od października 2006 r. do października 2012 r. dla osoby samotnie gospodarującej była to kwota 477 zł, zaś dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 351 zł. Od 1 października 2012 r. dla osoby samotnie gospodarującej jest to kwota 542 zł, zaś dla osoby w gospodarstwie wieloosobowym – 456 zł. Długoletni brak waloryzacji progów dla pomocy społecznej spowodował, że w 2011 r. i przez znaczną część 2012 r. wartości granic ubóstwa skrajnego dla niektórych gospodarstw domowych

⁶⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 16.

⁶⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2011 r.*, s. 3.

⁷⁰ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2012 r.*, s. 12.

⁷¹ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 16.

⁷² Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁷³ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 17.

(w zależności od ich składu osobowego) przewyżsały wartość granicy ubóstwa ustawowego⁷⁴.

Poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło w 2012 roku w województwie śląskim 4,8% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 7,2%). W stosunku do roku 2011 wartość tego wskaźnika nie uległa zmianie⁷⁵.

Ubóstwo skrajne (minimum egzystencji)

Jest ustalane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Stanowi model zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych na bardzo niskim poziomie. Koszyk minimum biologicznego określa praktycznie najniższy standard życia, poniżej którego występuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W przeciwieństwie do minimum socjalnego w koszyku minimum egzystencji ujmuje się tylko wydatki na towary i usługi umożliwiające tzw. „przeżycie”. Zalicza się do nich wyżywienie oraz potrzeby mieszkaniowe. Kwestia utrzymania więzi społecznych – bardzo ważna w modelu minimum socjalnego – nie jest w tym przypadku uwzględniona. Podobnie rzecz się ma z takimi obszarami potrzeb, jak: rekreacja, transport, łączność czy uczestnictwo w kulturze. W związku z tym minimum egzystencji uznawane jest za dolną granicę obszaru ubóstwa⁷⁶.

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w województwie śląskim w 2012 roku udział osób w gospodarstwach domowych znajdujących się poniżej minimum egzystencji kształtował się na poziomie 4,5%. Dla całego kraju wskaźnik ten wynosił 6,8%. W stosunku do 2011 roku zanotowano spadek jego wartości o 0,3 punktu proc.⁷⁷

4.2.3. Przestępczość

W województwie śląskim w 2012 roku w zakończonych postępowaniach przygotowawczych stwierdzono 167 573 przestępstwa. Ich liczba w przeliczeniu na 10 tys. ludności wyniosła 363 (w Polsce – 291). W stosunku do 2011 roku liczba przestępstw spadła o 4 500, czyli o 2,6%. Wśród ogółu tego rodzaju czynów największy udział miały przestępstwa: o charakterze kryminalnym (70,9%), przeciwko mieniu (55,8%), o charakterze gospodarczym (17,4%) oraz drogowe (8,0%).

⁷⁴ Główny Urząd Statystyczny, *Ubóstwo w Polsce w 2013 r.*, s. 17.

⁷⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁷⁶ Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, *Badania nad poziomem i strukturą zmodyfikowanego minimum egzystencji w 2008 r.*, Warszawa 2009 r., s. 1.

⁷⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Najmniejszy odsetek stanowiły natomiast przestępstwa przeciwko: rodzinie i opiece (3,0%), życiu i zdrowiu (3,2%), wolności, wolności sumienia i wyznania oraz wolności seksualnej i obyczajności (5,3%)⁷⁸. Wskaźnik wykrywalności sprawców w województwie śląskim w 2012 roku wyniósł 66,3% (w Polsce 67,8%) i był wyższy niż rok wcześniej o 1,9 punktu proc.⁷⁹.

4.2.4. Rynek pracy

Liczba bezrobotnych ogółem

Dane o liczbie bezrobotnych obejmują osoby zarejestrowane w powiatowych urzędach pracy jako bezrobotne, zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2013 roku, poz. 674, z późn. zm.)⁸⁰. W województwie śląskim, wg stanu na koniec marca 2014 roku, liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 212 710 osób. W porównaniu z tym samym okresem ubiegłego roku stan bezrobocia zmniejszył się o 12 689 osób, tj. o 5,6%. W całym kraju analogiczny wskaźnik wyniósł średnio 5,7%⁸¹.

Stopa bezrobocia

Stopa bezrobocia jest definiowana jako procentowy udział liczby bezrobotnych w liczbie ludności aktywnej zawodowo⁸². Wysokość stopy bezrobocia w województwie śląskim, wg stanu na koniec marca 2014 r., kształtowała się na poziomie 11,4% (w Polsce 13,5%). Rok wcześniej wskaźnik ten wynosił 12,0%, co oznacza spadek o 0,6 punktu proc.⁸³.

Osoby bezrobotne z prawem do zasiłku

Na koniec marca 2014 r. w województwie śląskim prawo do zasiłku posiadały 28 143 osoby. Stanowiły one 13,2% ogółu bezrobotnych (w Polsce 13,6%). W porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku wartość analizowanego wskaźnika spadła o 3,4 punktu proc.⁸⁴.

⁷⁸ Odsetki nie sumują się do 100%, gdyż dane przestępstwo mogło zostać zakwalifikowane do więcej niż jednej kategorii.

⁷⁹ Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁸⁰ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Informacja o bezrobotnych i poszukujących pracy w marcu 2014 r.*, Warszawa 2014, s. 5.

⁸¹ Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

⁸² Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Informacja o bezrobotnych i poszukujących pracy w marcu 2014 r.*, Warszawa 2014, s. 5.

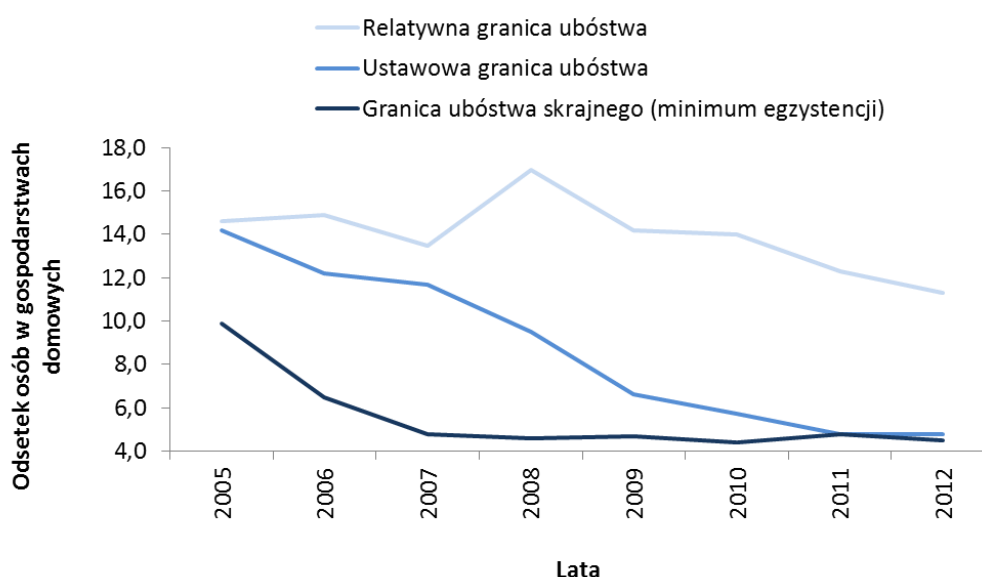
⁸³ Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

⁸⁴ Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>; Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

Osoby długotrwale bezrobotne

Według Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy⁸⁵. W województwie śląskim na koniec marca 2014 r. długotrwale bezrobociem dotkniętych było 108 468 osób. Stanowiły one 51,0% ogółu bezrobotnych (w kraju 54,7%). Rok wcześniej wskaźnik ten kształtował się na poziomie 44,5%, co oznacza wzrost o 6,5 punktu proc.⁸⁶.

Wykres 8. Zagrożenie ubóstwem wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa - województwo śląskie, lata 2005-2012.

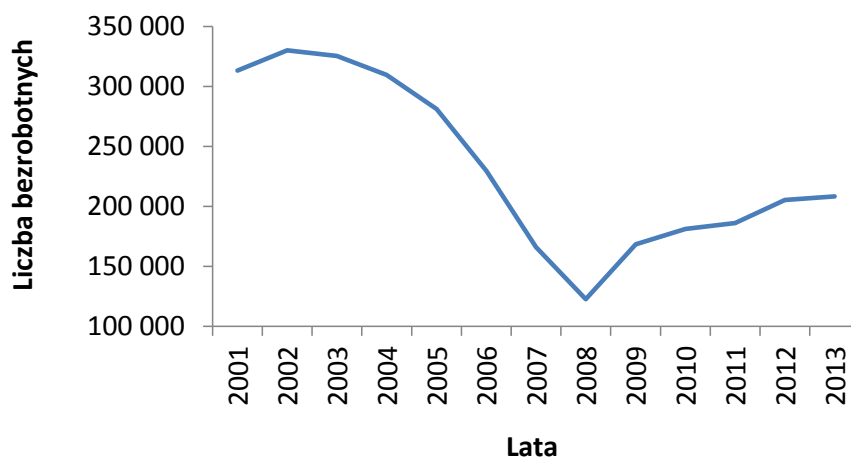
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁸⁵ Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

⁸⁶ Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

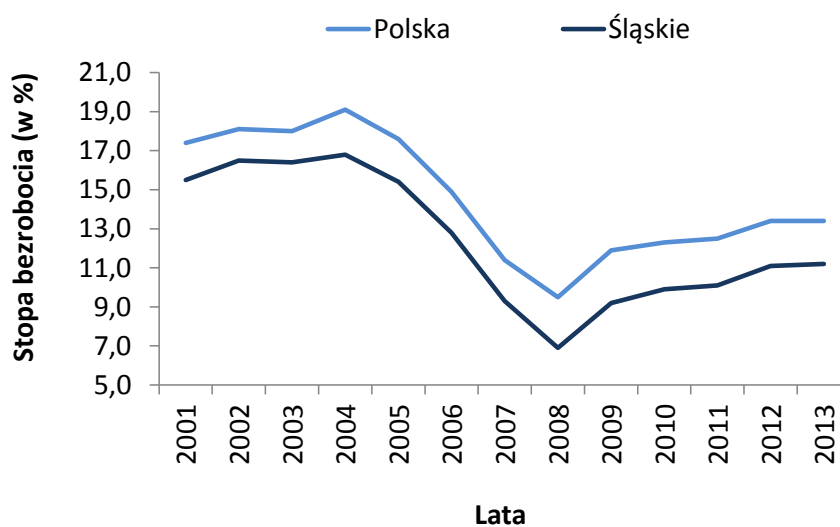
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 9. Liczba bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.

Źródło: Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>

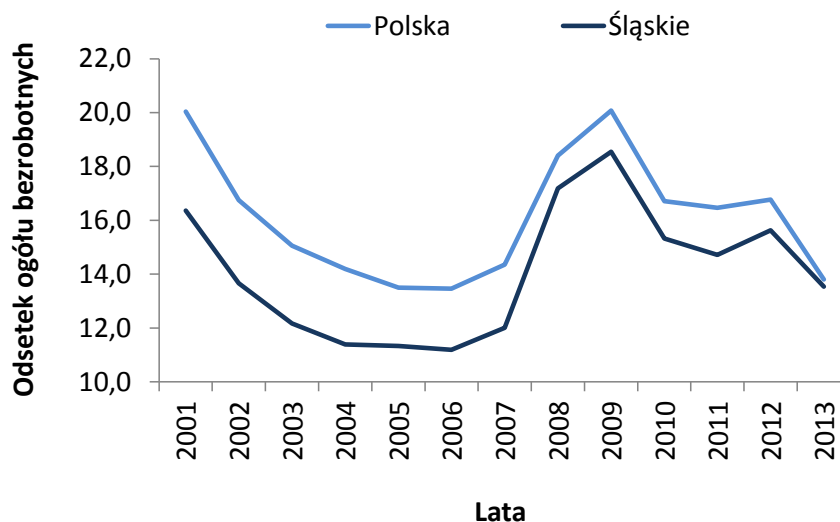
Wykres 10. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.

Źródło: Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>

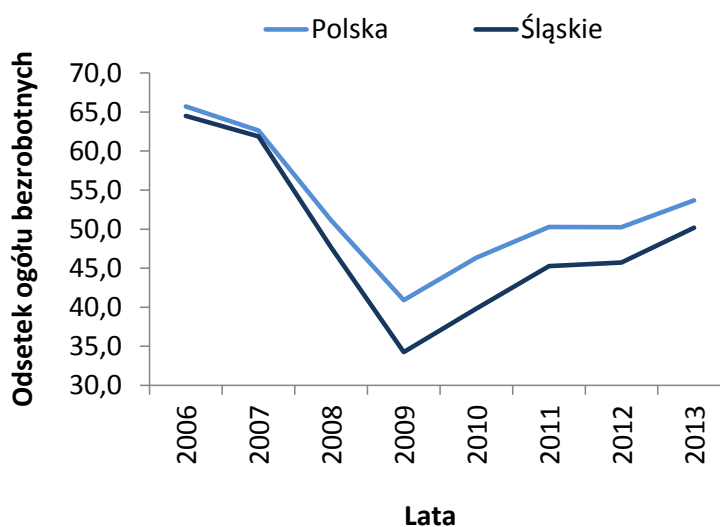
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 11. Bezrobotni z prawem do zasiłku jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.

Źródło: Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>

Wykres 12. Osoby długotrwale bezrobotne* jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2006-2013, stan na koniec danego roku.

* Według ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy są to osoby pozostające w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego w miejscu pracy.

Źródło: Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>

5. OSOBY I RODZINY KORZYSTAJĄCE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Pomoc społeczna jest instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie poradzić sobie samodzielnie. Podejmuje ona działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum. Pomoc społeczna pomaga zarówno tworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję, jak również przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych. Instrument ten służy także do kompensowania różnorodnych szkód, np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób. Ponadto pomoc społeczna zapewnia poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez udzielanie różnego rodzaju zasiłków i świadczeń uzupełniających dochody z pracy, systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów⁸⁷.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
- 2) pracy socjalnej;
- 3) prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb⁸⁸.

W 2013 r. w województwie śląskim pomocą społeczną objęte były 123 934 rodziny⁸⁹. Liczyły one 296 430 osób⁹⁰. Odsetek ludności korzystającej z pomocy społecznej był znacznie niższy niż przeciętnie w kraju i kształtował się na poziomie 6,4% (w całej Polsce było to 9,6%)⁹¹. W latach

⁸⁷ Główny Urząd Statystyczny, *Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia w 2010 roku*, Warszawa 2012, s. 27.

⁸⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 15.

⁸⁹ Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako „osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące” (art. 6 ust. 14).

⁹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.

⁹¹ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

2012-2013 liczba wspieranych rodzin zwiększyła się o 4 147, tj. o 3,5%, natomiast liczba osób w tychże rodzinach o 9 181, tj. o 3,2%⁹².

Do szczególnych typów rodzin objętych pomocą społeczną w województwie śląskim w 2013 roku należały:

- **Rodziny zamieszkujące wieś** – kategoria ta liczyła 24 257 rodzin. Stanowiły one 19,6% ogółu wspieranych rodzin. Rok wcześniej liczba rodzin zamieszkujących wieś była niższa o 1 143, czyli o 4,9%;
- **Jednoosobowe**⁹³ – ich liczba wyniosła 54 722, co dało 44,2% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. W porównaniu z rokiem 2012 liczba tego rodzaju rodzin zwiększyła się o 1 139, tj. o 2,1%;
- **Rodziny z dziećmi** – ta kategoria liczyła 48 525 rodzin, które stanowiły 39,2% ogółu rodzin korzystających z pomocy społecznej. W porównaniu z rokiem 2012, ich liczba zwiększyła się o 392, tj. o 0,8%. Do szczególnych przedstawicieli tej kategorii należą rodziny wielodzietne, czyli takie, które posiadają w swym składzie co najmniej trójkę dzieci. W 2013 roku w województwie śląskim pomocą społeczną objęto 13 001 tego rodzaju rodzin. Liczyły one łącznie 72 225 osób. Rodziny wielodzietne stanowiły 10,5% ogółu rodzin korzystających z pomocy;
- **Rodziny niepełne** – to kategoria licząca 19 461 rodzin, stanowiących 15,7% ogółu rodzin objętych wsparciem. W latach 2012-2013 ich liczba zwiększyła się o 638, czyli o 3,4%;
- **Rodziny emerytów i rencistów** – odnotowano ich 19 841 (udział wyniósł 16,0%). W porównaniu z rokiem 2012 liczebność tej kategorii zmniejszyła się o 78 osób, tj. o 0,4%⁹⁴.

Wskaźnik obrazujący udział mieszkańców objętych pomocą społeczną, choć niezwykle ważny, nie może być traktowany jako decydujący wyznacznik sytuacji w obszarze pomocy społecznej. Wynika to z faktu, że jest on wypadkową wielu czynników (społecznych, ekonomicznych, demograficznych, kulturowych, infrastrukturalnych oraz prawnych). Wzrost jego wartości może być spowodowany zarówno czynnikami niekorzystnymi, np. wzrostem poziomu bezrobocia, jak i korzystnymi, np. rozwojem infrastruktury pomocy społecznej. Z kolei spadek wartości opisywanego wskaźnika może wynikać zarówno z poprawy sytuacji na rynku pracy, jak też ze wzrostu poziomu migracji zarobkowych, przeniesienia części zadań pomocy społecznej do innych obszarów administracji, bądź też braku weryfikacji wysokości kryteriów

⁹² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2012-2013.

⁹³ Kategoria stosowana w sprawozdaniach Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

⁹⁴ Ibidem.

dochodowych uprawniających do ubiegania się o wsparcie. W celu uzyskania dokładniejszego obrazu sytuacji w regionie warto przyrzeć się rozkładowi przyczyn korzystania z pomocy społecznej.

Zgodnie z treścią art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, wsparcia udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej⁹⁵.

Najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej w województwie śląskim w 2013 r. było bezrobocie. Pomocą z tego tytułu objęto 171 661 osób w rodzinach korzystających ze wsparcia. Na dalszych miejscach w tej hierarchii znajdowały się: ubóstwo (154 878 osób), bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (87 849 osób), niepełnosprawność (79 566 osób) oraz długotrwała lub ciężka choroba (75 600 osób). Z kolei najrzadziej korzystano ze wsparcia systemu pomocy społecznej z uwagi na potrzebę ochrony ofiar handlu ludźmi (17 osób), trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (90 osób), sieroctwo (331 osób) oraz narkomanię (628 osób)⁹⁶.

⁹⁵ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 7.

⁹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

W latach 2012-2013 największy bezwzględny wzrost liczby korzystających wystąpił w przypadku: ubóstwa (+12 772 osoby) oraz bezrobocia (+12 050 osób). Dużym wzrostem charakteryzowały się również: niepełnosprawność (+4 186 osób), potrzeba ochrony macierzyństwa (+3 962 osoby), długotrwała lub ciężka choroba (+3 312 osób) oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego (+3 268 osób). W analizowanym okresie zanotowano spadek liczby korzystających z pomocy społecznej tylko w przypadku: sytuacji kryzysowej (-219 osób), sieroctwa (-38 osób) oraz trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą (-8 osób)⁹⁷.

Porównując wskaźniki liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, wg przyczyn jej udzielenia, w przeliczeniu na 1000 ludności, w województwie śląskim i całym kraju można stwierdzić, że w 2013 r. w regionie wyższy ich poziom zanotowano jedynie w przypadku bezdomności i klęski żywiołowej lub ekologicznej. W pozostałych przypadkach wskaźniki dla województwa śląskiego były niższe, czasem znacznie, od analogicznych dla całej Polski⁹⁸.

Ważnym wyznacznikiem sytuacji społecznej w regionie jest odsetek osób, które otrzymały wsparcie z tytułu ubóstwa. Zjawisko to jest bowiem przyczyną wielu negatywnych skutków. Osoby ubogie są spychane na peryferie życia społecznego. Niskie dochody uniemożliwiają wielu rodzinom regulowanie opłat za mieszkanie bądź media. Z kolei skutkiem długotrwałego zalegania z opłatami za mieszkanie często bywa eksmisja, a w skrajnych przypadkach nawet bezdomność. Ceną za życie w ubóstwie jest w wielu wypadkach utrata lub pogorszenie się stanu zdrowia, gdyż dla osoby dysponującej niskimi dochodami problemem staje się wykupienie zalecanych recept czy też skorzystanie z pomocy lekarza. Niski poziom dochodów negatywnie wpływa na możliwość dostępu do edukacji i często jest jedną z najważniejszych barier w rozwoju młodych ludzi. Ponadto pozostawanie w biedzie w wielu wypadkach skutkuje wycofaniem się z udziału w życiu kulturalnym oraz ograniczeniem dostępu do wypoczynku.

Ubóstwo, oprócz aktualnych problemów, powoduje również negatywne zjawiska, które będą odczuwane dopiero za kilkanaście bądź kilkadziesiąt lat. Przykładem może być tutaj niskopłatna praca, często w szarej strefie, która w przyszłości skutkować będzie niskimi emeryturami lub ich brakiem. Osoby wykonujące taką pracę zasilą kategorię społeczno-ekonomiczną osób utrzymujących się ze świadczeń społecznych. Ponadto nagromadzenie

⁹⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2013.

⁹⁸ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

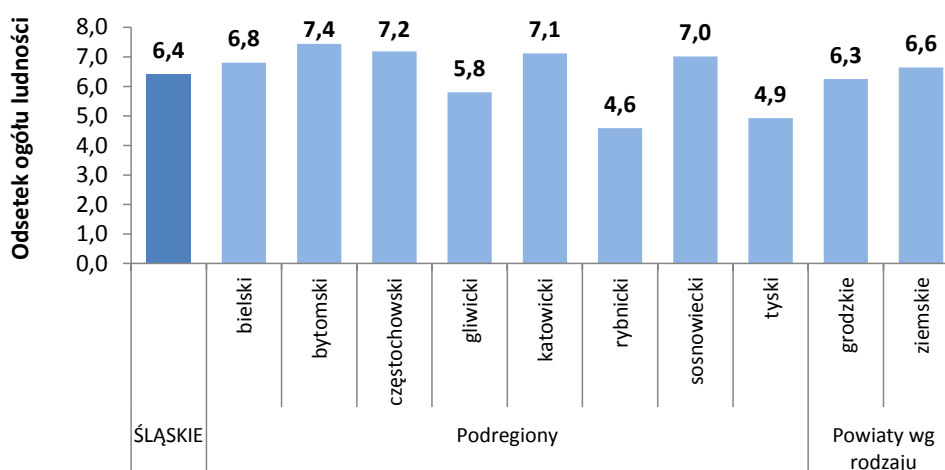
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

trudnych problemów wynikających z ubóstwa sprzyja procesom utrwalania, a nawet społecznego „dziedziczenia” tych negatywnych zjawisk.

W 2013 r. w województwie śląskim osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z tytułu ubóstwa stanowiły 3,4% ogółu ludności. Na poziomie podregionów najwyższe wartości tego wskaźnika odnotowano w: bytomskim (5,1%), katowickim (4,3%), częstochowskim (3,4%) oraz sosnowieckim (3,3%); na poziomie powiatów w: Siemianowicach Śląskich (8,0%), Bytomiu (7,7%), Chorzowie (6,6%), oraz Świętochłowicach (5,4%); natomiast na poziomie gmin w: Łękawicy (10,8%), Rajczy (9,2%) oraz Włodowicach (8,1%)⁹⁹.

Mimo iż w całym okresie 2001-2013 odsetek korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa był w województwie śląskim niższy niż średnio w kraju, to jednak różnica ta wykazuje tendencję malejącą¹⁰⁰.

Wykres 13. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności - województwo śląskie, 2013 rok.

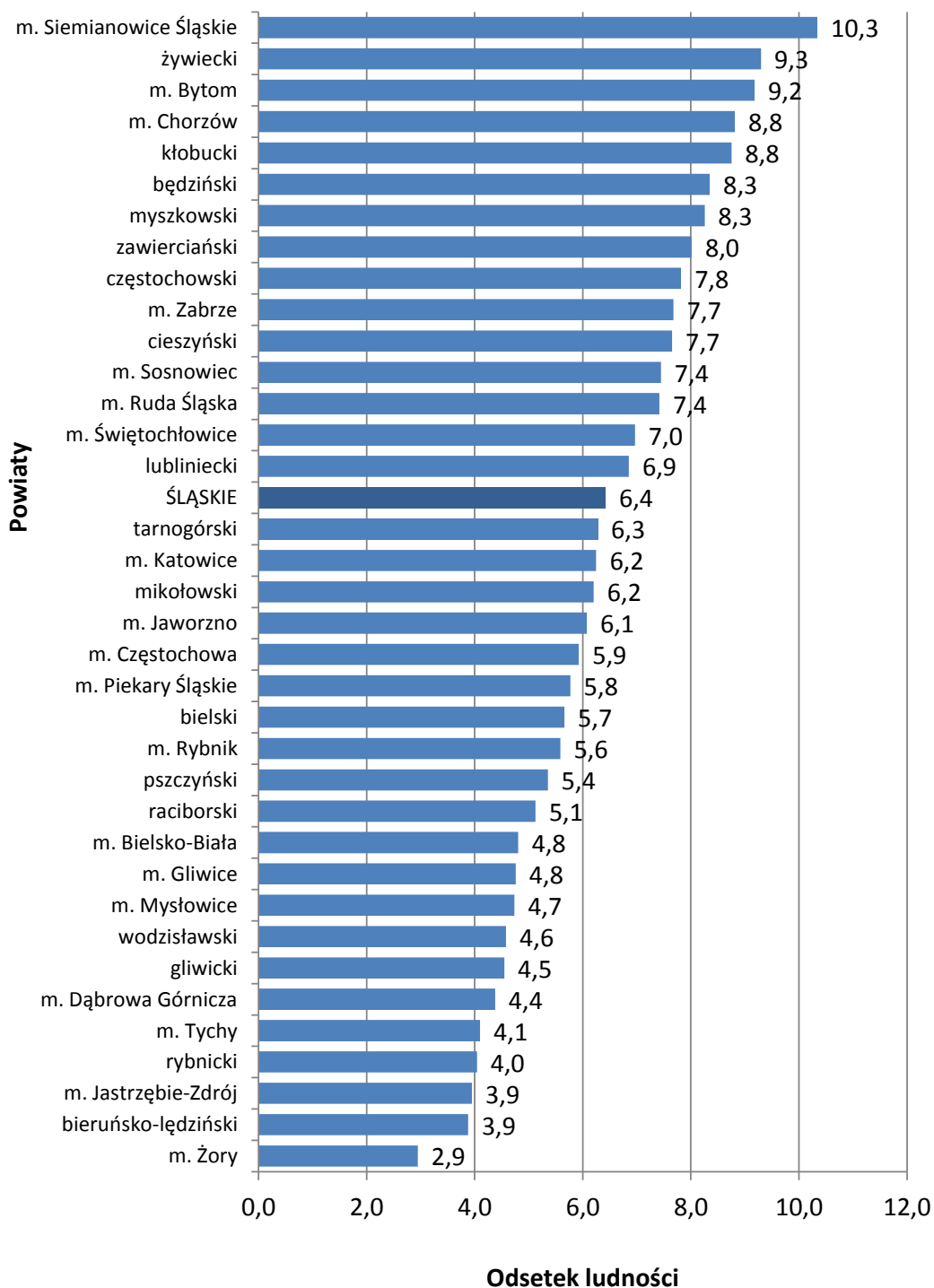
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

⁹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

¹⁰⁰ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2001-2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

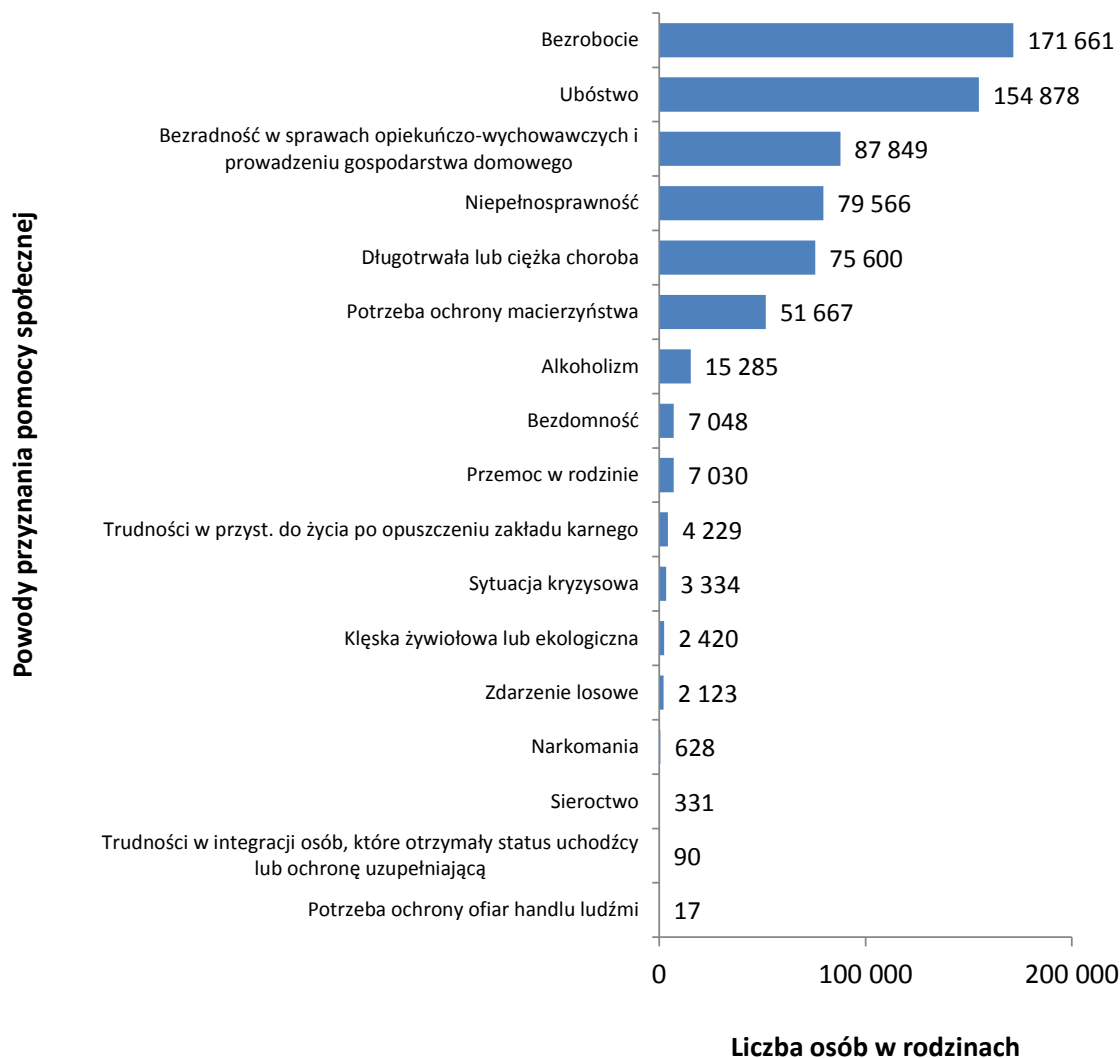
Wykres 14. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 15. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2013 rok.

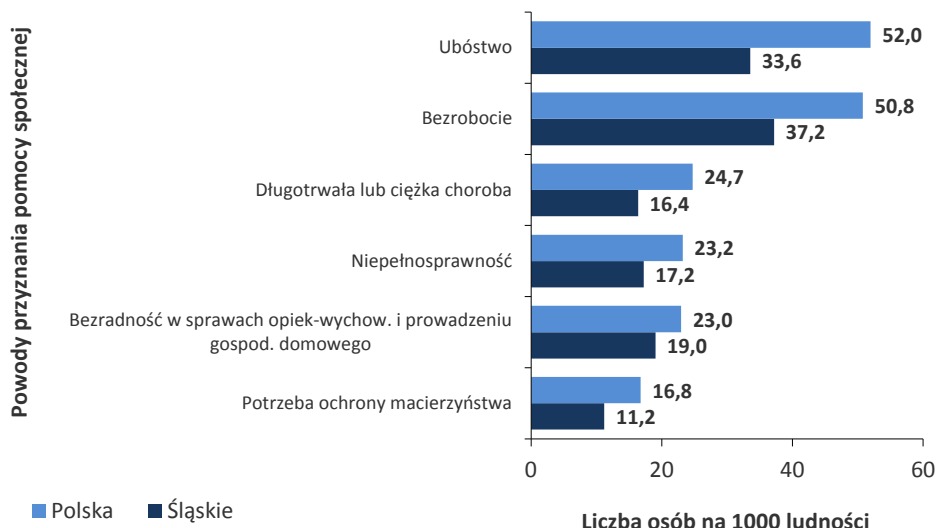

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z powodu więcej niż jednej przyczyny.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013.

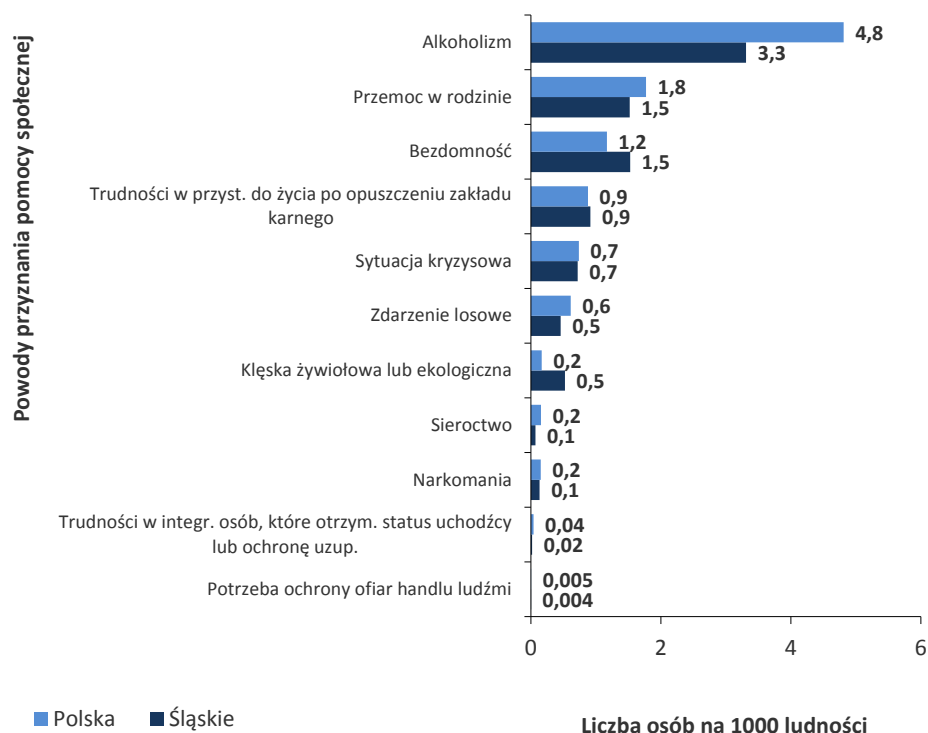
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 16. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2013 rok, cz. 1.

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

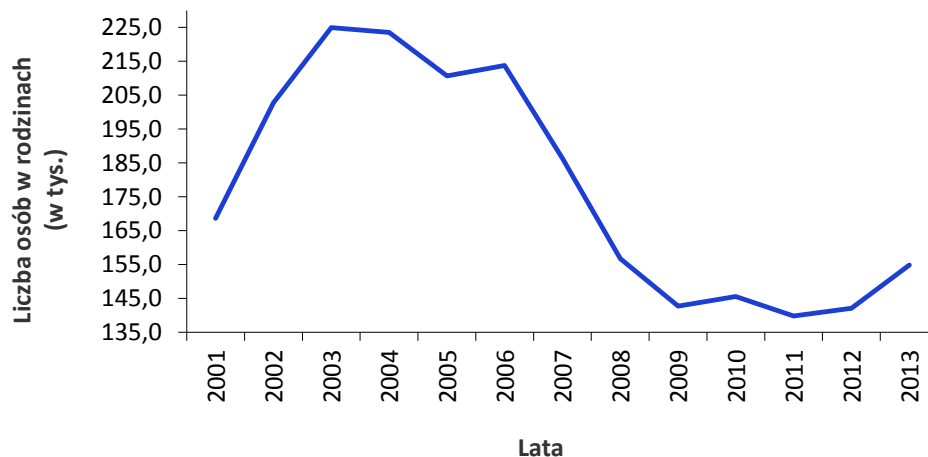
Wykres 17. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2013 rok, cz. 2.

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

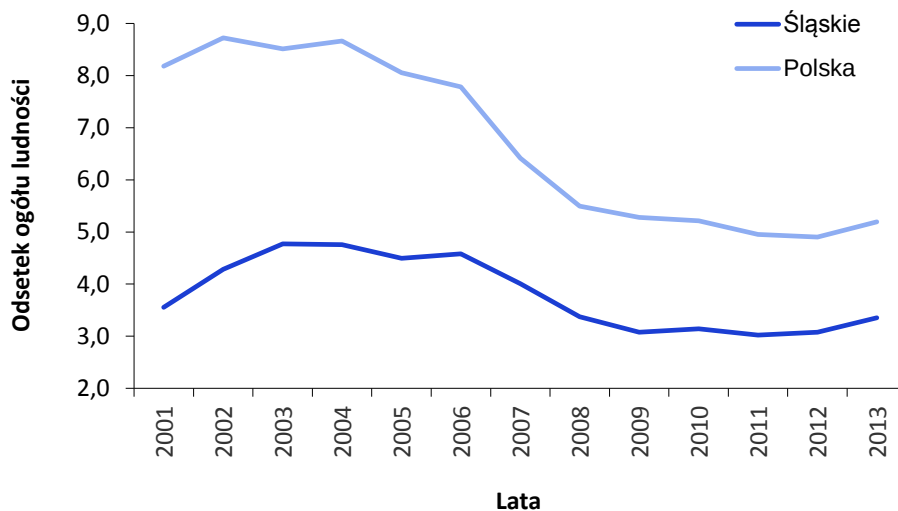
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 18. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, lata 2001-2013.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2001-2013.

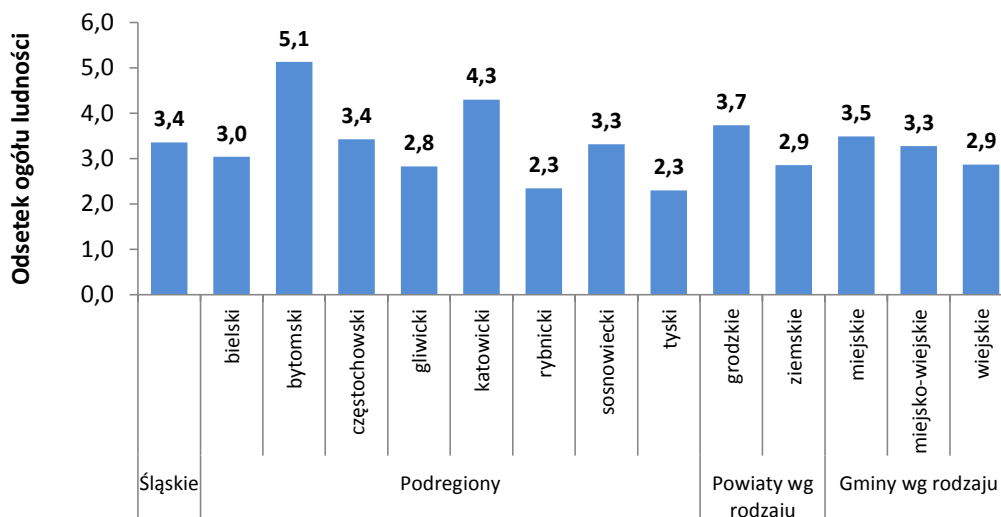
Wykres 19. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013.

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2001-2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

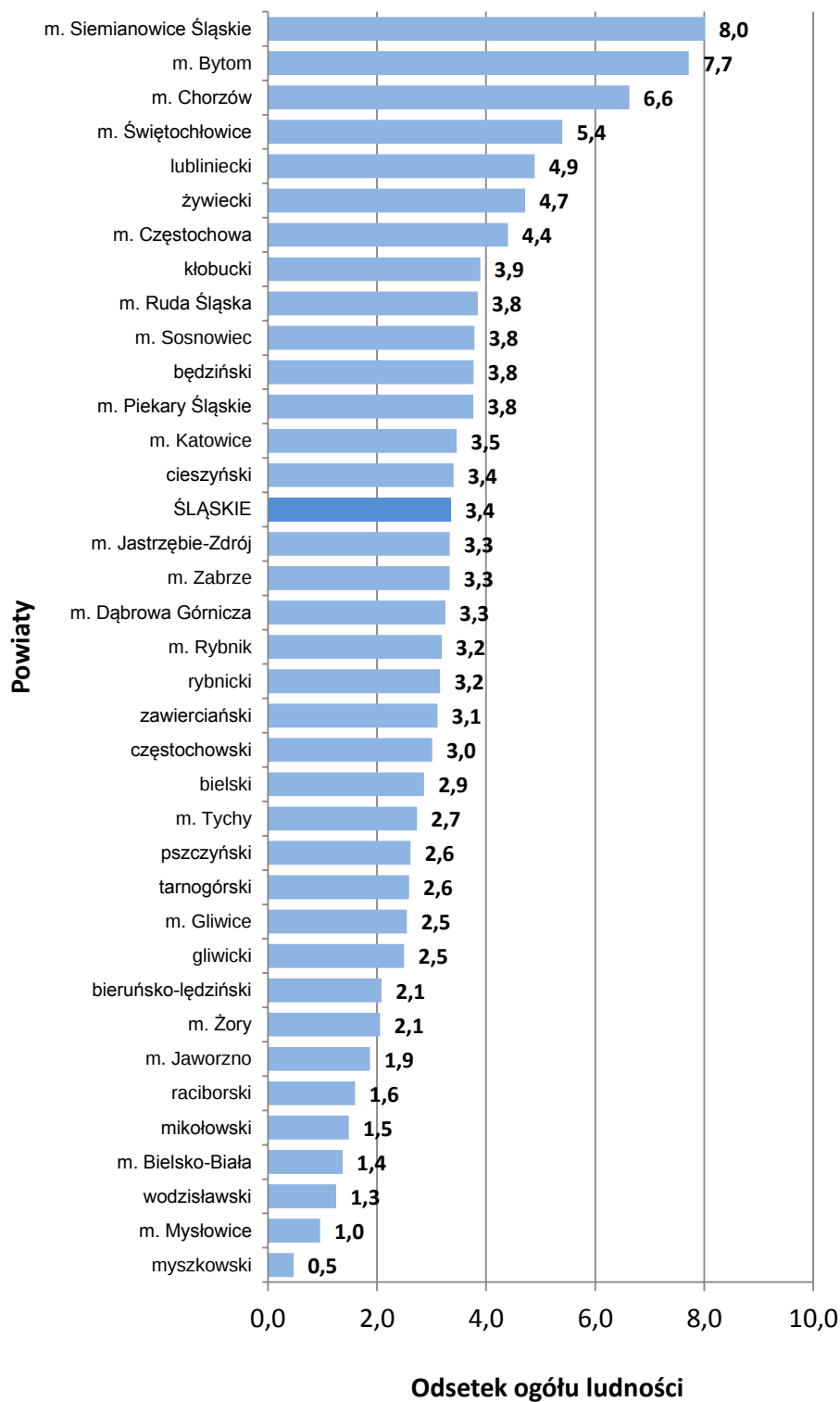
Wykres 20. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

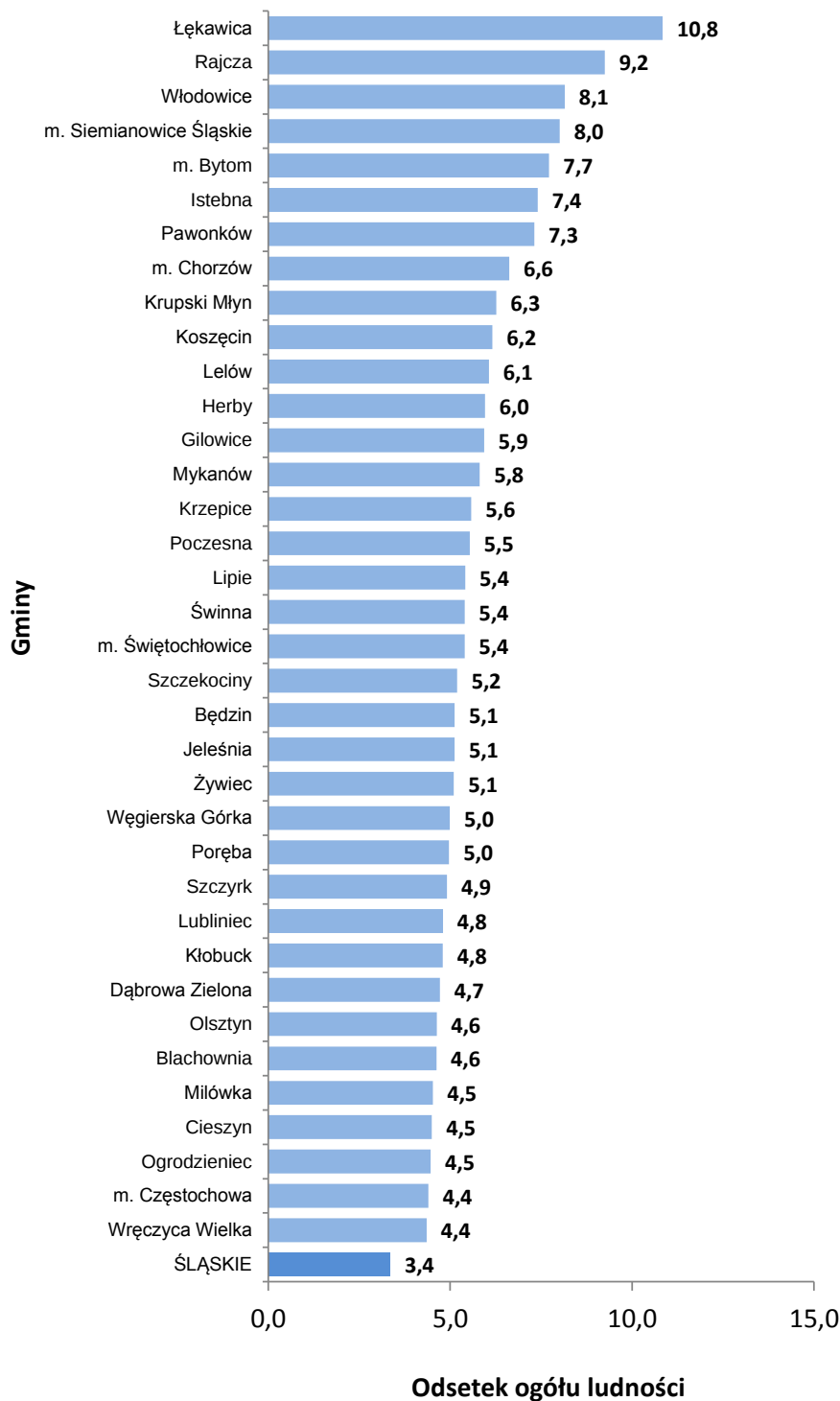
Wykres 21. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 22. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

6. INFRASTRUKTURA POMOCY SPOŁECZNEJ

Zadania z zakresu pomocy społecznej w województwie śląskim realizowane są na wszystkich poziomach podziału administracyjnego. Na szczeblu województwa funkcjonuje Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego będący jednostką organizacyjną Urzędu Marszałkowskiego Województwa Śląskiego oraz Wydział Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Na szczeblach gminy i powiatu działa cały wachlarz instytucji świadczących szeroki zakres usług osobom, rodzinom i grupom wymagającym wsparcia. Należą do nich w szczególności: wypłacanie pomocy finansowej, udzielanie pomocy rzeczowej, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna, zapewnienie posiłku, opieka stacjonarna (całodobowa), półstacjonarna (dzienna bądź też w postaci zapewnienia noclegu) oraz rodzinna.

Zadania pomocy społecznej w gminach wykonują ośrodki pomocy społecznej, natomiast w powiatach – powiatowe centra pomocy rodzinie. W miastach na prawach powiatu zadania PCPR-ów realizują miejskie ośrodki pomocy społecznej, które mogą być nazwane "miejskimi ośrodkami pomocy rodzinie". Gmina, powiat i miasto w celu realizacji zadań pomocy społecznej mogą tworzyć również inne jednostki organizacyjne¹⁰¹. Poniżej przedstawiono charakterystyki wybranych JOPS funkcjonujących na terenie województwa śląskiego w 2013 r.

Dom dla bezdomnych – budynek lub wyodrębnione części budynku, przeznaczone do udzielania całodobowego schronienia osobom bezdomnym wraz z pomieszczeniami pomocniczymi.

Dom pomocy społecznej – jednostka organizacyjna pomocy społecznej, która świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od rodzaju

¹⁰¹ Ustawa o pomocy społecznej, w treści art. 6 ust. 5, do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zalicza: regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, dom pomocy społecznej, placówkę specjalistycznego poradnictwa, ośrodek wsparcia oraz ośrodek interwencji kryzysowej. W niniejszym opracowaniu - w ślad za *Sprawozdaniem z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach MPiPS-03* – do tego rodzaju jednostek, oprócz wyżej wymienionych, zaliczono również: rodzinny dom pomocy, mieszkanie chronione oraz klub integracji społecznej.

osób w nich mieszkających, dzielą się na jednostki dla: 1) osób w podeszłym wieku, 2) osób przewlekle somatycznie chorych, 3) osób przewlekle psychicznie chorych, 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, 6) osób niepełnosprawnych fizycznie oraz 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Mieszkanie chronione – jest formą pomocy społecznej przygotowującą osoby w nim przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione stwarza warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną. Ta forma wsparcia może być przyznana osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonego przez jednostkę całodobowej opieki. Dotyczy to w szczególności osób z zaburzeniami psychicznymi, osób opuszczających placówki pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą.

Ośrodek wsparcia – jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, choć może też dysponować miejscami całodobowego pobytu okresowego. Do tego rodzaju jednostek zalicza się: „ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (w szczególności środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi), dzienne domy pomocy, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska i domy dla bezdomnych oraz kluby samopomocy. Poniżej przedstawiono charakterystykę wybranych rodzajów ośrodków wsparcia funkcjonujących na terenie województwa śląskiego.

Środowiskowy dom samopomocy – ośrodek wsparcia, który świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym.

Dzienny dom pomocy – placówka przeznaczona dla osób samotnych, które z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagają opieki, a są jej pozbawione. Dienne domy pomocy zapewniają swym klientom całodzienne wyżywienie (zwykle 6 dni w tygodniu), terapię zajęciową oraz rehabilitację. Klienci tego rodzaju placówek mogą także korzystać z usług sanitarno-higienicznych oraz pralniczych.

Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi, które są dotknięte przemocą lub znajdują się w innej sytuacji kryzysowej.

Noclegownia – budynek lub wyodrębnione części budynku wraz z pomieszczeniami pomocniczymi przeznaczone do udzielania noclegu osobom bezdomnym.

Rodzinny dom pomocy – stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie z powodu wieku lub niepełnosprawności.

Na koniec 2013 r. w województwie śląskim, na poziomie gminy i powiatu, działały ogółem 642 jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Wśród nich znalazło się 167 ośrodków pomocy społecznej oraz 17 powiatowych centrów pomocy rodzinie¹⁰². Liczba i rozmieszczenie tego rodzaju jednostek mają charakter stały, dlatego też umownie można nazwać je podstawowymi. Dla odróżnienia pozostałe rodzaje JOPS w niniejszym rozdziale określono jako specjalistyczne i to właśnie im poświęcono dalszą jego część.

Wśród 458 specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej działających na terenie województwa śląskiego na koniec 2013 r. znalazły się:

- 94 domy pomocy społecznej;
- 195 ośrodki wsparcia, w tym:
 - 43 ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznym (w tym: 40 środowiskowych domów samopomocy oraz 2 kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznym);
 - 44 dzienne domy pomocy;
 - 1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
 - 44 noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych;
 - 4 kluby samopomocy (inne niż kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
 - 18 jadłodajni;
 - 42 „innych ośrodków wsparcia”;

¹⁰² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

- 1 rodzinny dom pomocy społecznej;
- 139 mieszkań chronionych (68 dla osób usamodzielnianych opuszczających niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze, itp. oraz 20 dla osób z zaburzeniami psychicznymi);
- 15 ośrodków interwencji kryzysowej (w tym: 14 dla ofiar przemocy w rodzinie, a 4 dla ofiar handlu ludźmi);
- 5 jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego (wśród nich 4 miało charakter jednostek specjalistycznego poradnictwa rodzinnego);
- 9 klubów integracji społecznej¹⁰³.

W latach 2012-2013 zanotowano ogólne zmniejszenie się liczby jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o 2, tj. o 0,4%. Wzrosły miały miejsce w przypadku: środowiskowych domów samopomocy (+2), jadłodajni (+2), domów pomocy społecznej (+1) oraz klubów integracji społecznej (+1), natomiast spadki dotyczyły: mieszkań chronionych (-6), „innych ośrodków wsparcia” (-4), ośrodków interwencji kryzysowej (-2), „innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (-1), klubów samopomocy - innych niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi (-1) oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa (-1)¹⁰⁴.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej mogą charakteryzować się zasięgiem lokalnym (z reguły nie przekraczającym jednej gminy) lub ponadlokalnym. Na koniec 2013 r. na terenie województwa śląskiego funkcjonowało 331 (72,3%) jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym oraz 127 (27,7%) jednostek charakteryzujących się zasięgiem ponadlokalnym. Przeciętnie w całym kraju odsetek tych pierwszych wynosił 58,7%¹⁰⁵. Stan taki wynika w znacznej mierze z charakterystycznego dla województwa śląskiego dużego udziału miast na prawach powiatu. W latach 2012-2013 liczba jednostek o zasięgu lokalnym nie zmieniła się, natomiast ubyły 2 jednostki o zasięgu ponadlokalnym (spadek o 1,6%)¹⁰⁶. W 2013 roku województwo śląskie, w stosunku do średniej krajowej, charakteryzowało się większym udziałem jednostek organizacyjnych pomocy społecznej o zasięgu lokalnym.

¹⁰³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r.

¹⁰⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2013.

¹⁰⁵ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>

¹⁰⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2013.

Liczba miejsc, którymi na koniec 2013 r. dysponowały placówki stacjonarne, półstacjonarne, rodzinne oraz mieszkania chronione, wyniosła 19 116¹⁰⁷. Struktura miejsc w poszczególnych jednostkach przedstawiała się następująco¹⁰⁸:

- domy pomocy społecznej – 8 366;
- ośrodki wsparcia – 9 960, w tym 525 miejsc całodobowych okresowego pobytu;
- rodzinny dom pomocy – 8;
- mieszkania chronione – 517;
- ośrodki interwencji kryzysowej – 265.

Spośród ogółu miejsc, jakimi dysponowały ośrodki wsparcia na ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznymi, przypadało 1 665, w tym na środowiskowe domy samopomocy – 1 526, a na kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 30.

Pozostałe ośrodki wsparcia dysponowały następującą liczbą miejsc:

- dzienne domy pomocy – 2 542;
- dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiety w ciąży – 16;
- noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych – 1 820;
- kluby samopomocy (inne niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi – 210;
- jadłodajnie – 2 585;
- „inne ośrodki wsparcia” – 1 207.

W latach 2012-2013 ogólna liczba miejsc, jakimi dysponowały specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej, zwiększyła się o 1 265 (7,1%). Najwyższy bezwzględny wzrost zanotowano w przypadku: jadłodajni (+720 miejsc), środowiskowych domów samopomocy (+95 miejsc), dziennych domów pomocy (+63 miejsca) oraz klubów samopomocy innych niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi (+40 miejsc). Nieco mniej wzrosła liczba miejsc w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych (+21 miejsc) oraz domach pomocy społecznej (+20 miejsc). Z kolei najwyższe spadki dotyczyły: „innych ośrodków wsparcia” (-162 miejsca) oraz „innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (-69 miejsc). Mniejszą liczbą miejsc dysponowały także mieszkania chronione (-15 miejsc) oraz ośrodki interwencji kryzysowej (-10 miejsc)¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Liczba miejsc wg statutów jednostek.

¹⁰⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

¹⁰⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2012-2013.

Na koniec 2013 r. wskaźnik liczby miejsc w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w przeliczeniu na 10 tys. ludności w województwie śląskim kształtował się na poziomie 41,4 (w Polsce 42,3). W powiatach grodzkich wyniósł 47,8 a w ziemskich 33,8. W 2013 r. najniższe jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim (26,8), tyskim (31,0) i częstochowskim (36,5); natomiast na poziomie powiatów w powiatach: kłobuckim (brak miejsc), bieruńsko-lędzińskim (6,0) oraz Jastrzębiu-Zdroju (7,8)¹¹⁰.

Z porównania wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności w województwie i w Polsce w 2013 roku wynika, że ich wartości były mniej korzystne dla województwa śląskiego w przypadku: domów pomocy społecznej (śląskie 18,1; Polska 20,5), środowiskowych domów samopomocy (śląskie 3,31; Polska 6,53), ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,57; Polska 0,59), klubów samopomocy innych niż te dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,45; Polska 0,48), domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (śląskie 0,03; Polska 0,16), klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,06; Polska 0,10), rodzinnych domów pomocy (śląskie 0,02; Polska 0,05) oraz innych ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (śląskie 0,00; Polska 0,02)¹¹¹.

W 2013 roku korzystniejsze, w stosunku do średniej krajowej, wartości wskaźników liczby miejsc na 10 tys. ludności dotyczyły jedynie: jadłodajni (śląskie 5,60; Polska 4,16), dziennych domów pomocy (śląskie 5,51; Polska 3,72), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (śląskie 3,94; Polska 2,83), „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 2,61; Polska 2,51) oraz mieszkań chronionych (śląskie 1,12; Polska 0,62)¹¹².

Czy istniejąca infrastruktura zaspokaja potrzeby? Z informacji ujętych w sprawozdaniu *MPiPS-05* wynika, że na koniec 2013 roku w województwie śląskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekiwało 1 980 osób. W stosunku do roku 2012 kolejka wydłużyła się o 11 osób (0,6%). Z kolei na możliwość skorzystania ze środowiskowego domu samopomocy oczekiwało 128 osób – o 44 osób (52,4%) więcej niż rok wcześniej¹¹³. Powyższe dane wskazują, iż mimo postępu, jaki dokonał się w stosunku do roku 2012 (zwłaszcza w przypadku środowiskowych domów samopomocy) tempo wzrostu zasobów nie nadąża za zwiększającym się poziomem potrzeb. Z kolei dane uzyskane za pośrednictwem formularzy *OZPS 2013/2014* wskazują, że

¹¹⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹¹¹ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

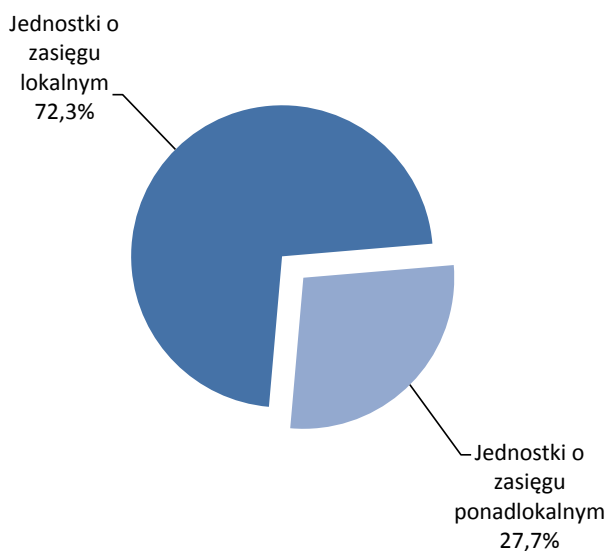
¹¹² Ibidem.

¹¹³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-05* za lata 2012-2013 r.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

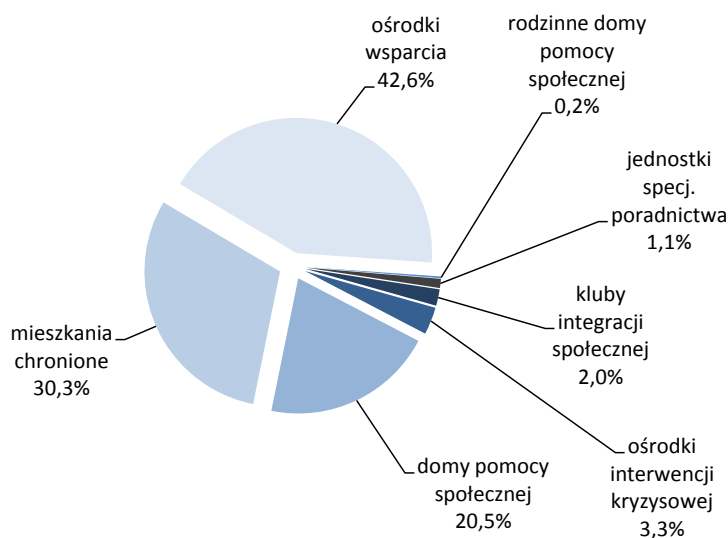
kolejka osób oczekujących na skorzystanie z usług dziennych domów pomocy liczyła 94 osoby.
W przypadku mieszkań chronionych analogiczna wartość wyniosła 43 osoby.

Wykres 23. Struktura specjalistycznych JOPS wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=458.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

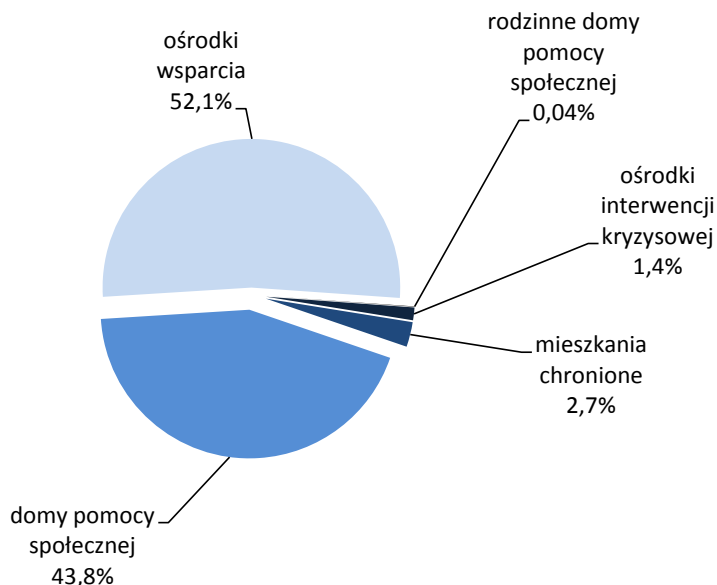
Wykres 24. Struktura specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=458.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

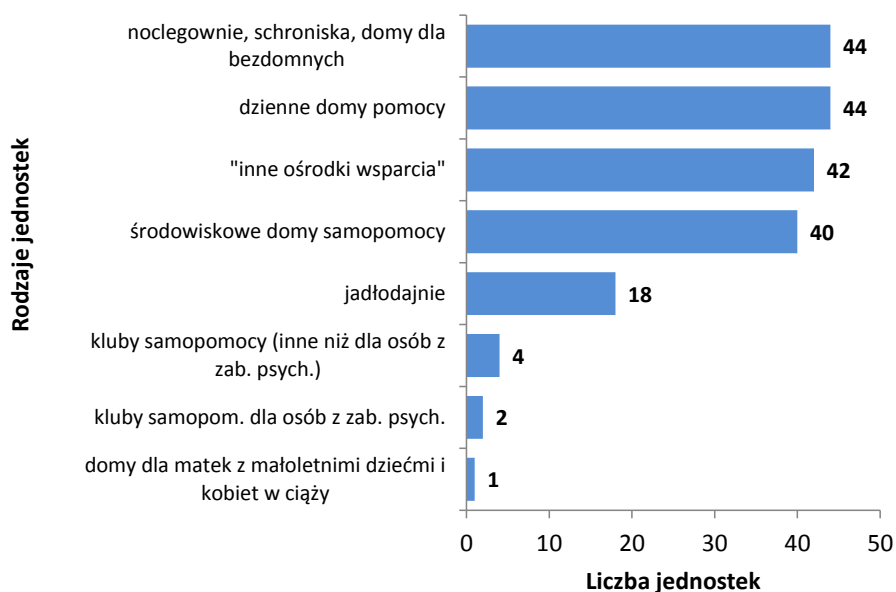
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 25. Struktura miejsc w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=19 116.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Wykres 26. Ośrodki wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=195.

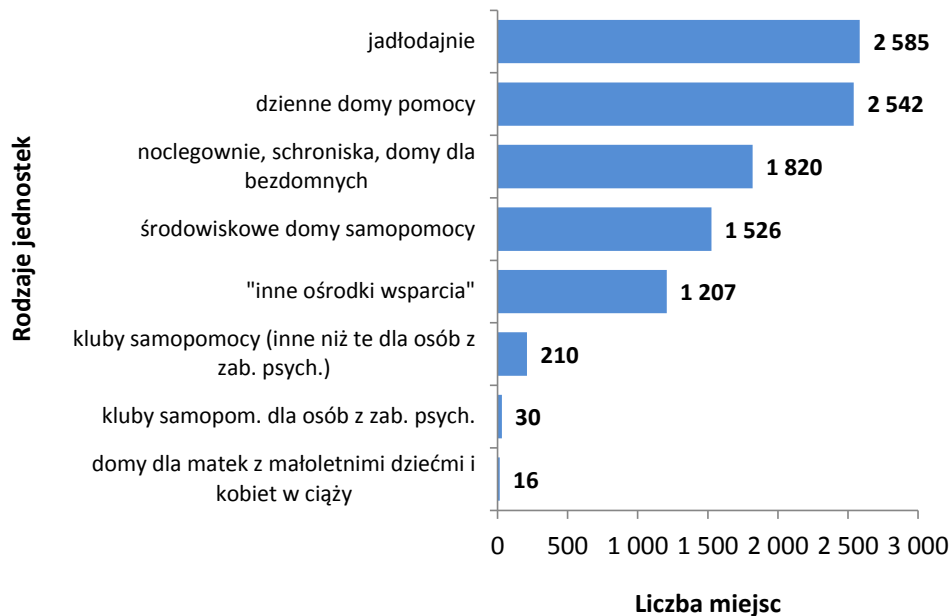

Uwaga: Ośrodki wsparcia wg rodzajów nie sumują się do ogólnej ich liczby, gdyż dana jednostka mogła należeć do więcej niż jednej kategorii.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

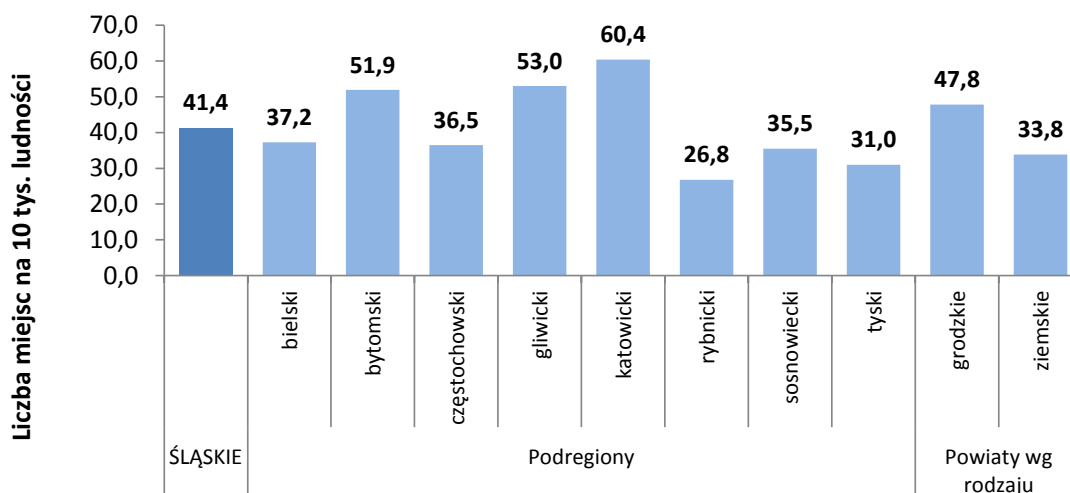
Wykres 27. Struktura miejsc w ośrodkach wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=9 960.

Uwaga: Miejsca w ośrodkach wsparcia wg rodzajów nie sumują się do ogólnej ich liczby, gdyż dane miejsce mogło należeć do ośrodka zaliczanego do więcej niż jednej kategorii.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

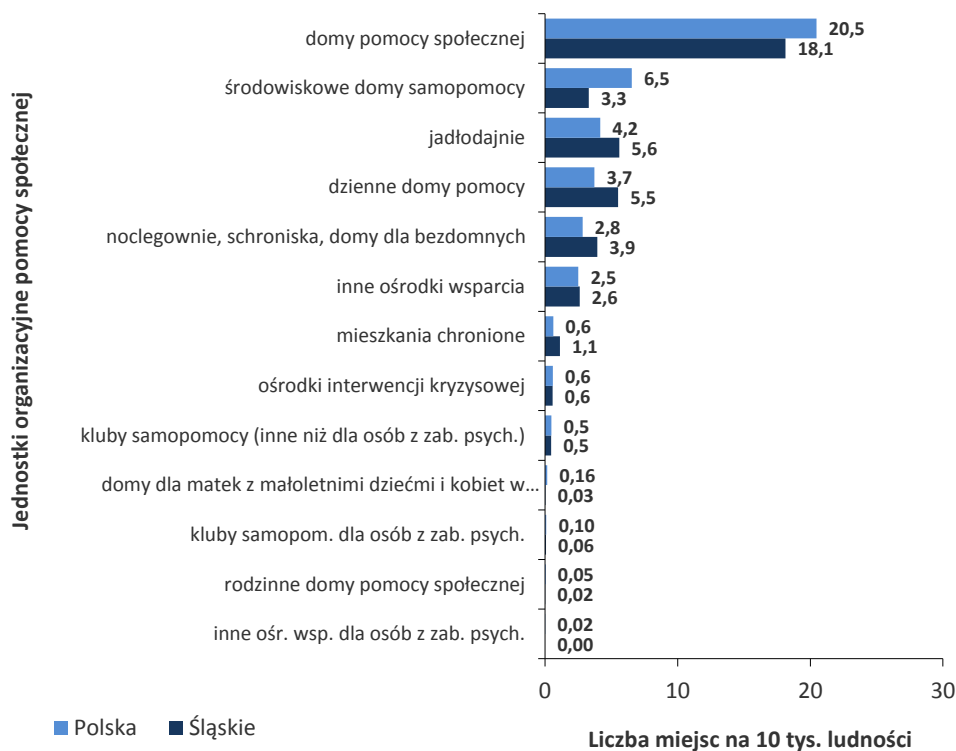
Wykres 28. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

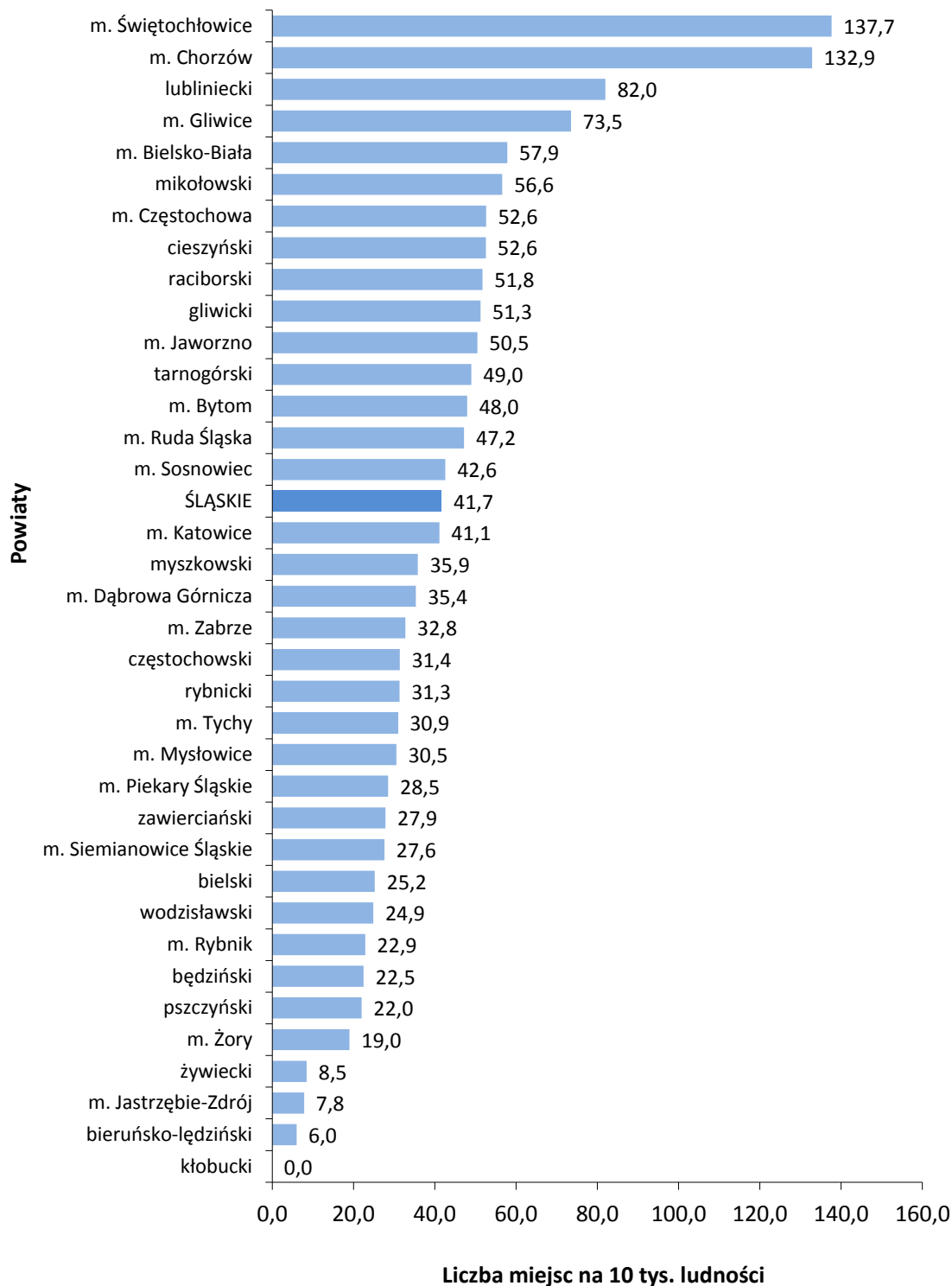
Wykres 29. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 3) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 30. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

7. ORGANIZACJE POZARZĄDOWE

Organy administracji rządowej i samorządowej organizują pomoc społeczną, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi¹¹⁴.

Najważniejszym elementem współpracy jest zlecanie organizacjom pożytku publicznego, w drodze otwartych konkursów, realizacji zadań publicznych przez organy administracji publicznej. Kwestie te szczegółowo reguluje ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 roku, Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.).

W myśl wyżej przytoczonej ustawy działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna w sferze określonych zadań publicznych, prowadzona przez organizacje pozarządowe (podmioty określone w art. 3) oraz podmioty wymienione w art. 3, ust 3.

Sfera zadań publicznych obejmuje między innymi zadania w zakresie pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, a także:

- a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- b) działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- c) działalności charytatywnej;
- d) działalności na rzecz osób niepełnosprawnych;
- e) promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy i zagrożonych zwolnieniem z pracy;
- f) wypoczynku dzieci i młodzieży;
- g) promocji i organizacji wolontariatu;
- h) przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym¹¹⁵.

¹¹⁴ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 2 ust. 2.

¹¹⁵ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 roku, Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.), art. 4 ust. 1.

Zlecanie realizacji zadań publicznych może przybrać jedną z dwóch form (art. 5, ust. 4):

- powierzania wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji, lub
- wspierania wykonywania zadań publicznych, wraz z udzieleniem dotacji na dofinansowanie ich realizacji¹¹⁶.

Wspieranie wiąże się z tylko częściowym uczestnictwem organu administracji publicznej w kosztach działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe, natomiast powierzanie z finansowaniem całości przedsięwzięcia.

Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie precyzuje niezbędne elementy oferty przedstawionej przez organ administracji, procedurę przeprowadzania konkursów oraz warunki, jakim musi odpowiadać umowa zawarta z organizacją pozarządową. Jednocześnie przyznaje organom administracji publicznej odpowiednie uprawnienia kontrolne wobec podmiotów realizujących zadania publiczne.

Organy administracji publicznej mogą także zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań zgodnie z ustawą Prawo zamówień publicznych¹¹⁷, np. w trybie przetargu, zapytania o cenę, czy zamówienia do 30 tys. euro (w 2013 roku było to 14 tys. euro¹¹⁸). W takiej sytuacji wykonawcą zadania może być tylko taka organizacja pozarządowa, która prowadzi działalność gospodarczą.

W województwie śląskim na koniec 2013 r. podmioty inne niż gmina i powiat prowadziły ogółem 131 jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w tym jedyne w województwie: dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz rodzinny dom pomocy¹¹⁹. Podmioty te znaczący udział miały również w przypadku ośrodków wsparcia prowadzących miejsca całodobowe okresowego pobytu (10 z 19 jednostek, tj. 52,6%), prowadziły jeden z dwóch klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi (obsługujący 53,2% wszystkich klientów) oraz znaczny odsetek noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (20 z 44 jednostek, tj. 45,5%)¹²⁰. W latach 2012-2013 nastąpił wzrost liczby jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat o 8, tj. o 6,5%. W tym okresie liczba jednostek

¹¹⁶ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 roku, Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.), art. 5 ust. 4.

¹¹⁷ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.).

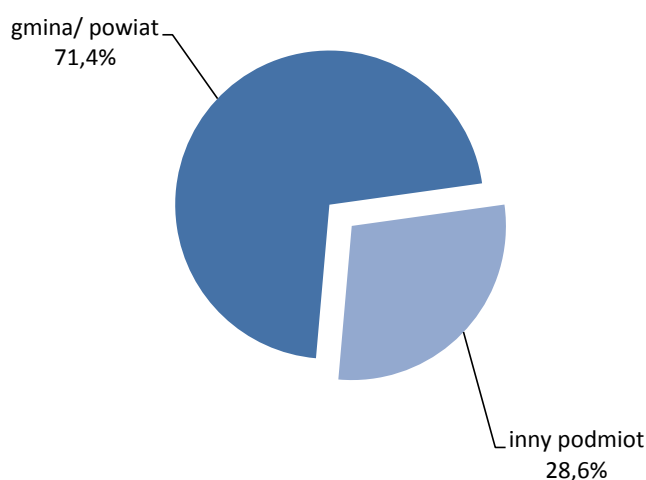
¹¹⁸ Do dnia 16.04.2014 r. zamówienia do 14 tys. euro, od 16.04.2014 r. zamówienia do 30 tys. euro zgodnie z ustawą z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.), art. 4, ust. 8.

¹¹⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

¹²⁰ Ibidem.

prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego zmniejszyła się o 10, tj. o 3,0%¹²¹. W 2013 roku województwo śląskie – w stosunku do średniej krajowej – charakteryzowało się zbliżonym udziałem jednostek prowadzonych przez podmioty inne niż gmina i powiat. O ile w całym kraju wynosił on przeciętnie 30,2%, to w województwie śląskim 28,6%¹²².

Wykres 31. Struktura specjalistycznych JOPS wg podmiotu prowadzącego – województwo śląskie, stan na koniec 2013 r., N=458.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Informacje na temat rodzaju zleceń wybranych zadań w obszarze pomocy i wsparcia, liczby organizacji pozarządowych, którym je zlecono oraz wartości środków przekazanych na ich realizację - zarówno w trybie konkursowym, jak i udzielenia zamówienia publicznego - znalazły się w formularzu OZPS 2013/2014, w punkcie: „Współpraca z organizacjami pozarządowymi – zadania zlecone w obszarze pomocy i wsparcia (w całym okresie sprawozdawczym)”. Warto nadmienić, iż są to dwa odrębne tryby zlecania, które mogą być stosowane alternatywnie. O wyborze odpowiedniego trybu decyduje organ administracji publicznej, mając na względzie troskę o jakość wykonania zadania publicznego¹²³.

¹²¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2013.

¹²² Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>

¹²³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 roku, Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.), art. 11 ust 4.

Zakres danych na temat współpracy z organizacjami pozarządowymi, zawartych w formularzu OZPS 2013/2014, obejmował:

1. Zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego (zgodnie z procedurą określoną w art. 11 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie)¹²⁴, w tym: liczba zleceń/umów ogółem, liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania oraz wartość przekazanych dotacji;
2. Zlecenia w trybie zamówień publicznych (zgodnie z ustawą z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych)¹²⁵, w tym: liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania oraz wartość zleceń;
3. Wybrane usługi pomocy społecznej, tj.: usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze, prowadzenie placówki pomocy społecznej, w tym: liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania oraz wartość przekazanych dotacji.

W formularzu OZPS 2013/2014 wykazywano liczbę zleceń, tj. liczbę umów zawartych w danym roku kalendarzowym z organizacjami pozarządowymi (oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie) na wykonanie zadania publicznego w jednym z obszarów działań objętych współpracą. W przypadku zlecenia danej organizacji kilku zadań w ramach jednej umowy z różnych obszarów wykazywano jako jedno zlecenie. W liczbie zleceń w danym roku oraz liczbie organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania uwzględniano także zlecenia z poprzedniego roku, jeśli umowa o współpracy była dłuższa niż rok.

Co się tyczy dotacji, zgodnie z art. 127 ust. 1 pkt 1 lit. e oraz art. 221 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 157, poz. 1240 z późn. zm.), są one środkami przeznaczonymi na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji organizacjom pozarządowym, podlegającymi szczególnym zasadom rozliczania. Podpisanie umowy na realizację zadania publicznego skutkuje otrzymaniem dotacji ze środków publicznych, przy czym nakłada to na organizację szereg obowiązków wynikających np. z ustawy o finansach publicznych. Do najważniejszych z nich zalicza się obowiązek przestrzegania prawa zamówień publicznych. Jako, że jednorazowe wydatki realizowane przez organizacje, rzadko przekraczają równowartość kwoty 30 tys. euro (w 2013 roku było to 14 tys. euro¹²⁶), sektor pozarządowy w większości nie styka się z tą ustawą. W sprawozdaniu OZPS

¹²⁴ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 roku, Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.).

¹²⁵ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.).

¹²⁶ Do dnia 16.04.2014 r. zamówienia do 14 tys. euro, od 16.04.2014 r. włącznie zamówienia do 30 tys. euro zgodnie z art. 4 ust. 8 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.).

wartość dotacji obejmowała kwoty wynikające z umów zawartych w danym roku kalendarzowym oraz wartość dotacji na kontynuację zadań z umów wieloletnich przypadających na dany rok oceny.

Dane o współpracy z organizacjami pozarządowymi pochodziły z „własnych źródeł informacyjnych” jednostek wypełniających formularz OZPS 2013/2014, w tym z urzędów gmin, urzędów miast oraz starostw. Nie wszystkie badane jednostki przestały do ROPS komplet wymaganych informacji. Dlatego też w przypadku danych bezwzględnych, takich jak liczba organizacji, którym zlecano realizację zadań czy też kwota dotacji, obrazują one pewien poziom, który w rzeczywistości mógł być wyższy. Szczegółowe informacje o liczbie jednostek, które przekazały poszczególne informacje ujęto w tabelach znajdujących się na końcu rozdziału.

Zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego

Z informacji przekazanych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa śląskiego wynika, że w 2013 roku, w trybie działalności pożytku publicznego, zawarto łącznie co najmniej 727 umów z przynajmniej 531 organizacjami pozarządowymi¹²⁷. Wartość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym wynosiła nie mniej niż 67 110 424 zł. Umowy tego rodzaju podpisało 33% jednostek samorządu terytorialnego. Przeciętna liczba zleceń/umów na jedną jednostkę wynosiła blisko 13, a średnia ich kwota 93 209 zł. Zlecenia/umowy te kierowane były do średnio 9 organizacji, natomiast przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wynosiła 128 073 zł.

Zlecenia w trybie zamówień publicznych

W przypadku zleceń w trybie zamówień publicznych uzyskano informacje o zlecaniu zadań przez jednostki samorządu terytorialnego co najmniej 11 organizacjom, a wartość przekazanych środków wyniosła nie mniej niż 2 452 263 zł. Obliczono, iż wśród 6% jednostek samorządu terytorialnego, które takie zadania zlecały przeciętnie kierowane były one do 1 organizacji, natomiast kwota zlecenia przypadająca na jedną organizację wynosiła średnio 222 933 zł.

¹²⁷ Przyjęty sposób weryfikacji danych (opisany w rozdziale dot. prognoz na 2014 rok) nie uprawnia do wyliczenia procentowego udziału poszczególnych usług wśród ogółu zadań zleconych organizacjom pozarządowym ani też określenia, czy wzrostowi/spadkowi ilości zleceń towarzyszył wzrost/spadek wartości przekazanych dotacji. W celu obliczenia wskaźników rozpatrzono poszczególne kategorie wśród mniejszej liczby jednostek, z których uzyskano w danej grupie wszystkie potrzebne do obliczeń informacje i zestawiono je z prognozami odpowiednimi w danej grupie JOPS.

Usługi opiekuńcze

Z informacji uzyskanych za pośrednictwem formularzy OZPS 2013/2014 wynika, że w 2013 roku gminy zleciły wykonywanie usług opiekuńczych co najmniej 24 organizacjom pozarządowym, a sumaryczna wartość przekazanych na ten cel dotacji wyniosła nie mniej niż 6 694 192 zł. Obliczono, iż tego rodzaju zadanie zlecało 13,5% gmin. Wykonywanie usług opiekuńczych zlecano przeciętnie jednej organizacji, natomiast kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wyniosła średnio 278 925 zł.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze

W 2013 roku gminy zleciły wykonywanie specjalistycznych usług opiekuńczych co najmniej 9 organizacjom pozarządowym, a wartość dotacji przekazanych na ten cel wyniosła nie mniej niż 1 061 191 zł. Z uzyskanych informacji wynika, iż tego rodzaju zadanie zlecało 6% gmin. Zlecenia kierowane były średnio do jednej organizacji pozarządowej, natomiast kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wynosiła przeciętnie 117 217 zł.

Prowadzenie placówki pomocy społecznej

Prowadzenie placówki pomocy społecznej zlecono co najmniej 48 organizacjom pozarządowym, a wartość przekazanych dotacji wyniosła łącznie co najmniej 37 866 634 zł. Jednocześnie obliczono, iż wśród 11% jednostek samorządu terytorialnego, które zleciły prowadzenie placówki pomocy społecznej organizacjom pozarządowym zlecenia te kierowane były przeciętnie do ponad 2 organizacji, natomiast kwota dotacji przypadająca na jedną organizację wynosiła średnio 788 888 zł.

Prognozy na 2014 rok

Jak wynika z deklaracji podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ich potrzeby odnośnie zlecania organizacjom pozarządowym wyżej wymienionych usług pomocy społecznej (usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych oraz prowadzenia placówki pomocy społecznej) są bliskie zaspokojenia. Prognozy roku 2014 w zakresie liczby organizacji, którym będzie zlecane wykonywanie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych są mniejsze o odpowiednio 12,5% oraz 11,1% w stosunku do roku 2013. W zakresie wartości przekazanych dotacji prognozy na 2014 rok są wyższe o 5,5% w przypadku usług opiekuńczych i niższe o 1,6% w przypadku specjalistycznych usług opiekuńczych. Jeśli chodzi o prowadzenie placówki pomocy społecznej badane jednostki prognozują niewielki wzrost liczby organizacji pozarządowych, którym zleczone zostaną zadania o 2,1% oraz wartości przekazanych dotacji o 1,3%.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Prognozy w zakresie współpracy z organizacjami pozarządowymi różnią się, w zależności od tego, czy jednostka działa na szczeblu gminnym czy powiatowym. Z informacji przekazanych przez powiatowe centra pomocy rodzinie wynika, iż zlecają one organizacjom pozarządowym głównie prowadzenie placówek pomocy społecznej. Przewidują one wzrost liczby takich organizacji w 2014 roku o 1, a także wzrost wartości dotacji na ten cel o 0,6%.

Ośrodki pomocy społecznej (w tym MOPR-y) prognozują w roku 2014 utrzymanie liczby organizacji, którym będą zlecały zadania w zakresie prowadzenia placówki pomocy społecznej na niezmiennym poziomie, jednak przewidują wzrost wartości środków przekazanych takim organizacjom o 2,1%.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 1. Współpraca gmin i powiatów z organizacjami pozarządowymi w zakresie zadań zleczanych w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2013 oraz prognoza na rok 2014, cz. 1.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
			wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	531	533	0,4%	173
	liczba zleceń/umów	727	719	-1,1%	173
	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym (w zł)	67 110 424	69 627 537	3,8%	172
Zlecenia w trybie zamówień publicznych	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	11	10	-9,1%	167
	wartość zleceń (w zł)	2 452 263	2 814 711	14,8%	165

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Tabela 2. Współpraca gmin i powiatów z organizacjami pozarządowymi w zakresie zadań zleczanych w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2013 oraz prognoza na rok 2014, cz. 2.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
			wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Zlecenia w trybie działalności pożytku publicznego	odsetek JOPS, które zlecały zadania	32,6%	32,0%	-1,8%	172
	przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	9,36	9,62	2,8%	172
	przeciętna liczba zleceń/umów	12,9	13,0	1,1%	172
	przeciętna wartość zlecenia/umowy (w zł)	93 209	97 381	4,5%	172
	przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	128 073	131 621	2,8%	172
Zlecenia w trybie zamówień publicznych	odsetek JOPS, które zlecały zadania	6,1%	5,5%	-10,0%	165
	przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	1,10	1,11	1,0%	165
	przeciętna kwota zlecenia przypadająca na jedną organizację (w zł)	222 933	281 471	26,3%	165

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 3. Wybrane zadania zlecane organizacjom pozarządowym przez gminy i powiaty w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2013 oraz prognoza na rok 2014, cz. 1.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
			wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Usługi opiekuńcze	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	24	21	-12,5%	156
	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym (w zł)	6 694 192	7 063 073	5,5%	155
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	9	8	-11,1%	152
	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym (w zł)	1 061 191	1 044 194	-1,6%	153
Prowadzenie placówki pomocy społecznej	liczba organizacji pozarządowych, którym zlecono zadania	48	49	2,1%	170
	wartość środków przekazanych organizacjom pozarządowym (w zł)	37 866 634	38 355 172	1,3%	169

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Tabela 4. Wybrane zadania zlecane organizacjom pozarządowym przez gminy i powiaty w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2013 oraz prognoza na rok 2014, cz. 2.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
			wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Usługi opiekuńcze	Odsetek JOPS, które zlecały zadania	13,5%	12,9%	-4,8%	155
	Przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	1,14	1,05	-8,1%	155
	Przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	278 925	336 337	20,6%	155
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	Odsetek JOPS, które zlecały zadania	5,9%	5,3%	-11,1%	152
	Przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	1,00	1,00	0,0%	152
	Przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	117 217	129 712	10,7%	152
Prowadzenie placówki pomocy społecznej	Odsetek JOPS, które zlecały zadania	11%	11%	0,0%	169
	Przeciętna liczba organizacji, którym zlecano zadania	2,53	2,58	2,1%	169
	Przeciętna kwota dotacji przypadająca na jedną organizację (w zł)	788 888	782 759	-0,8%	169

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

8. KADRY POMOCY SPOŁECZNEJ

8.1. Liczebność i struktura pracowników JOPS

Odpowiednia liczebność oraz właściwa struktura zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ma duże znaczenie dla skutecznej realizacji zadań wynikających z ustawy o pomocy społecznej. Według danych pochodzących ze sprawozdania *MPiPS-03*, aktualnych na koniec 2013 r., w województwie śląskim zadania z zakresu pomocy społecznej realizowało 14 015 osób, w tym na szczeblu wojewódzkim 141 (110 w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wraz z Wojewódzkim Ośrodkiem Adopcyjnym i jego pięcioma filiami, 31 w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim), a na szczeblach gminnym i powiatowym 13 874. Dalszą część niniejszego rozdziału poświęcono pracownikom JOPS działających na poziomie gmin i powiatów¹²⁸.

Na koniec 2013 r. na 10 tys. ludności przypadało przeciętnie 30,1 pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. W powiatach grodzkich wskaźnik ten wynosił 28,5, natomiast w ziemskich 32,1. Najmniej korzystne jego wartości zanotowano w podregionach: częstochowskim (22,7), tyskim (23,4) i rybnickim (24,9), a na poziomie powiatowym w powiatach: Jastrzębie-Zdrój (11,8), kłobuckim (14,6) oraz Żory (16,3)¹²⁹.

Wśród pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego na koniec 2013 r. dominowały osoby zatrudnione w: ośrodkach pomocy społecznej (6 341 osób), domach pomocy społecznej (5 618 osób) oraz ośrodkach wsparcia (1 085 osób). Najmniej pracowników zatrudniały: placówki specjalistycznego poradnictwa (34 osoby) oraz kluby integracji społecznej (38 osób)¹³⁰.

Wśród kadry ośrodków wsparcia najliczniejszą grupę tworzyli pracownicy „ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (467 osób, w tym 452 pracowników środowiskowych domów samopomocy), dziennych domów pomocy (312 osób) oraz „innych ośrodków wsparcia” (282 osoby). Znacznie mniejszą liczebnie kategorię (188 osób) stanowili pracownicy noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych, natomiast w domu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży zatrudnione były 2 osoby¹³¹.

¹²⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r.

¹²⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r.; Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹³⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r.

¹³¹ Ibidem.

W stosunku do roku 2012 liczba pracowników jednostek szczebla gminnego i powiatowego zwiększyła się nieznacznie - o 58 osób, tj. o 0,4%¹³². Największy bezwzględny wzrost zanotowano w przypadku: domów pomocy społecznej (+138 osób), ośrodków pomocy społecznej (+31 osób), powiatowych centrów pomocy rodzinie (+6 osób) oraz klubów integracji społecznej (+5 osób). Spadki liczby pracowników zanotowano w przypadku: ośrodków wsparcia (-103 osoby), ośrodków interwencji kryzysowej (-9 osób) oraz placówek specjalistycznego poradnictwa (-7 osób)¹³³.

Porównując poziomy zasobów kadrowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie śląskim oraz w kraju, można stwierdzić, że w 2013 roku były one zbliżone. W Polsce na 10 tys. ludności przypadło przeciętnie 31,0 pracowników JOPS, natomiast w województwie śląskim 30,1.

Mniej korzystne dla województwa wskaźniki liczby mieszkańców przypadających na jednego pracownika JOPS dotyczyły: domów pomocy społecznej (śląskie 12,2; Polska 13,4), powiatowych centrów pomocy rodzinie (śląskie 1,22; Polska 1,58) oraz ośrodków wsparcia (śląskie 2,35; Polska 2,46). Warto jednak podkreślić, że sytuacja w powiatowych centrach pomocy rodzinie wynika z faktu występowania w województwie śląskim dużej liczby powiatów grodzkich, w których nie ma PCPR-ów (ich zadania realizują miejskie ośrodki pomocy rodzinie). Korzystniejszą dla regionu sytuację zanotowano w przypadku: ośrodków pomocy społecznej (śląskie 13,7; Polska 13,3), ośrodków interwencji kryzysowej (śląskie 0,46; Polska 0,22) oraz klubów integracji społecznej (śląskie 0,08; Polska 0,05).

Wśród ośrodków wsparcia mniej korzystne dla województwa śląskiego wskaźniki dotyczyły „ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi” (śląskie 1,01; Polska 1,52), w tym środowiskowych domów samopomocy (śląskie 0,98; Polska 1,48). Z kolei korzystniejsze wartości zanotowano w przypadku: „innych ośrodków wsparcia” (śląskie 0,61; Polska 0,37), noclegowni, schronisk, domów dla bezdomnych (śląskie 0,41; Polska 0,17), dziennych domów pomocy (śląskie 0,68; Polska 0,46) oraz domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży¹³⁴.

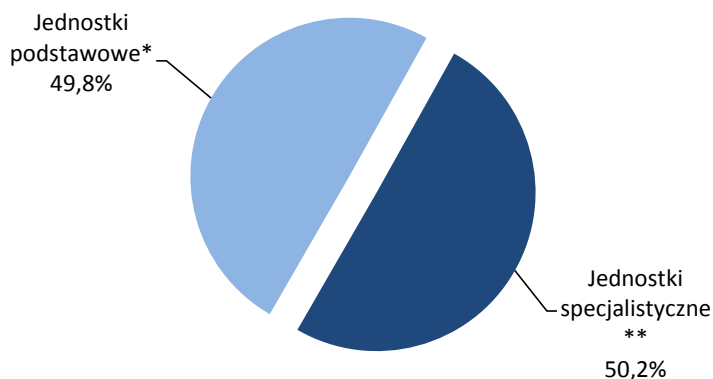
¹³² Centralna Aplikacja Statystyczna, Sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2013.

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 32. Pracownicy podstawowych* i specjalistycznych** jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N= 13 874.

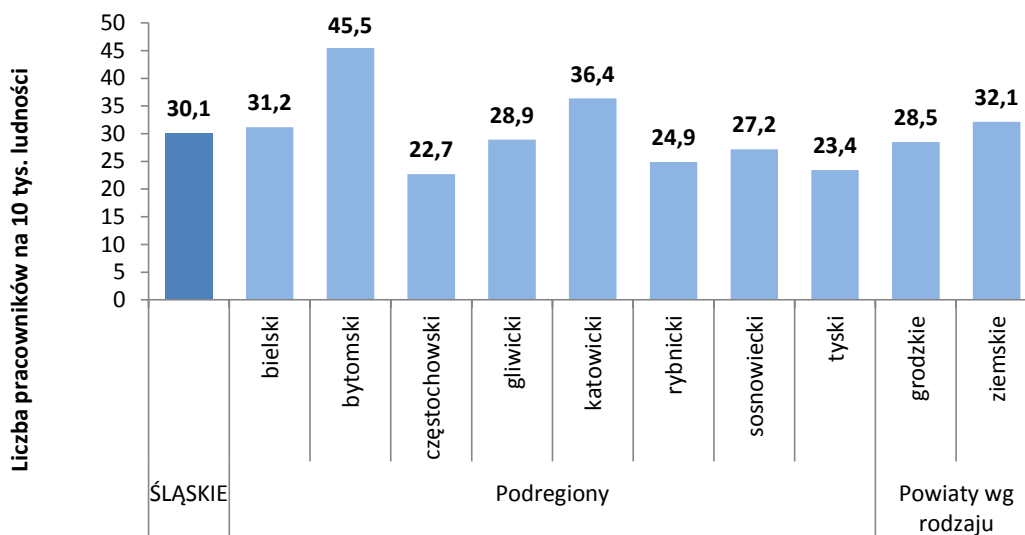

* OPS i PCPR

** Pozostałe JOPS

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

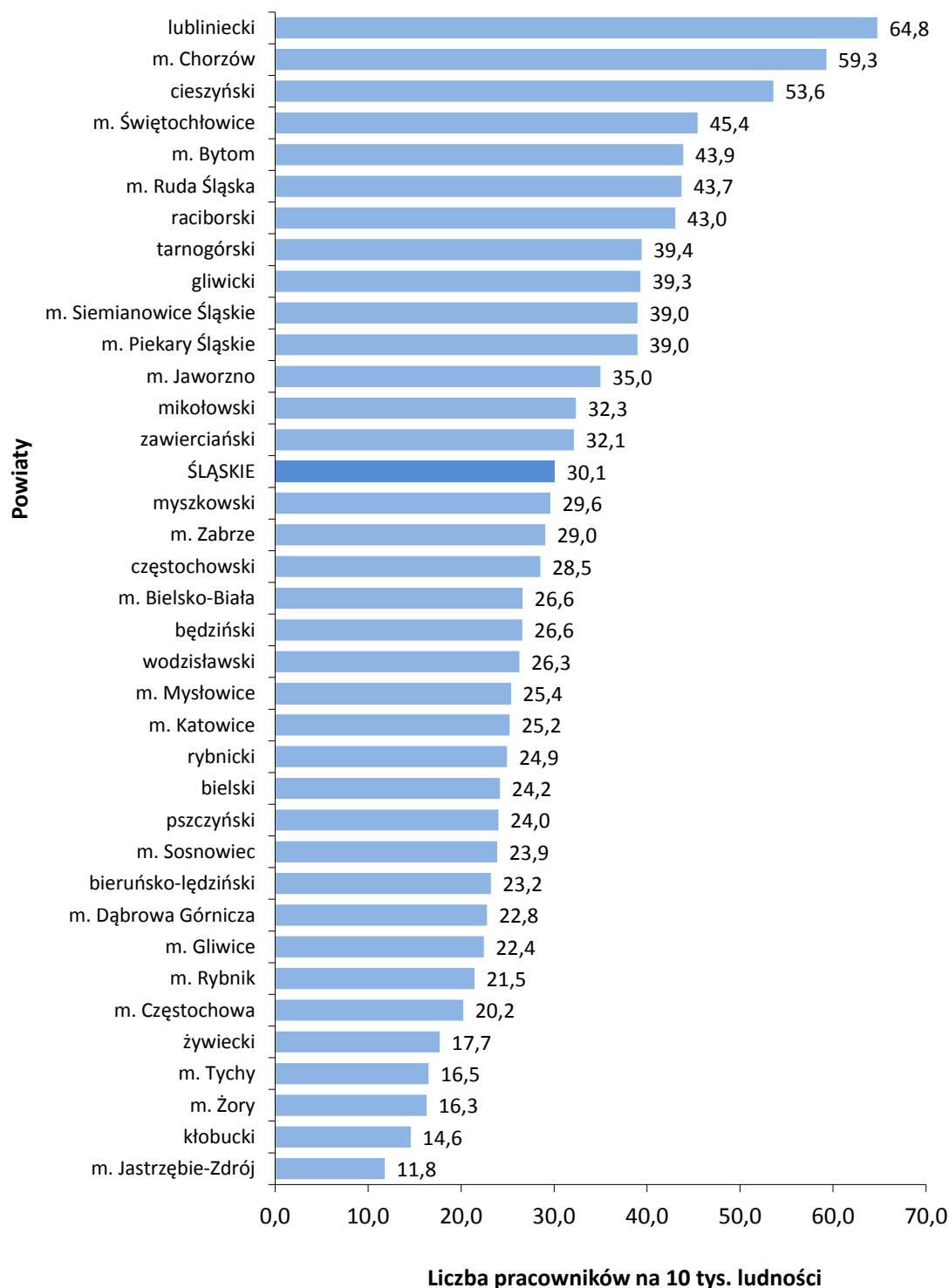
Wykres 33. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

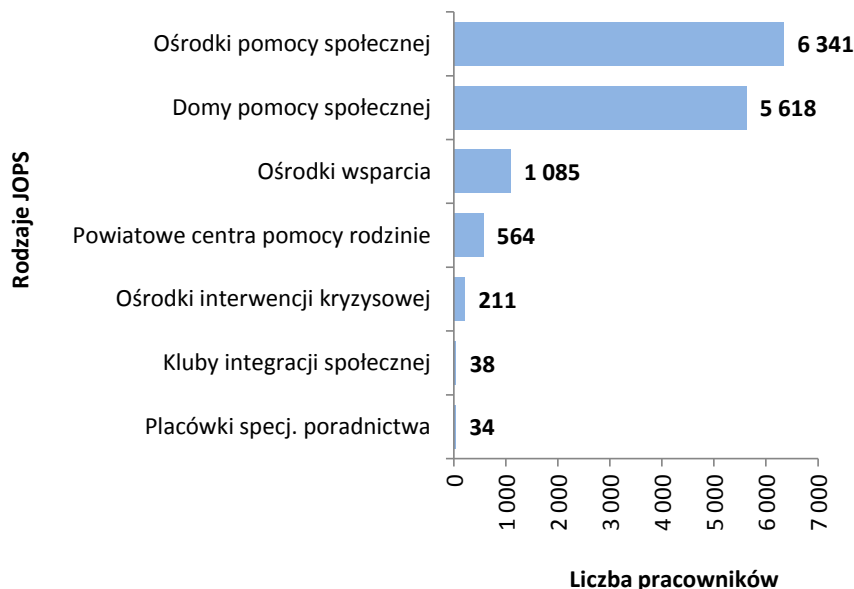
Wykres 34. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 35. Struktura pracowników JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=13874.

Uwaga: Pracownicy wymienionych jednostek nie sumują się do ogółu - część pracowników klubów integracji społecznej jest oddelegowana z ośrodków pomocy społecznej.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Wykres 36. Pracownicy ośrodków wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

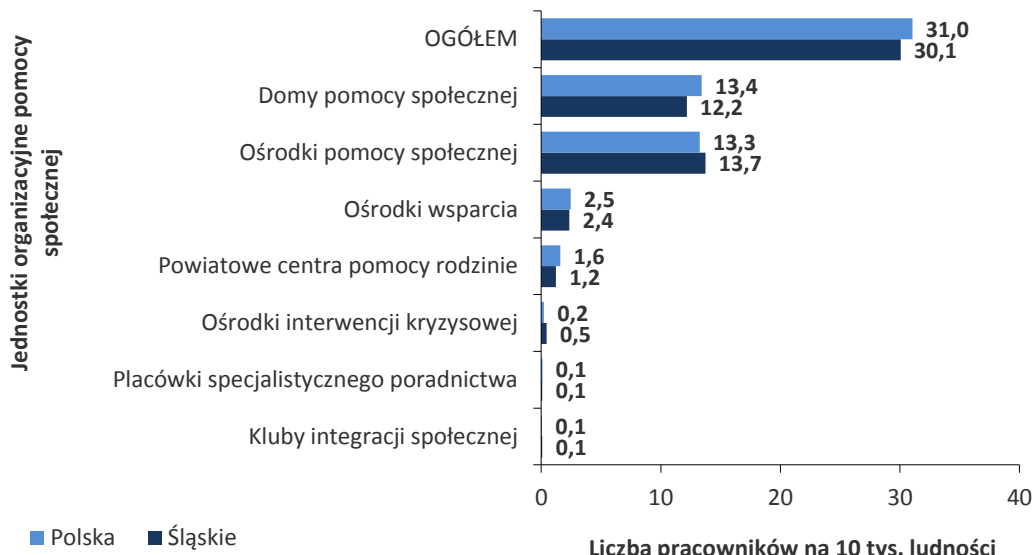

* W tym środowiskowe domy samopomocy 452 osoby.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

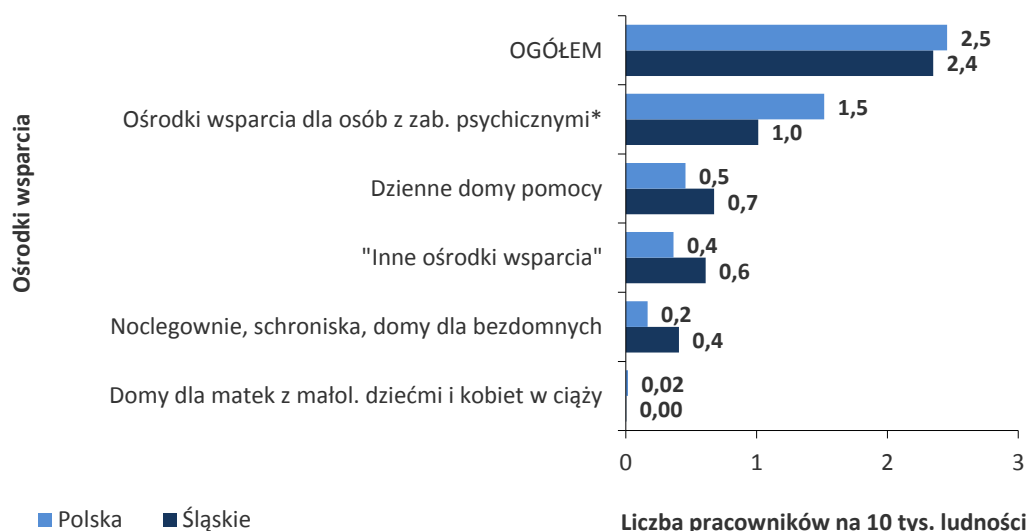
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 37. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności – województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Wykres 38. Liczba ludności przypadającej na 1 pracownika ośrodków wsparcia - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2013 roku.

* W tym środowiskowe domy samopomocy.

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

8.2. Pracownicy PCPR i OPS

Ważną rolę w systemie pomocy społecznej pełnią powiatowe centra pomocy rodzinie (PCPR) oraz ośrodki pomocy społecznej (OPS). Do nich należy zwykle koordynacja działań pozostałych jednostek działających na terenie danej gminy czy powiatu. Często zdarza się, że ośrodek pomocy społecznej jest jedyną na terenie gminy instytucją realizującą zadania wynikające

z ustawy o pomocy społecznej.

W 2013 r. w obu rodzajach w/w instytucji usytuowanych na terenie województwa śląskiego zatrudnionych było łącznie 6 905 osób¹³⁵. W stosunku do roku 2012 zanotowano wzrost zatrudnienia o 37 osoby, tj. o 0,5%¹³⁶. Wskaźnik liczby pracowników PCPR i OPS przypadających na 10 tys. ludności wyniósł 15,0 (w Polsce 14,8)¹³⁷. W powiatach grodzkich i ziemskich sytuacja była bardzo zbliżona. W tych pierwszych wartość analizowanego wskaźnika wyniosła 15,1, natomiast w drugich 14,8. Najmniej korzystne jego wartości zanotowano w podregionach: rybnickim (11,8), tyskim (13,2) i gliwickim (14,3), a na poziomie powiatów w: Żorach (7,7), Jastrzębiu-Zdroju (8,0) oraz Tychach (10,6)¹³⁸.

Powiatowe centra pomocy rodzinie oraz ośrodki pomocy społecznej zatrudniają zarówno osoby bezpośrednio realizujące zadania z zakresu polityki społecznej, jak też pracowników zajmujących się administracyjną, finansową, prawną i techniczną obsługą realizacji w/w zadań. Do pierwszej grupy należą w szczególności:

- osoby kierujące jednostkami: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów, kierownicy oraz ich zastępcy;
- kierownicy działów związanych z realizacją zadań z zakresu polityki społecznej;
- główni specjaliści;
- pracownicy socjalni;
- konsultanci;
- specjaliści pracy z rodziną;
- aspiranci pracy socjalnej;
- osoby wykonujące usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne.

¹³⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.

¹³⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

¹³⁷ Ibidem.

¹³⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r., <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Do pracowników zajmujących się obsługą realizacji zadań z zakresu polityki społecznej można zaliczyć koordynatorów do spraw komputeryzacji oraz radców prawnych. Oprócz tych dwóch stanowisk statystyki zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej uwzględniają jeszcze kategorię „pozostali pracownicy”¹³⁹, w skład której wchodzi między innymi pracownicy działów kadr, księgowości, itp.

8.2.1. Pracownicy powiatowych centrów pomocy rodzinie

W województwie śląskim pod koniec 2013 r. w powiatowych centrach pomocy rodzinie pracowały łącznie 564 osoby, które stanowiły 4,1% ogółu zatrudnionych w JOPS na szczeblu gminnym i powiatowym¹⁴⁰. W latach 2012-2013 poziom zatrudnienia praktycznie pozostał na niezmienionym poziomie. W tym czasie przybyło 6 pracowników (wzrost o 1,1%)¹⁴¹.

Wśród osób zatrudnionych w powiatowych centrach pomocy rodzinie w 2013 r. zdecydowanie dominowali „pozostali pracownicy” (299 osoby). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni (171 osób). Na trzecim miejscu, z liczbą 67 osób, znalazła się kadra kierownicza, w skład której wchodzi: dyrektorzy, zastępcy dyrektorów oraz kierownicy i ich zastępcy. Na innych niż wymienione stanowiskach zatrudnionych było łącznie 27 osób¹⁴².

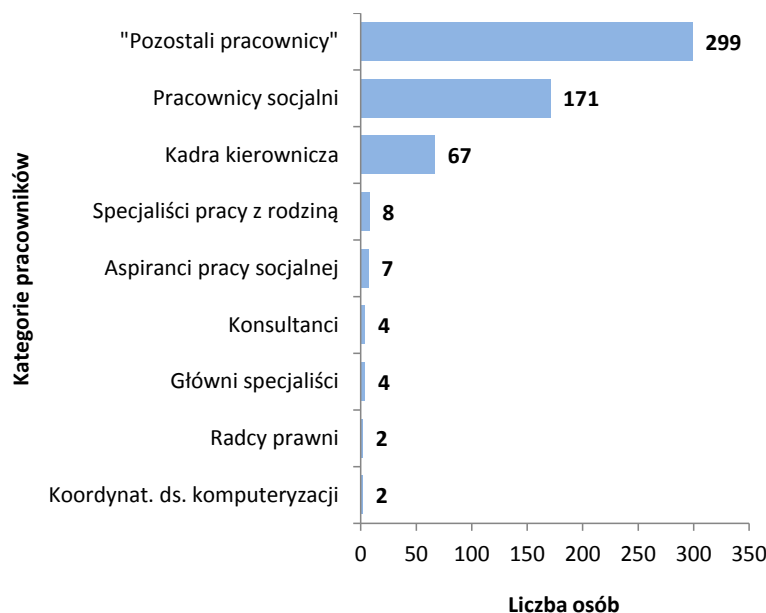
¹³⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania *MPiPS-03* za lata 2012-2013.

¹⁴² Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013 r.

Wykres 39. Struktura pracowników PCPR wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N= 564.

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk nie sumuje się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

8.2.2. Pracownicy ośrodków pomocy społecznej

W województwie śląskim na koniec 2013 r. w ośrodkach pomocy społecznej pracowało ogółem 6 341 osób, które stanowiły 45,7% wszystkich zatrudnionych w JOPS na szczeblach gminnym i powiatowym¹⁴³. W latach 2012-2013 poziom zatrudnienia praktycznie się nie zmienił - przybyło 31 osób (wzrost o 0,5%)¹⁴⁴.

Struktura pracowników ośrodków pomocy społecznej wg stanowisk pracy była w 2013 r. bardzo podobna do tej z powiatowych centrów pomocy rodzinie. Zdecydowanie dominowali w niej „pozostali pracownicy” liczący 3 415 osób (53,9% zatrudnionych). Drugą pod względem liczebności kategorią byli pracownicy socjalni – 2 317 osób (36,5% zatrudnionych). Na trzecim miejscu znalazła się kadra kierownicza – 217 osób (3,4% zatrudnionych). Osoby wykonujące usługi opiekuńcze tworzyły frakcję liczącą 201 osób (3,2% zatrudnionych). Inne stanowiska zajmowało łącznie 205 osób (3,2% zatrudnionych)¹⁴⁵.

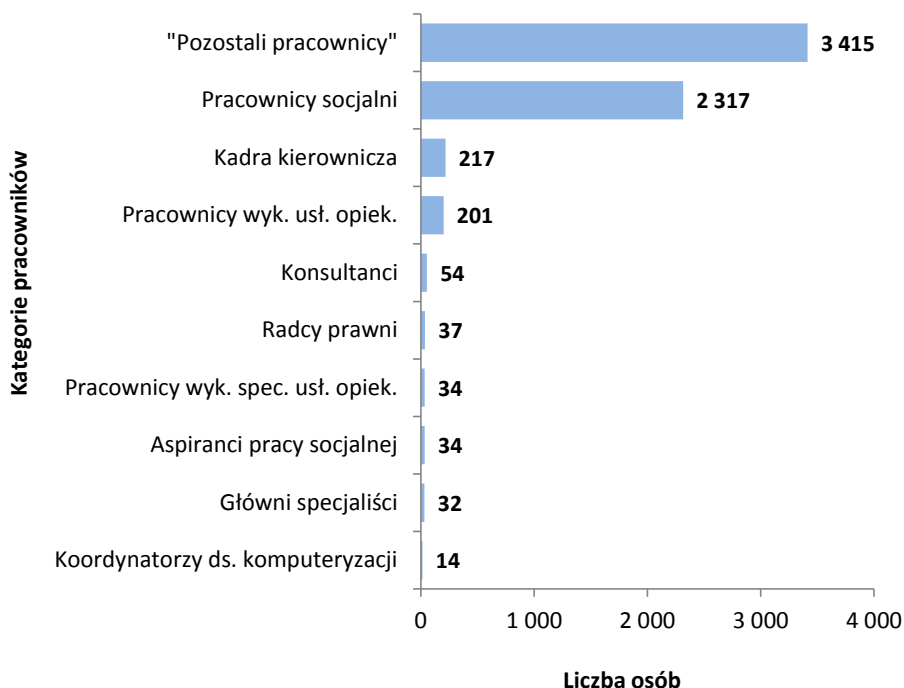
¹⁴³Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.

¹⁴⁴Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2013.

¹⁴⁵Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 40. Pracownicy OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N= 6 341.

Uwaga: liczba pracowników wg stanowisk nie sumuje się do ogólnej ich liczby, gdyż dana osoba mogła być zaliczona do więcej niż jednej kategorii, np. główny specjalista mógł być jednocześnie pracownikiem socjalnym.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013.

Kluczową grupę osób zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej stanowią pracownicy socjalni. Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności:

1. praca socjalna;
2. dokonywanie analizy i oceny zjawisk, które powodują zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;
3. udzielanie informacji, wskazówek i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną trudnej sytuacji życiowej; skuteczne posługiwanie się przepisami prawa w realizacji tych zadań;
4. pomoc w uzyskaniu dla osób będących w trudnej sytuacji życiowej poradnictwa dotyczącego możliwości rozwiązywania problemów i udzielania pomocy przez właściwe instytucje państwowe, samorządowe i organizacje pozarządowe oraz wspieranie w uzyskiwaniu pomocy;

5. udzielanie pomocy zgodnie z zasadami etyki zawodowej;
6. pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych;
7. współpraca i współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie skutków ubóstwa;
8. inicjowanie nowych form pomocy osobom i rodzinom mającym trudną sytuację życiową oraz inspirowanie powołania instytucji świadczących usługi służące poprawie sytuacji takich osób i rodzin;
9. współuczestniczenie w inspirowaniu, opracowaniu, wdrożeniu oraz rozwijaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia¹⁴⁶.

Na koniec 2013 r. ośrodki pomocy społecznej w województwie śląskim zatrudniały ogółem 2 317 pracowników socjalnych, z czego w rejonach opiekuńczych pracowały 1 334 osoby (57,6%). Wśród przedstawicieli tej kategorii zawodowej dominowały osoby zatrudnione na stanowisku „pracownik socjalny” – 799 osób (34,5%). Kolejne miejsca zajmowali: starsi pracownicy socjalni – 778 osób (33,6%), specjaliści pracy socjalnej – 546 osób (23,6%) oraz starsi specjaliści pracy socjalnej – 180 osób (7,8%). Ponadto 13 pracowników socjalnych (0,6%) było zatrudnionych na stanowisku „główny specjalista”¹⁴⁷.

Ustawa o pomocy społecznej w treści art. 110 ust. 11 stanowi, że **ośrodek pomocy społecznej powinien zatrudniać pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny na 2000 mieszkańców, nie mniej jednak niż trzech pracowników**¹⁴⁸.

W województwie śląskim w latach 2000-2011 dało się odnotować pozytywną tendencję zmniejszania się wskaźnika liczby mieszkańców przypadających na 1 pracownika socjalnego

¹⁴⁶ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 119 ust. 1.

¹⁴⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

¹⁴⁸ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2011 r., Nr 81, poz. 440), która wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 2015 r., wprowadzi m.in. następujące zmiany w ustawie z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej: 1) art. 110 ust. 11 otrzyma brzmienie: *Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia pracowników socjalnych proporcjonalnie do liczby ludności gminy w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub proporcjonalnie do liczby rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną w stosunku jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących. Ponadto zostanie dodany ust. 12 w brzmieniu: Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych.*

OPS. O ile w 2000 r. wynosił on 2 852, to na koniec grudnia 2011 r. było to już 1 913¹⁴⁹. W latach 2004-2011 województwo śląskie cechowało się korzystniejszą, w porównaniu ze średnią krajową, wartością analizowanego wskaźnika. Jednak w latach 2012-2013 liczba ludności przypadającej na 1 pracownika OPS zaczęła rosnąć (w Polsce od roku 2005 cały czas maleje). W 2013 roku wartość wskaźnika dla województwa śląskiego wynosiła 1 992 podczas gdy dla całego kraju 1 950¹⁵⁰.

Pomimo stosunkowo korzystnej średniej nadal bardzo wiele ośrodków pomocy społecznej nie spełnia ustawowych wymogów. Na koniec 2013 r. dla 92 OPS (55,1% jednostek) liczba ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego przewyższała wartość 2000, a 14 OPS (8,4%) zatrudniało mniej niż 3 pracowników socjalnych. Co najmniej jednego z wyżej wymienionych kryteriów nie spełniało 97 ośrodków pomocy społecznej (58,1%), a obu kryteriów jednocześnie 9 tego rodzaju jednostek (5,4%)¹⁵¹.

W powiatach grodzkich wartość wskaźnika liczby mieszkańców gminy przypadających na 1 pracownika socjalnego OPS była korzystniejsza niż w ziemskich (1 930 wobec 2 080). Spośród trzech rodzajów gmin najkorzystniejszy poziom zanotowano w gminach miejskich (1 947). Poniżej ustawowego minimum znalazły się natomiast gminy miejsko-wiejskie (2 190) oraz wiejskie (2 104). Porównując dane w ramach podregionów, można stwierdzić, że najmniej korzystne wartości analizowany wskaźnik przyjmował w: tyskim (2 248) i rybnickim (2 146), natomiast na poziomie powiatów w: Jastrzębiu-Zdroju (2 959), powiecie pszczyńskim (2 415) oraz Żorach (2 387). Z kolei gminami charakteryzującymi się najwyższą liczbą mieszkańców przypadających na 1 pracownika socjalnego okazały się: Radzionków (4 285), Świerklany (3 972) oraz Orzesze (3 965)¹⁵².

¹⁴⁹ Śląski Urząd Wojewódzki, Wydział Polityki Społecznej, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2000-2003, Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2004-2013, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁵⁰ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2001-2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁵¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r., Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁵² Ibidem.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

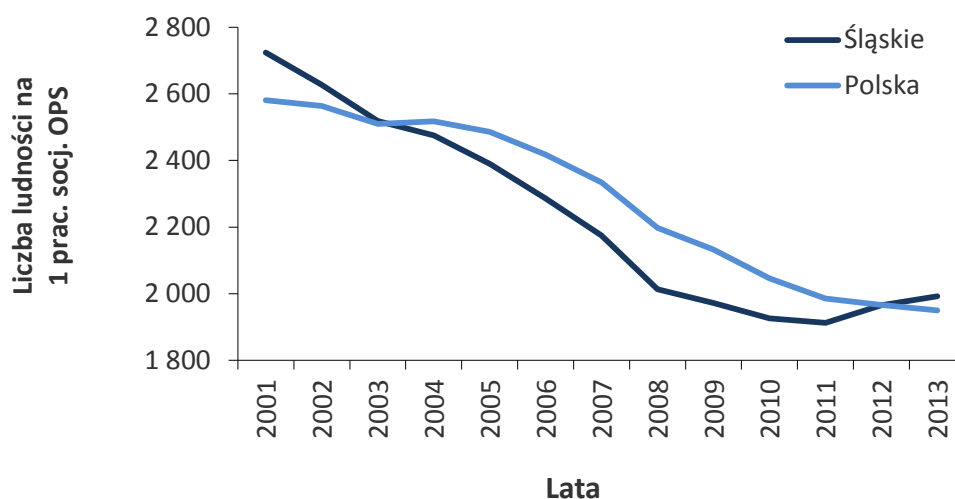
Wykres 41. Pracownicy socjalni OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N= 2 317.

* Nazwa jednego ze stanowisk zajmowanych przez pracowników socjalnych.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

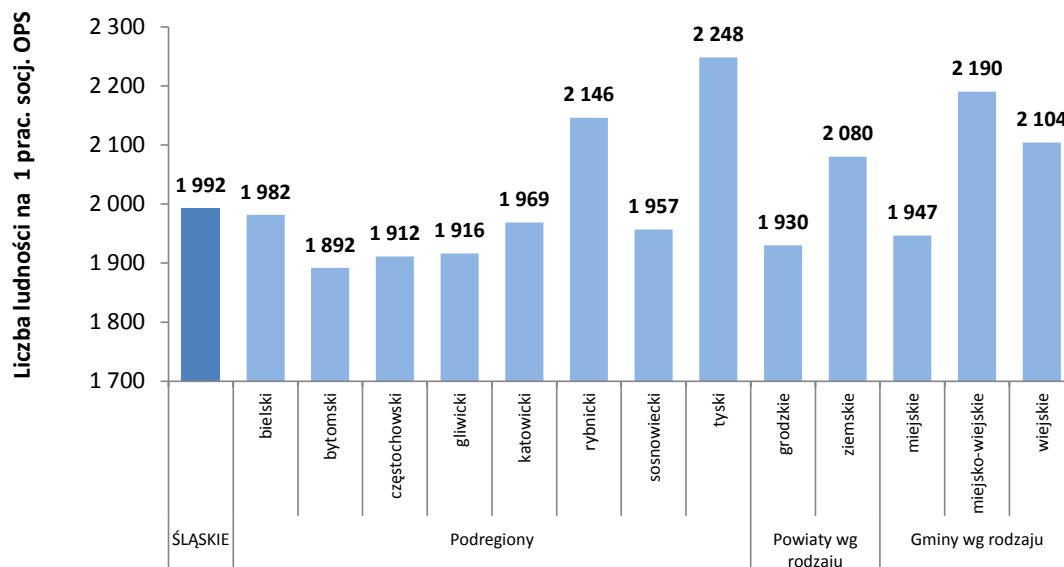
Wykres 42. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2001-2013 r., 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

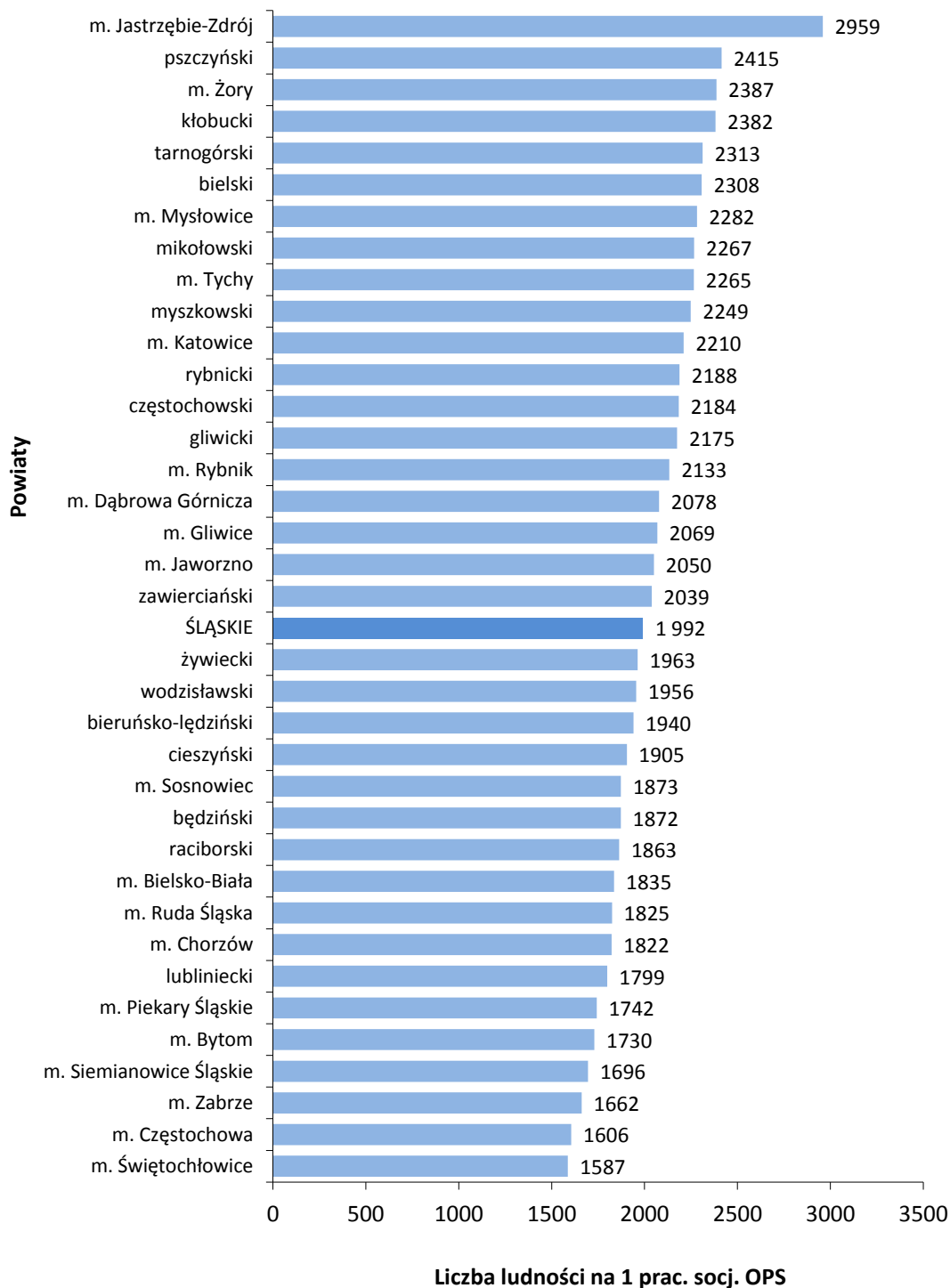
Wykres 43. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie *MPiPS-03* za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

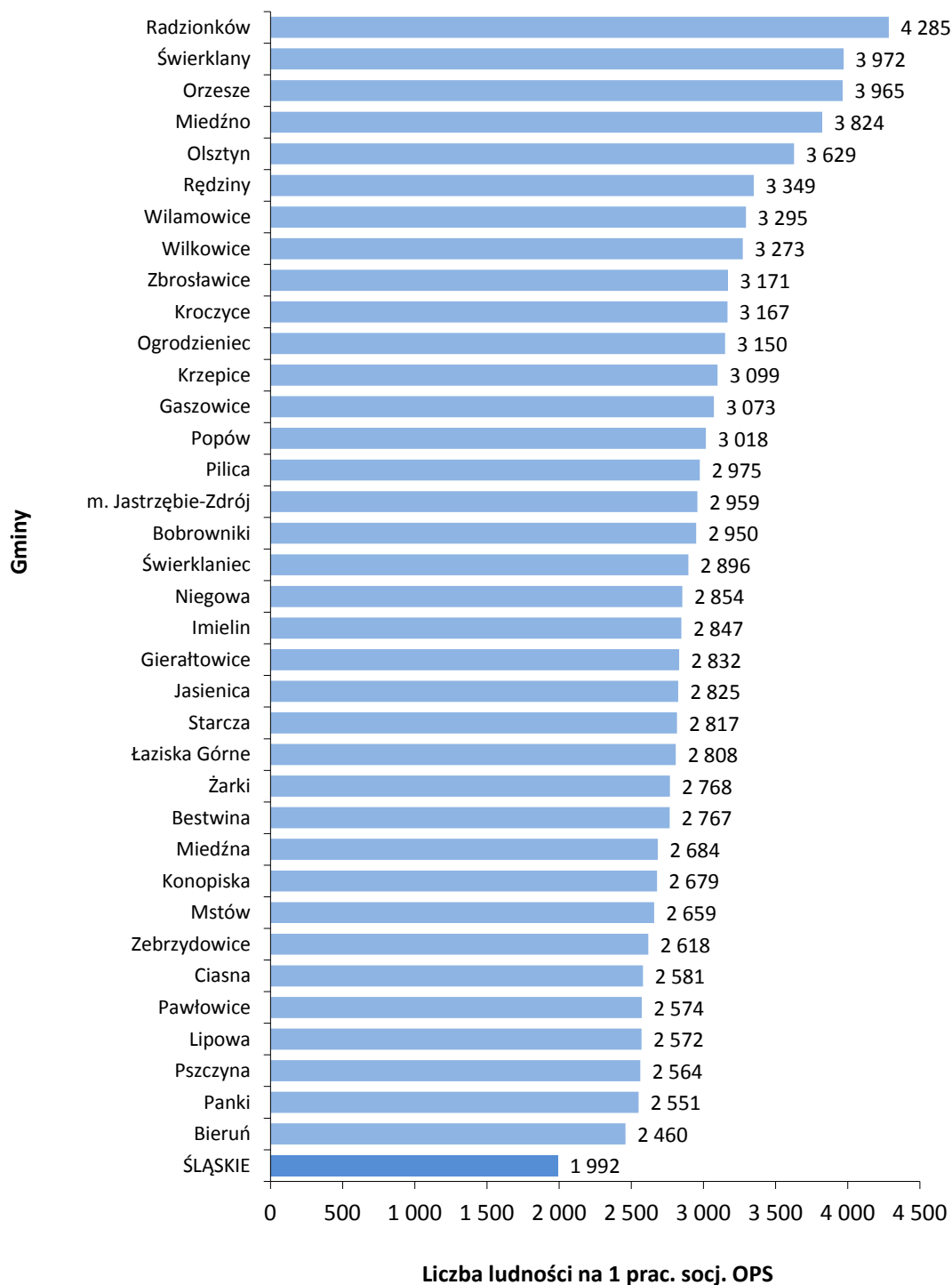
Wykres 44. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 45. Gminy o największej liczbie ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

8.2.3. Poziom wykształcenia pracowników OPS i PCPR

Ważny aspekt diagnozy zasobów kadrowych stanowi analiza kwalifikacji pracowników. Niniejszy podrozdział prezentuje dane w zakresie kwalifikacji pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej zebrane za pomocą formularzy OZPS 2013/2014. Komplet wymaganych informacji przestało do ROPS 176 ze 184 podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Dlatego też w przypadku danych bezwzględnych, w szczególności dotyczących zatrudnienia pomocniczego, prezentowane dane obrazują pewien poziom, który w rzeczywistości mógł być wyższy.

Zgodnie z metodologią tego narzędzia informacje dotyczące wykształcenia odnoszą się wyłącznie do pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę. Poniżej przedstawiono definicje pojęć zawartych w wyżej wymienionym formularzu powołując się na objaśnienia przygotowane przez jego twórców¹⁵³.

Kadra kierownicza – osoby zatrudnione na stanowisku: kierownik/dyrektor ośrodka pomocy społecznej, powiatowego centrum pomocy rodzinie oraz jego zastępcy. W tej pozycji nie wykazywano osób zatrudnionych na stanowiskach kierowników wydziałów, sekcji, zespołów itp.

Pracownicy socjalni – pracownicy, których uprawnienia określa art. 116 i 156 ustawy z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹⁵⁴.

Pozostali pracownicy – pracownicy wykonujący inne prace związane z realizacją zadań jednostki. Pozycja „pozostali pracownicy - ogółem” obejmuje również asystentów rodziny.

Wolontariusze – wszystkie osoby fizyczne, które ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonują świadczenia na zasadach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁵⁵.

¹⁵³ Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Ocena zasobów pomocy społecznej. Korekta narzędzia dla III edycji 2013/2014* *Objaśnienia*, Formularz OZPS, s. 20-21.

¹⁵⁴ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.).

¹⁵⁵ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 roku, Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.), art. 2, ust. 3.

Zatrudnienie subsydiowane - dotyczy robót publicznych, prac interwencyjnych, itp., a obejmuje osoby zaangażowane w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań/porozumień z urzędami pracy.

Staże – dotyczy osób zaangażowanych zarówno w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań z urzędów pracy jak i w ramach funduszy unijnych¹⁵⁶.

Kadra kierownicza

Na podstawie danych ujętych w nadesłanych formularzach OZPS 2013/2014 ustalono, iż 86,5% dyrektorów i kierowników OPS/PCPR (oraz ich zastępców) legitymowało się wykształceniem wyższym. W ośrodkach pomocy społecznej wskaźnik ten wyniósł 85,51%, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie 95,45%.

Specjalizację z organizacji pomocy społecznej posiadało 91,3% dyrektorów i kierowników OPS/PCPR. Spośród kadry kierowniczej ośrodków pomocy społecznej specjalizację tego rodzaju ukończyło 91,3% osób, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie analogiczny wskaźnik wyniósł 90,9%.

Pracownicy socjalni

Formularz OZPS 2013/2014 dość szczegółowo odnosi się do kwestii wykształcenia pracowników socjalnych – oprócz poziomu wykształcenia (wyższe, średnie) uwzględnia także posiadanie specjalizacji z organizacji pomocy społecznej oraz specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej.

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej z zakresu pracy socjalnej:

- I stopień specjalizacji, mający na celu uzupełnienie wiedzy i doskonalenie umiejętności zawodowych pracowników socjalnych;
- II stopień specjalizacji, mający na celu pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami osób korzystających z pomocy społecznej¹⁵⁷.

Według informacji udostępnionych przez OPS i PCPR, 72,5% ogółu pracowników socjalnych odznaczało się wyższym wykształceniem, natomiast 27,5% średnim. W przypadku ośrodków

¹⁵⁶ Instytut Rozwoju Służb Społecznych, *Ocena zasobów pomocy społecznej. Korekta narzędzia dla III edycji 2013/2014. Objasnienia*, Formularz OZPS, s. 27.

¹⁵⁷ Ustawa z 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 116 ust. 2.

pomocy społecznej wskaźnik ten wyniósł 71,7%, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie 94,8%.

Zgodnie z danymi przekazanymi za pośrednictwem formularzy OZPS 2013/2014 17,44% ogółu pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej posiadało specjalizację I stopnia z zakresu pracy socjalnej, natomiast 6,3% specjalizację II stopnia. W ośrodkach pomocy społecznej specjalizację I stopnia posiadało 17,3% pracowników socjalnych, a II stopnia 6,4%. Z kolei w powiatowych centrach pomocy rodzinie analogiczne wskaźniki wynosiły 20,8% oraz 2,6%.

Formularz OZPS 2013/2014 zawierał również pytania nt. posiadania przez pracowników socjalnych specjalizacji z organizacji pomocy społecznej. Uzyskane za jego pomocą dane wskazują, że na koniec 2013 r. tego rodzaju specjalizację posiadało 7,4% pracowników socjalnych. W OPS-ach wartość ta kształtowała się na nieco niższym poziomie, wynoszącym 7,3%, natomiast w PCPR-ach wynosiła 7,8%.

Pozostali pracownicy

Trzecią kategorię pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, wyszczególnioną w formularzu OZPS 2013/2014, stanowili „pozostali pracownicy”. Wśród tej kategorii dominowały osoby z wyższym wykształceniem (63,3%), co czwarta posiadała wykształcenie średnie (27,7%), a 9,1% charakteryzowała się niższym poziomem wykształcenia. W ośrodkach pomocy społecznej udział osób legitymujących się wykształceniem wyższym wyniósł 61,9%, a średnim 28,6%. Z kolei w powiatowych centrach pomocy rodzinie osoby z wyższym wykształceniem stanowiły 86,2%, natomiast osoby z wykształceniem średnim 11,2%.

Zatrudnienie pomocnicze

Jeśli chodzi o zatrudnienie pomocnicze to formularz OZPS 2013/2014 uwzględniał 3 kategorie: wolontariuszy, zatrudnienie subsydiowane oraz staże. Według informacji udostępnionych przez ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie z terenu województwa śląskiego na koniec 2013 r. w wymienionych jednostkach odnotowano co najmniej:

- 702 wolontariuszy (90,7% z nich w OPS-ach);
- 636 osób zaangażowanych w ramach umów realizowanych na podstawie skierowań/porozumień z urzędami pracy, w szczególności w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych, itp. (93,1% z nich w OPS-ach);
- 340 stażystów (88,8% z nich w OPS-ach).

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 46. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród zatrudnionych w OPS i PCPR - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

* Dyrektorzy, kierownicy jednostek oraz ich zastępcy.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Wykres 47. Struktura wykształcenia pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=2 271.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

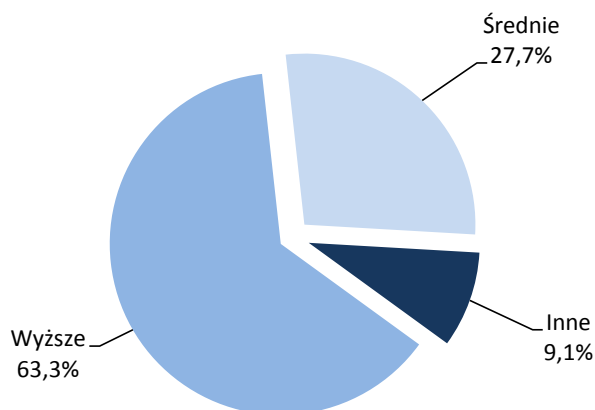
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 48. Odsetek osób ze specjalizacją wśród pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=2271.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Wykres 49. Struktura wykształcenia „pozostałych pracowników” podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=4294.

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

8.3. Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej

W społeczeństwie informacyjnym niezwykle dużego znaczenia nabiera ciągłe podnoszenie kwalifikacji. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, realizując swoje ustawowe kompetencje¹⁵⁸ i korzystając z możliwości współfinansowania z Europejskiego Funduszu Społecznego, od grudnia 2007 r. wdraża projekt systemowy w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013, Priorytetu VII, Poddziałania 7.1.3, pn.: *Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego*¹⁵⁹.

W okresie od października 2012 do grudnia 2013 r. zrealizowano IV etap wyżej wymienionego projektu. Jego celem był wzrost jakości kompetencji zawodowych (wiedzy i umiejętności) pracowników realizujących zadania pomocy i integracji społecznej w województwie śląskim.

Od początku trwania projektu do grudnia 2013 r. uczestniczyło w nim łącznie 7 612 pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej. Podczas realizacji IV etapu do projektu przybyło 825 nowych osób, a 1 640 osób kontynuowało wsparcie rozpoczęte we wcześniejszych etapach.

Wśród uczestników największą (pod względem liczebności) grupę - która uczestniczyła w różnorodnych formach podnoszenia kwalifikacji - stanowili pracownicy socjalni (łącznie 924 osoby). W dalszej kolejności w projekcie wzięli udział: kadra zarządzająca instytucji pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego (352 osoby) oraz pracownicy biurowi i administracyjno-organizacyjni tych instytucji (303 osoby). Do pozostałych kategorii zawodowych uczestników projektu należeli między innymi: pracownicy księgowości (157 osób), terapeuci (68 osób), wychowawcy (60 osób), pedagodzy (49 osób), asystenci rodziny (46 osób), psycholodzy (43 osoby), wolontariusze (43 osoby), opiekunowie (40 osób), specjaliści pracy z rodziną (17 osób), i inni (w tym: pracownicy publicznych służb zatrudnienia, koordynatorzy i organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej, animatorzy środowiska lokalnego, policjanci, łącznie 322 osoby).

¹⁵⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 21 ust. 2.

¹⁵⁹ Niniejszy podrozdział opracowano na podstawie publikacji Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego: *Raport z ewaluacji III etapu realizacji projektu systemowego pt.: Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego oraz Raport z ewaluacji zadania STUDIA realizowanego w ramach projektu systemowego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego pt.: „Kształcenie i doradztwo dla kadr pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego” IV etap projektu 2012-2013 r.*

Najliczniejszą grupę odbiorców projektu stanowili pracownicy gminnych ośrodków pomocy społecznej oraz miejskich ośrodków pomocy rodzinie – łącznie 1 521 osób, które stanowiły 61,7% wszystkich uczestników.

Podstawowymi, choć nie jedynymi formami uczestnictwa w projekcie, były szkolenia i doradztwo. Ogólna liczba godzin szkoleniowych przeprowadzonych w trakcie 15 miesięcy realizacji projektu wyniosła 2 478. W okresie od 1 października 2012 r. do 31 grudnia 2013 r. realizowano 29 ścieżek szkoleniowych. Każda ze ścieżek stanowiła odrębny moduł tematyczny, składający się z odpowiednio dobranych szkoleń, warsztatów oraz treningów umiejętności. Zróżnicowanie form szkoleniowych zależało w głównej mierze od potrzeb i specyfiki pracy poszczególnych grup beneficjentów. Łącznie, od początku projektu, ze szkoleń skorzystało 6 536 beneficjentów ostatecznych, w tym 1 393 osoby w ramach ostatniego etapu projektu.

Od października 2012 r. do grudnia 2013 r. ROPS kierował ofertę usług doradczych do pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej w ramach 13 obszarów tematycznych. Łącznie udzielono 884 godzin doradztwa, z których skorzystało 623 uczestników projektu. Największy odsetek ogółu przeprowadzonych usług doradczych stanowiło doradztwo grupowe – 86,0% (760 h), w dalszej kolejności doradztwo indywidualne 14,0% (124 h). Pracownicy instytucji pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego korzystali z doradztwa w szczególności w następujących tematach: praca socjalna z indywidualnym przypadkiem oraz rodziną, przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, praca z osobami niepełnosprawnymi, praca ze środowiskiem lokalnym, budowanie partnerstw lokalnych, tworzenie i aktualizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych, stosowanie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, a także przygotowanie i realizacja projektów systemowych.

W ramach realizacji projektu systemowego organizowano także konferencje, seminaria, spotkania i warsztaty. W konferencjach wzięło udział 136 osób, w seminariach 77 osób, w spotkaniach dot. ekonomii społecznej 125 osób, a w warsztatach 120 osób. Ponadto w okresie od października 2012 do końca grudnia 2013 r. zorganizowano 12 wizyt studyjnych (2 w 2012 r., 10 w 2013 r.), w których wzięło udział 120 osób.

W ramach IV etapu realizacji projektu systemowego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wprowadzono nowy typ operacji wyszczególniony w SzOP PO KL 2007-2013 pn.: *Studia*. Zrealizowano następujące szkolne formy kształcenia pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego:

- szkolenia z zakresu specjalizacji II stopnia w zawodzie pracownika socjalnego;
- studia podyplomowe na kierunku *Ekonomia społeczna*;
- studia podyplomowe na kierunku *Mediacje i negocjacje społeczne*;
- studia podyplomowe na kierunku *Zarządzanie zasobami ludzkimi w instytucjach pomocy i integracji społecznej*.

W ramach szkolenia specjalizacyjnego i studiów dyplomy potwierdzające zdobycie stosownych kwalifikacji otrzymały 262 osoby.

Ponadto, w III i IV kwartale 2013 roku rozpoczęto kształcenie na nowych kierunkach - *specjalizacja z zakresu organizacji pomocy społecznej oraz specjalizacja I stopnia w zawodzie pracownik socjalny*. Przeprowadzono także dodatkowe nabory na studia podyplomowe z *Mediacji i negocjacji społecznych oraz Zarządzania zasobami ludzkimi w instytucjach pomocy i integracji społecznej*. Uczestnicy tych form wsparcia kontynuują i zakończą naukę w pierwszej połowie 2014 roku.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w ramach projektu systemowego prowadzi ewaluację realizowanych działań. Gromadzone i analizowane na bieżąco dane dostarczają niezbędnej wiedzy o poziomie osiąganych celów i rezultatów projektu, a także o potrzebach oraz oczekiwaniach odbiorców projektu w zakresie dalszego podnoszenia kwalifikacji. Na podstawie uzyskanych informacji planowane i dostosowywane jest wsparcie projektu w formie szkolnych oraz pozaszkolnych form podnoszenia kwalifikacji przez pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej województwa śląskiego.

9. NAKŁADY FINANSOWE NA ŚWIADCZENIA POMOCY SPOŁECZNEJ

Osoby i rodziny, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości, mogą ubiegać się o przyznanie świadczeń pomocy społecznej. Dzielą się one na pieniężne i niepieniężne¹⁶⁰.

Do świadczeń pieniężnych należą:

- a) zasiłek stały;
- b) zasiłek okresowy;
- c) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy;
- d) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie;
- e) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki;
- f) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą;
- g) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd.

Do świadczeń niepieniężnych zaliczają się:

- a) praca socjalna;
- b) bilet kredytowany;
- c) składki na ubezpieczenie zdrowotne;
- d) składki na ubezpieczenia społeczne;
- e) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie;
- f) sprawienie pogrzebu;
- g) poradnictwo specjalistyczne;
- h) interwencja kryzysowa;
- i) schronienie;
- j) posiłek;
- k) niezbędne ubranie,
- l) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy;
- m) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia;
- n) mieszkanie chronione;

¹⁶⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 36.

- o) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej;
- p) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie oraz – w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza określonych progów (tzw. kryteriów dochodowych)¹⁶¹.

9.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań gmin

W ramach realizacji zadań gminy (własnych oraz zleconych) stosuje się cały wachlarz świadczeń dostosowanych do potrzeb poszczególnych kategorii klientów. Poniżej scharakteryzowano wybrane świadczenia.

Oplatanie składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe – forma pomocy dla osób, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem¹⁶².

Zasiłek stały – świadczenie, które przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie¹⁶³.

Zasiłek okresowy – świadczenie przysługujące w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Zasiłki okresowe przyznaje się:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego

¹⁶¹ Dla osoby samotnie gospodarującej kryterium dochodowe wynosi 542 zł, dla osoby w rodzinie 456 zł.

¹⁶² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 17 ust. 1 pkt 9.

¹⁶³ Ibidem, art. 37 ust. 1 pkt 1, 2.

osoby samotnie gospodarującej; 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny¹⁶⁴.

Zasiłek celowy – świadczenie przyznawane w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opatu, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu. Świadczenie to może być także przyznane w formie biletu kredytowanego. Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne. Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego. W takim przypadku może on być wypłacany niezależnie od dochodu, przez okres do 2 miesięcy od dnia, w którym osoba objęta kontraktem socjalnym, w trakcie jego realizacji, stała się osobą zatrudnioną. Do otrzymania zasiłku celowego uprawnione są również osoby lub rodziny, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego bądź też klęski żywiołowej lub ekologicznej. W tego rodzaju przypadkach świadczenie to może być przyznane niezależnie od dochodu i może nie podlegać zwrotowi¹⁶⁵.

Specjalny zasiłek celowy – bezzwrotne świadczenie przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających określone w ustawie kryterium¹⁶⁶.

Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie – przyznawana przez gminę w formie pieniężnej lub rzeczowej. Może być udzielona w postaci jednorazowego zasiłku celowego, nieoprocentowanej pożyczki lub poprzez udostępnienie maszyn i narzędzi pracy (stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy) oraz urządzeń ułatwiających pracę osobom niepełnosprawnym¹⁶⁷.

Praca socjalna – świadczona jest na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym. Pracę socjalną prowadzi się z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej oraz ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla

¹⁶⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 38 ust. 1 pkt 1, 2.

¹⁶⁵ Ibidem, art. 39-40.

¹⁶⁶ Ibidem, art. 41 ust. 1.

¹⁶⁷ Ibidem, art. 43 ust. 1-5.

zaspokajania potrzeb członków społeczności. W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia, w tym kontrakt socjalny. Praca socjalna świadczona jest osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód¹⁶⁸.

Poradnictwo specjalistyczne – w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne – jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizowane jest przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii, natomiast poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną¹⁶⁹.

Interwencja kryzysowa – stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz – w uzasadnionych sytuacjach – schronienia do 3 miesięcy¹⁷⁰.

Schronienie – udzielenie schronienia następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych i innych miejscach do tego przeznaczonych¹⁷¹.

Ubranie – przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej: bielizny, odzieży i obuwia odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku¹⁷².

Posiłek – pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie. Przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić. Wsparcie to,

¹⁶⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 45 ust. 1-4.

¹⁶⁹ Ibidem, art. 46 ust. 1-4.

¹⁷⁰ Ibidem, art. 47 ust. 1-3.

¹⁷¹ Ibidem, art. 48 ust. 2.

¹⁷² Ibidem, art. 48 ust. 3.

przyznane dzieciom i młodzieży w okresie nauki w szkole, może być realizowane w formie zakupu posiłków¹⁷³.

Usługi opiekuńcze – pomoc przysługująca osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem¹⁷⁴.

Specjalistyczne usługi opiekuńcze to usługi opiekuńcze dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym¹⁷⁵.

W 2013 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin wydatkowano kwotę 479 200 979¹⁷⁶. Zdecydowaną większość środków - 469 809 219 zł (98,0%) - przeznaczono na sfinansowanie świadczeń przyznanych w ramach zadań własnych¹⁷⁷. W latach 2012-2013 wartość wydatków na zadania realizowane przez gminy wzrosła o 78 448 803 zł, tj. o 19,6%¹⁷⁸.

¹⁷³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 48 ust. 4-5.

¹⁷⁴ Ibidem, art. 50 ust. 1-3.

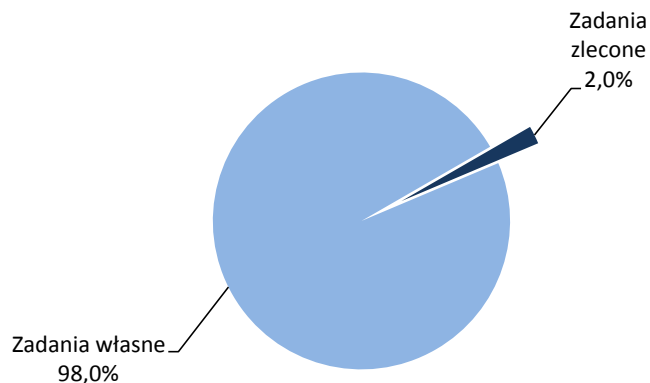
¹⁷⁵ Ibidem, art. 50 ust. 1, 4.

¹⁷⁶ Łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnościami gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

¹⁷⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

¹⁷⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2011-2013.

Wykres 50. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin* - województwo śląskie, 2013 rok, N=479 200 979 zł.

* łącznie z pomocą dla cudzoziemców, wynagrodzeniem należnym opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanej przez sąd oraz odpłatnością gminy za pobyt w domu pomocy społecznej.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

9.1.1. Świadczenia udzielone w ramach zadań zleconych gminom

W ramach realizacji zadań zleconych gminie z zakresu pomocy społecznej w 2013 r. wypłacane były zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną. Udzielano również specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz wypłacano przyznane przez sąd wynagrodzenia należne opiekunom z tytułu sprawowania opieki. Ponadto świadczenia, w tym zasiłki celowe w formie pieniężnej i w naturze (schronienie, posiłek, niezbędne ubranie), otrzymywali cudzoziemcy będący ofiarami handlu ludźmi oraz ci, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

W 2013 r. w województwie śląskim w ramach realizacji zadań zleconych świadczenia wypłacono w 106 gminach (63,5%). Na ten cel wydatkowano ogółem 9 391 760 zł¹⁷⁹. W latach 2012-2013 wartość tego rodzaju środków zwiększyła się o 4 006 246 zł (74,4%)¹⁸⁰. Tak duża zmiana jest w dużej mierze spowodowana zwiększeniem wysokości pomocy przyznawanej na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną, która w analizowanym okresie wzrosła o 3 477 480 zł, tj. o 478%.

¹⁷⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.

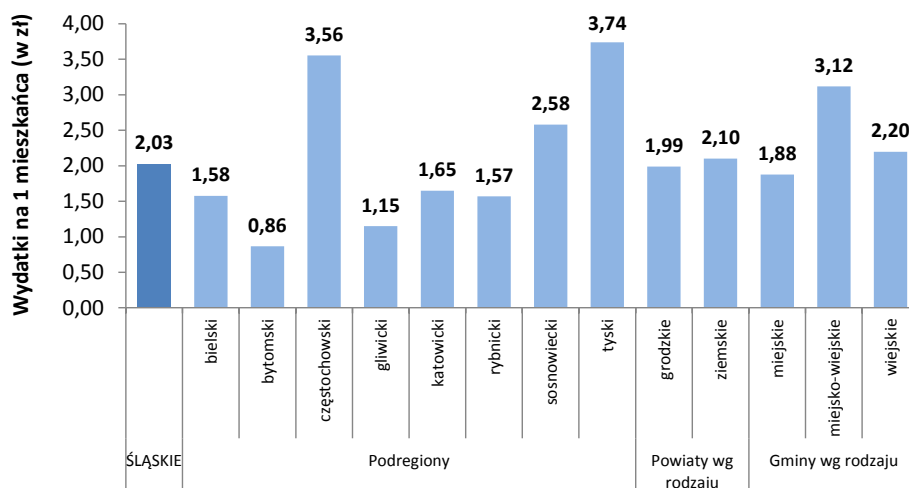
¹⁸⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Koszt wypłaty świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji zadań zleconych gminie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł w 2013 r. w województwie śląskim 2,03 zł (w Polsce 2,75)¹⁸¹. W powiatach grodzkich wskaźnik ten kształtował się na poziomie 1,99 zł, natomiast w ziemskich na poziomie 2,10 zł; w gminach wiejskich wyniósł 2,20 zł, miejsko-wiejskich 3,12 zł, a miejskich 1,88 zł. Najwyższe wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: tyskim (3,74 zł), częstochowskim (3,56 zł) oraz sosnowieckim (2,58 zł); w powiatach: Jaworzno (10,03 zł), myszkowskim (8,94 zł) oraz Żory (7,78 zł); w gminach: Lelów (92,63 zł¹⁸²), Goczałkowice-Zdrój (36,43 zł) oraz Koziegłowy (26,10 zł)¹⁸³.

Zdecydowana większość wydatków w 2013 r. została przeznaczona na pokrycie kosztów specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4 321 596 zł) oraz wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiołową lub ekologiczną (4 204 705 zł). Znacznie mniej przeznaczono na wypłatę przyznanych przez sąd wynagrodzeń należnych opiekunom z tytułu sprawowania opieki (853 102 zł). Natomiast na pomoc dla cudzoziemców przeznaczono zaledwie 12 357 zł¹⁸⁴.

Wykres 51. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁸¹ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

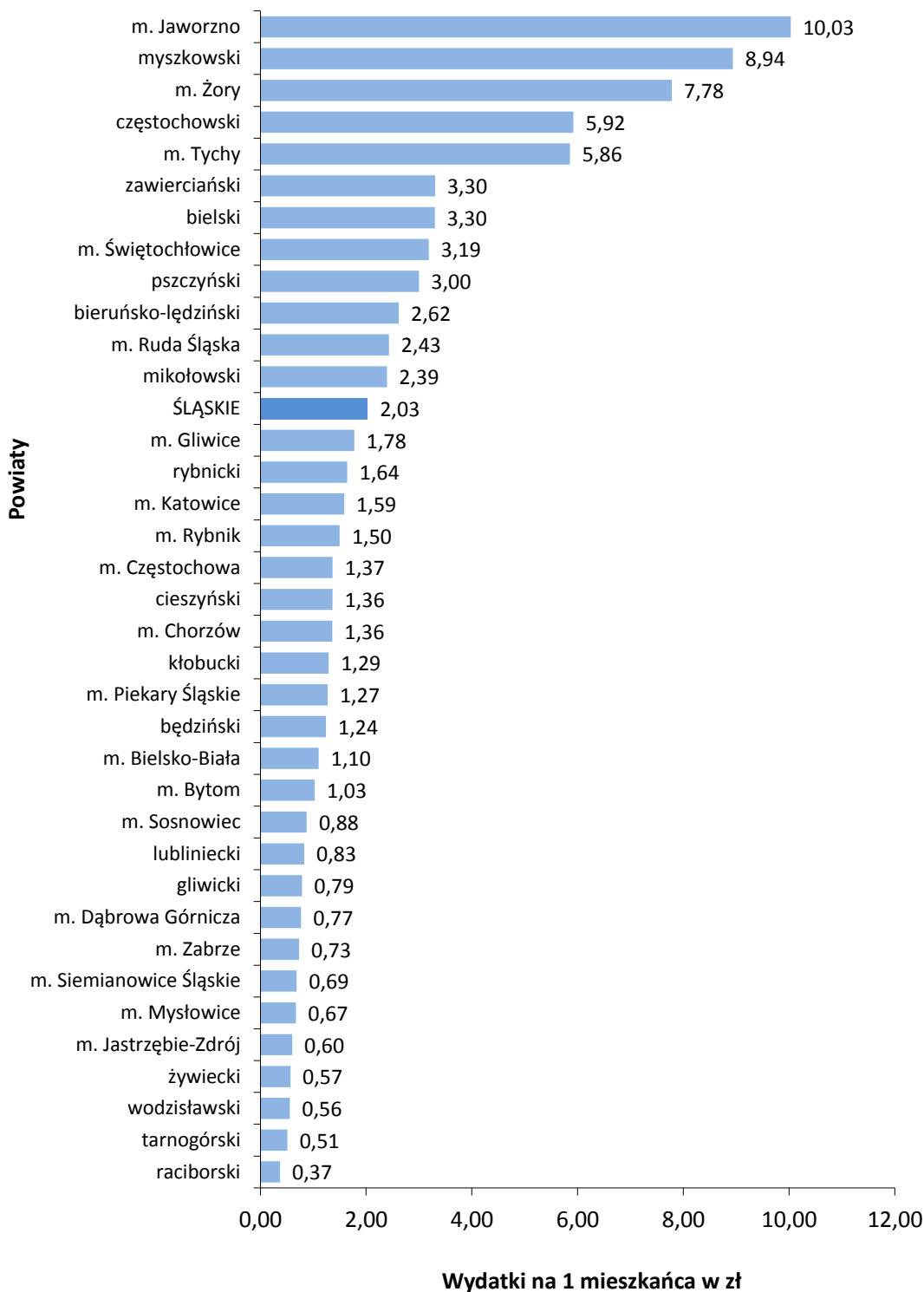
¹⁸² Na poziom wskaźnika wpływ miały znaczne środki wydatkowane na wypłatę zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiołową lub ekologiczną.

¹⁸³ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁸⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

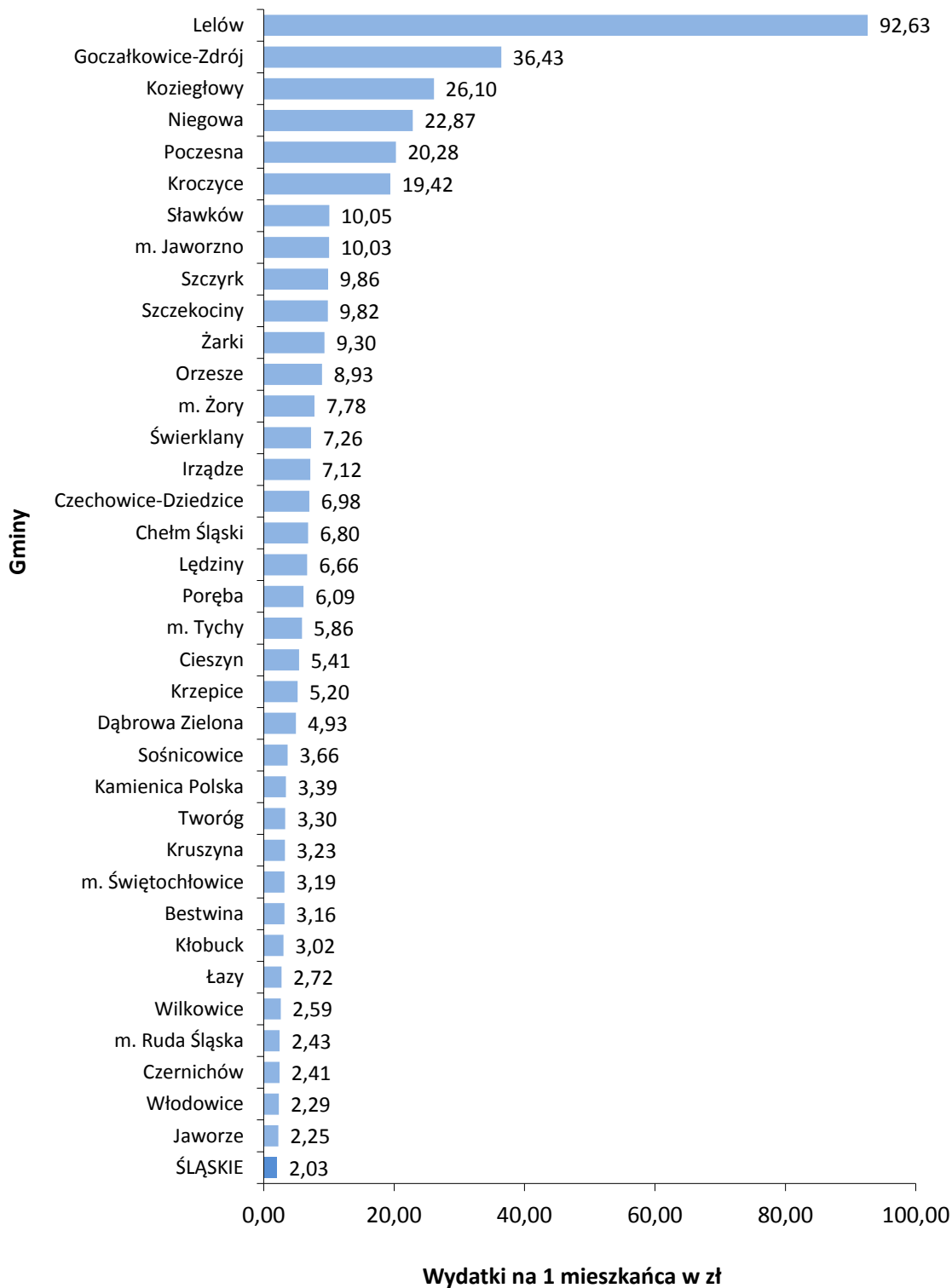
Wykres 52. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

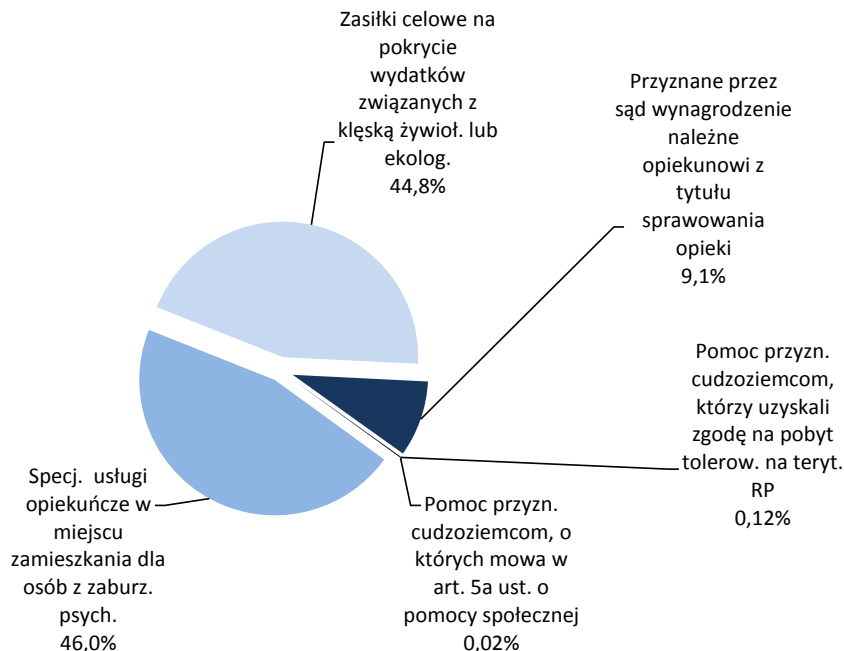
Wykres 53. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

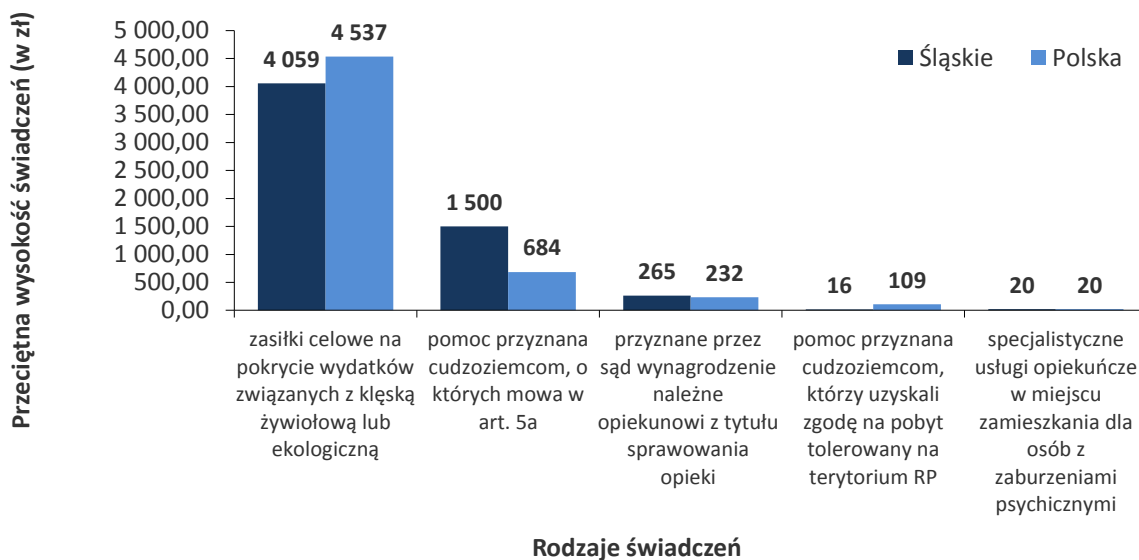
Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 54. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom - województwo śląskie, 2013 rok, N= 9 391 760 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Wykres 55. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań zleconych gminom – województwo śląskie i Polska, 2013 rok.

Źródło: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

9.1.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań własnych gmin

W ramach realizacji zadań własnych gmin z zakresu pomocy społecznej w 2013 r. były przyznawane następujące świadczenia:

1. zasiłki stałe;
2. zasiłki okresowe;
3. schronienie;
4. posiłek (w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki szkolnej);
5. ubranie;
6. usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze);
7. zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (w tym dla osób bezdomnych);
8. zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
9. zasiłki celowe w formie biletu kredytowego;
10. sprawianie pogrzebu (w tym osobom bezdomnym);
11. pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie;
12. poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne);
13. interwencja kryzysowa;
14. praca socjalna;
15. odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej;
16. „inne zasiłki celowe i w naturze” (w tym zasiłki specjalne celowe).

W 2013 r. w województwie śląskim na wypłatę świadczeń z pomocy społecznej w ramach realizacji wyżej wymienionych zadań własnych gmin wydatkowano ogółem 469 809 219 zł¹⁸⁵. W latach 2012-2013 wartość wydatków zwiększyła się o 74 443 547 zł (18,8%)¹⁸⁶. Duży wpływ na to miał wzrost kwoty środków przeznaczonych na finansowanie przez gminy pobytu mieszkańców w domach pomocy społecznej. W okresie tym wyniósł on 21 383 996 zł.

W 2013 r. na poziomie regionu na jednego mieszkańca przypadło przeciętnie 101,78 zł wydatkowanych na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin (w kraju 114,78 zł). W powiatach grodzkich wartość ta kształtowała się na poziomie 122,41 zł, natomiast w ziemskich na poziomie 74,72 zł. Przeciętnie najwięcej wydatkowano w gminach miejskich (115,07 zł), mniej w miejsko-wiejskich (77,53 zł), a najmniej w wiejskich (59,91 zł). Najwyższe

¹⁸⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

¹⁸⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2012-2013.

wartości analizowany wskaźnik osiągnął w podregionach: katowickim (146,73 zł), gliwickim (124,03 zł), bytomskim (119,76 zł); w powiatach grodzkich będących jednocześnie gminami: Siemianowice Śląskie (215,60 zł), Chorzów (190,94 zł) oraz Bytom (173,64 zł). Z kolei najniższe wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca zanotowano w podregionach: rybnickim (67,81 zł), tyskim (68,61 zł), bielskim (79,63 zł); powiatach: Żory (39,29 zł), pszczyńskim (50,35 zł), Jaworzno (54,22 zł) oraz gminach: Starcza (17,02 zł), Żarnowiec (17,58 zł) i Jejkowice (18,65 zł)¹⁸⁷.

W 2013 r. w ramach realizacji zadań własnych gmin najwięcej środków przeznaczono na: odpłatność gminy za pobyt w DPS (133 039 601 zł), zasiłki okresowe (103 696 255 zł) oraz „inne zasiłki celowe i w naturze” (82 671 877 zł). Do świadczeń o wysokim poziomie wydatków należały także: zasiłki stałe (74 132 957 zł), zapewnienia posiłku (39 699 367 zł) oraz usługi opiekuńcze (20 717 872 zł). Najmniej środków wydatkowano natomiast na: zasiłki celowe w formie biletu kredytowego (183 zł), pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie (4 580 zł), zapewnienie ubrania (33 989 zł) oraz zasiłki celowe na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (179 176 zł)¹⁸⁸.

W porównaniu z rokiem 2012, wśród najczęściej udzielanych świadczeń, największy bezwzględny wzrost wydatków dotyczył: zasiłków okresowych (+33 281 956 zł), odpłatności gminy za pobyt w DPS (+21 383 996 zł) oraz zasiłków stałych (+14 084 532 zł), natomiast bezwzględny spadek wystąpił w przypadku: „innych zasiłków celowych i w naturze” (-950 606 zł), usług opiekuńczych (-229 992 zł) oraz zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (-34 092 zł).

W latach 2012-2013, spośród najpopularniejszych świadczeń, wzrost przeciętnej ich wysokości zanotowano w przypadku: zasiłków okresowych (wzrost o 21,7%, z 251,56 zł do 306,09 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (wzrost o 16,4%, z 1 140,73 zł do 1 328,28 zł), zasiłków stałych (wzrost o 15,6%, z 348,85 zł do 403,11 zł), udzielenia schronienia (wzrost o 15,5%, z 17,27 zł do 19,95 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (wzrost o 6,0%, z 1 970,80 zł do 2 090,01 zł), zapewnienia ubrania (wzrost o 4,3%, z 114,38 zł do 119,26 zł). Natomiast praktycznie nie zmieniła się wysokość środków

¹⁸⁷ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁸⁸ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.

przeznaczanych na sprawienie pogrzebu. W tym samym okresie spadek dotyczył: zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (spadek o 12,2%, z 78,32 zł do 68,73 zł), usług opiekuńczych (spadek o 3,2%, z 9,35 zł do 9,05 zł), zasiłków specjalnych celowych (spadek o 1,3%, z 202,54 zł do 199,92 zł) oraz zapewnienia posiłku (spadek o 1,1%, z 4,25 zł do 4,20 zł)¹⁸⁹.

W 2013 roku, wśród najbardziej popularnych świadczeń, najwyższe względne różnice pomiędzy ich wysokością w województwie śląskim i w Polsce – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku: usług opiekuńczych (-24,8% - śląskie 9,05 zł; Polska 12,04 zł), sprawienia pogrzebu (-21,3% - śląskie 1 818,34 zł; Polska 2 311,22 zł), zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego (-14,3% - śląskie 1 328,28 zł; Polska 1 549,60 zł), zasiłków okresowych (-8,4% - śląskie 306,09 zł; Polska 334,25 zł), zasiłków specjalnych celowych (-5,3% - śląskie 199,92 zł; Polska 211,12 zł), zasiłków stałych (-4,7% - śląskie 403,11 zł; Polska 423,06 zł), odpłatności gminy za pobyt mieszkańców w DPS (-0,8% - śląskie 2 090,01 zł; Polska 2 107,29 zł) oraz zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ (-0,1% - śląskie 68,73 zł; Polska 68,77 zł).

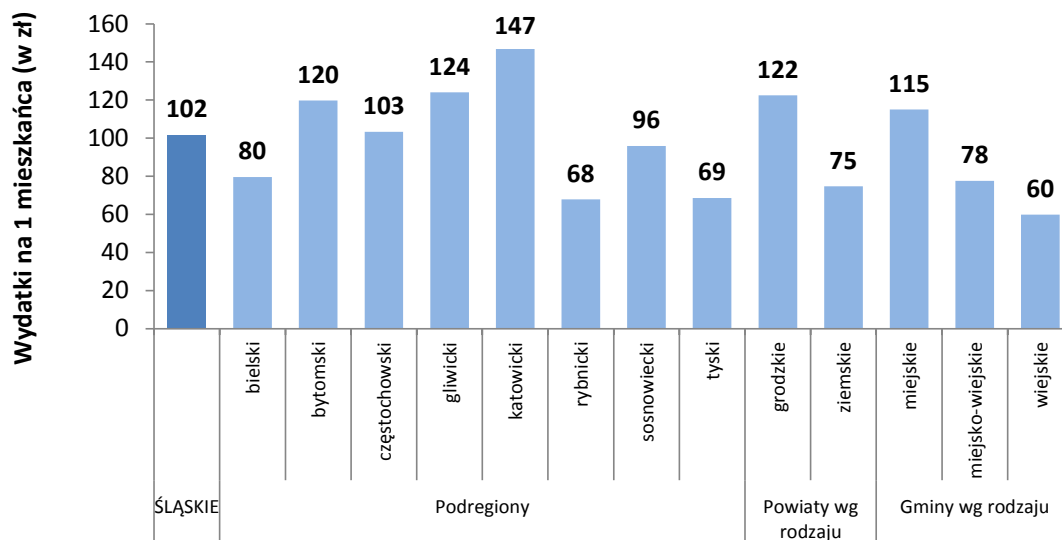
W 2013 roku wyższe od średniej krajowej przeciętne kwoty świadczeń w województwie śląskim zanotowano jedynie dla: zapewnienia ubrania (+15,4% - śląskie 119,26 zł; Polska 103,33 zł), zapewnienia schronienia (+7,2% - śląskie 19,95 zł; Polska 18,60 zł) oraz zapewnienia posiłku (+3,5% - śląskie 4,20 zł; Polska 4,06 zł)¹⁹⁰.

¹⁸⁹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2013.

¹⁹⁰ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

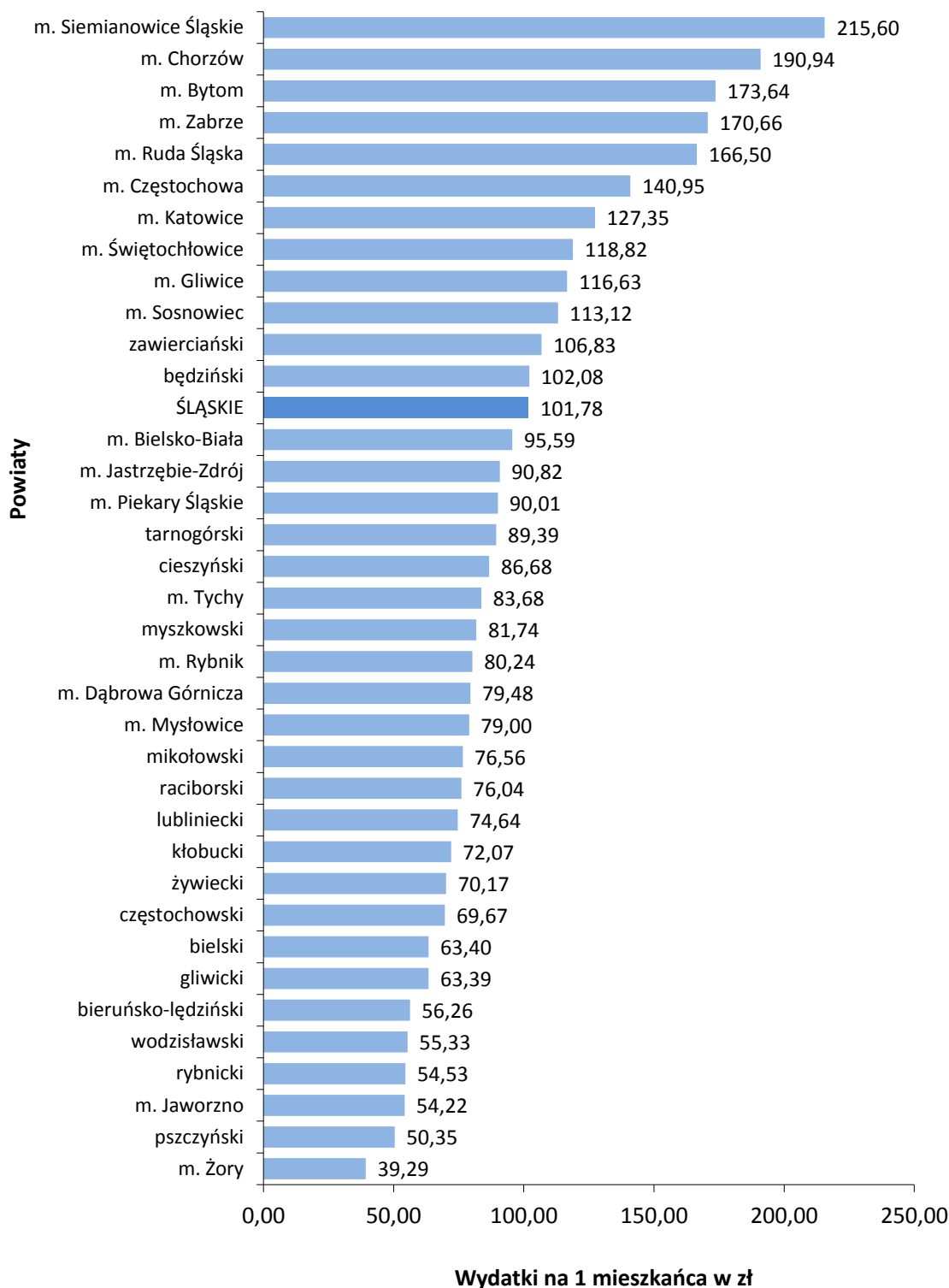
Wykres 56. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

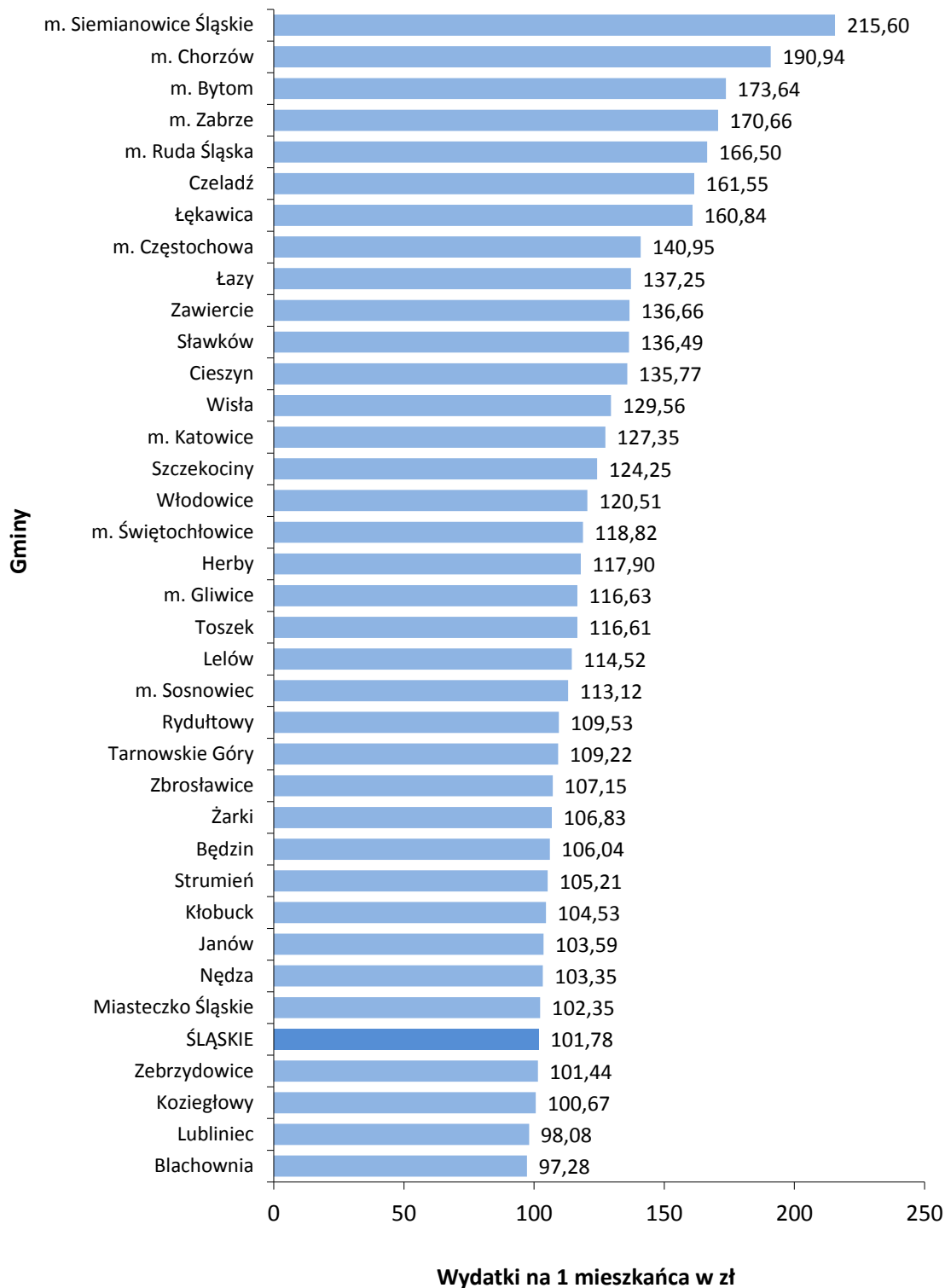
Wykres 57. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl/bdl

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

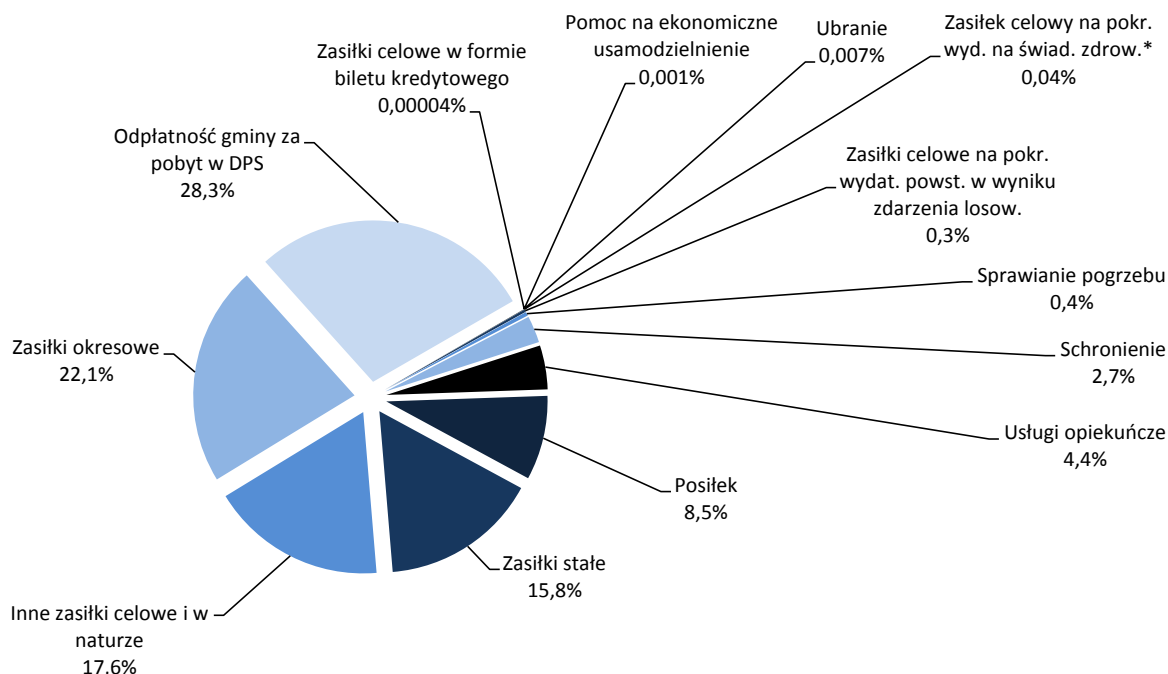
Wykres 58. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

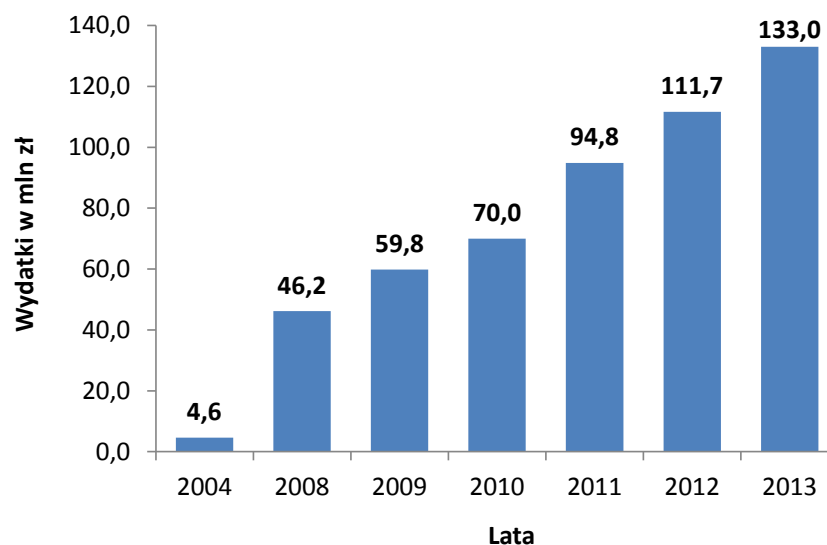
Wykres 59. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin - województwo śląskie, 2013 rok, N= 469 809 219 zł.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

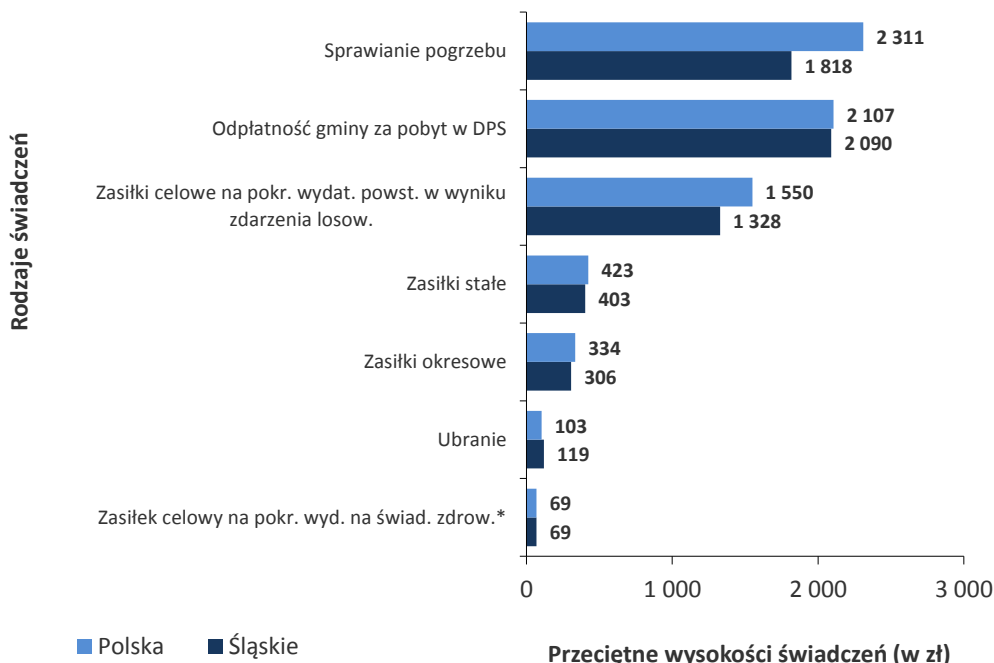
Wykres 60. Wydatki na odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS - województwo śląskie, lata 2004-2013.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2008-2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

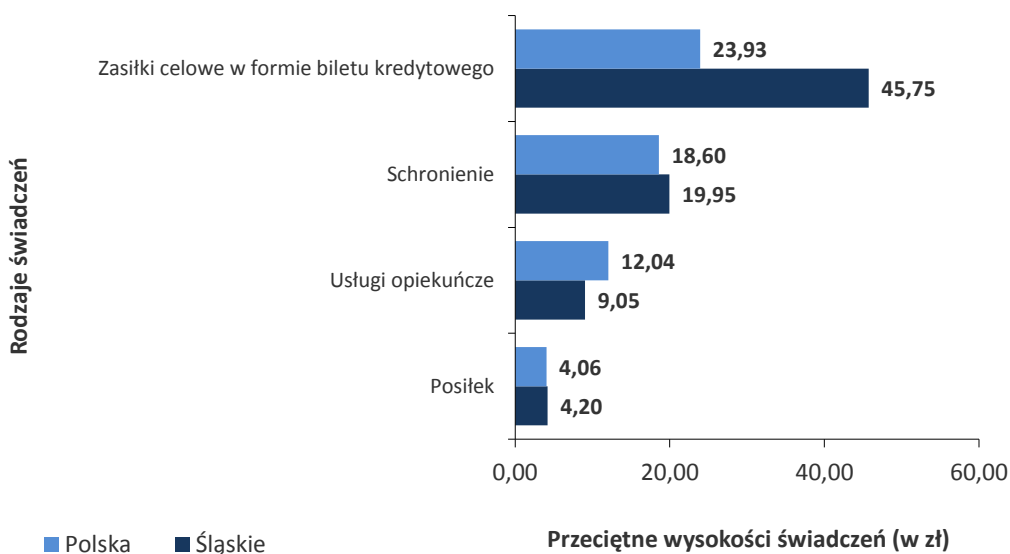
Wykres 61. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2013 rok, cz. 1.

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczenia na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Wykres 62. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2013 rok, cz. 2.

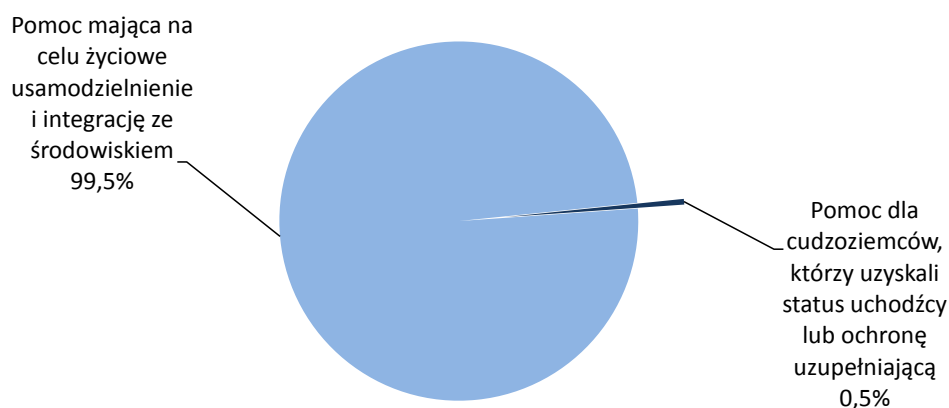

Źródło: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

9.2. Świadczenia udzielone w ramach zadań powiatów

W 2013 r. w województwie śląskim na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatów wydatkowano kwotę 1 462 505 zł. Zdecydowaną jej większość stanowiły wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem¹⁹¹.

Wykres 63. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, 2013 rok, N=1 462 505 zł.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

9.2.1. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem

Osoba pełnoletnia opuszczająca: dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży oraz schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy, może zostać objęta pomocą mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. W jej ramach wspierana osoba może skorzystać z pracy socjalnej oraz pomocy:

- 1) pieniężnej na usamodzielnienie;
- 2) pieniężnej na kontynuowanie nauki;

¹⁹¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.

- 3) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym;
- 4) w uzyskaniu zatrudnienia;
- 5) na zagospodarowanie - w formie rzeczowej¹⁹².

W 2013 r. w województwie śląskim na wypłatę wyżej wymienionych świadczeń wydatkowano ogółem 1 455 115 zł, co w przeliczeniu na 1 mieszkańca dało przeciętnie 0,32 zł (w kraju 0,25 zł)¹⁹³. W powiatach grodzkich wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 0,40 zł, a w ziemskich 0,20 zł. Najwyższe jego wartości zanotowano w podregionach: katowickim (0,50 zł), sosnowieckim i gliwickim (po 0,38 zł), a na poziomie powiatów w: Świętochłowicach (1,62 zł), Chorzowie (1,02 zł) oraz Mysłowicach (0,70 zł).

Najniższe wartości analizowany wskaźnik przyjmował w podregionach: tyskim (0,15 zł), bielskim (0,21 zł) oraz rybnickim (0,25 zł), natomiast na poziomie powiatów w: kłobuckim, mikołowskim, rybnickim oraz w Bielsku-Białej, gdzie nie zanotowano żadnych wydatków w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem¹⁹⁴.

W latach 2012-2013 wartość wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem wzrosła o 136 381 zł, tj. o 10,3%. W 2013 r. w ramach tego rodzaju pomocy najwięcej środków przeznaczono na: pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki (1 010 486 zł) oraz pomoc pieniężną na usamodzielnienie (223 839 zł). Na trzecim i czwartym miejscu znalazły się natomiast: pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej (204 008 zł) oraz pomoc mająca na celu uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych (16 782 zł)¹⁹⁵.

W porównaniu z rokiem 2012, wzrost wydatków dotyczył: pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (o 48,3%, ze 137 545 zł do 204 008 zł) oraz, znacznie mniejszy, pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 18,9%, z 849 888 zł do 1 010 486 zł), natomiast spadki zanotowano w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie (o 26,4%, z 304 319 zł do 223 839 zł) oraz uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych (o 37,8%, z 26 982 zł do 16 782 zł).

W latach 2012-2013 niewielki wzrost przeciętnej wysokości świadczeń zanotowano dla pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki (o 0,1%, z 488 zł do 489 zł). W przypadku pozostałych świadczeń wystąpiły spadki, i tak: wartość pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków

¹⁹² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 81 ust. 1.

¹⁹³ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁹⁴ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013 r.; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

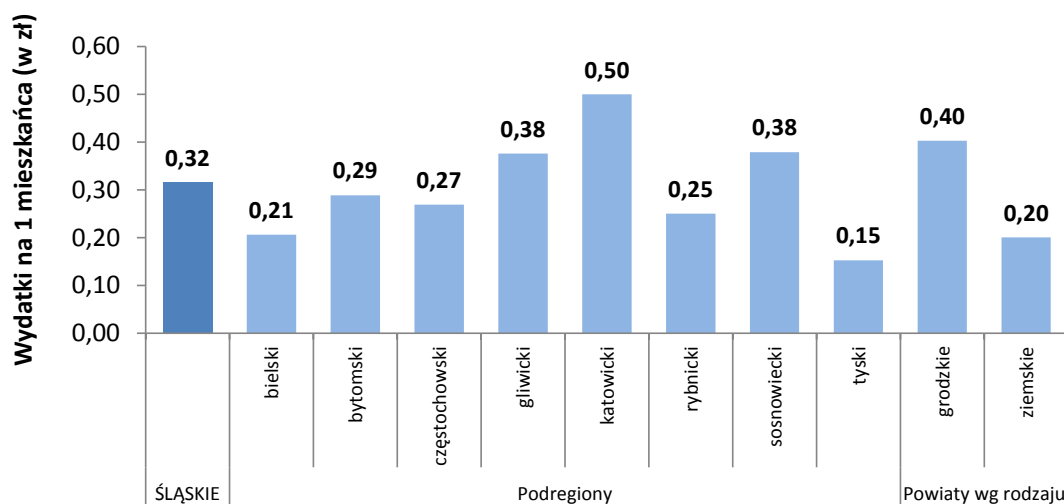
¹⁹⁵ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

mieszkaniowych zmniejszyła się o 80,6% (z 95,00 zł do 18,44 zł), kwota pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 10,2% (z 4 227 zł do 3 794 zł) natomiast pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej o 6,6% (z 2 697 zł do 2 519 zł)¹⁹⁶.

Z porównania przeciętnych wartości świadczeń udzielanych w 2013 roku na poziomie województwa i całego kraju wynika, iż największą różnicę procentową – na niekorzyść województwa śląskiego – zanotowano w przypadku uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych (-78,3%). Mniejsza różnica wystąpiła w przypadku pomocy na zagospodarowanie w formie rzeczowej (-15,6%). Wartość świadczeń wyższą od ogólnopolskiej zanotowano w przypadku pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki - była ona ponad dwukrotnie wyższa niż w kraju¹⁹⁷.

Wykres 64. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.

* Dla opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

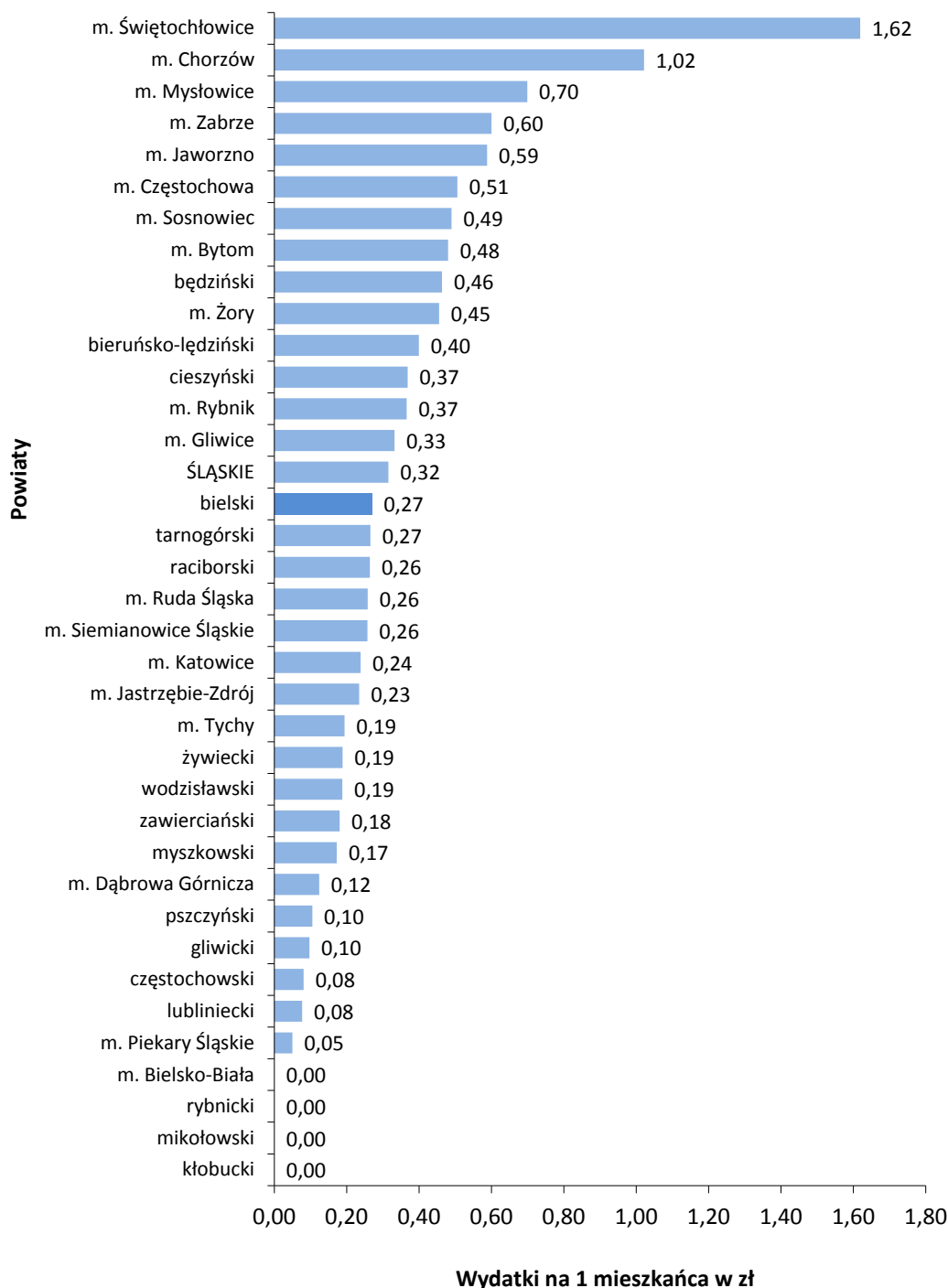
Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

¹⁹⁶ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2012-2013.

¹⁹⁷ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013. W przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, z uwagi na występowanie danych znacząco odbiegających od wieloletniego trendu, nie było celowe obliczenie przeciętnej wysokości świadczenia dla całego kraju.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 65. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.

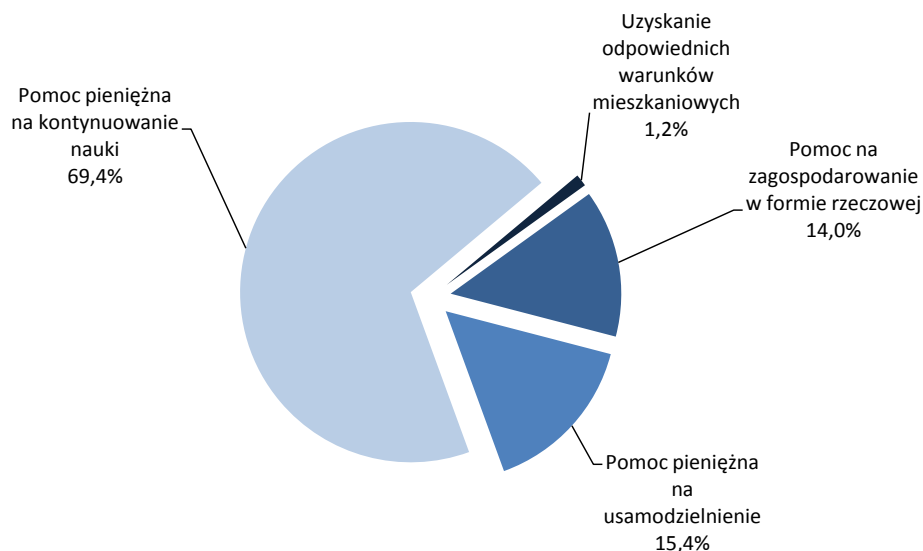

* Dla opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

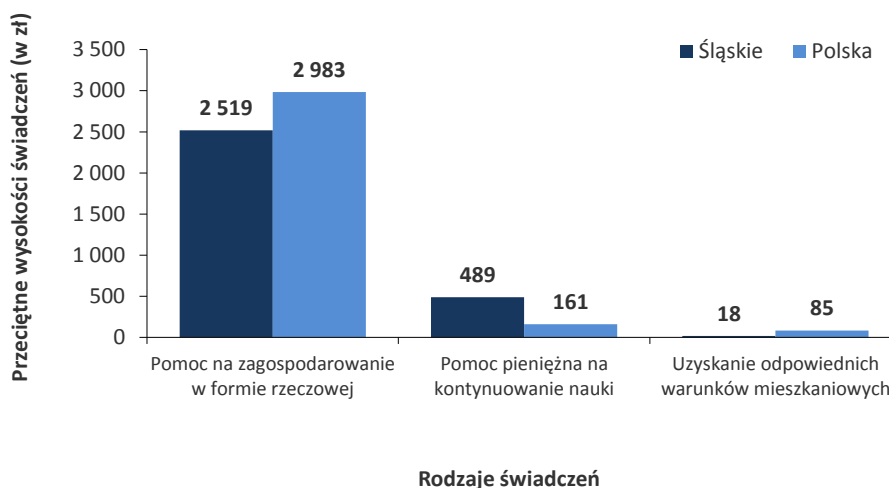
Wykres 66. Struktura wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie, 2013 rok, N= 1 455 115 zł.

* Dla opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Wykres 67. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, 2013 rok.

* Dla opuszczających: specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Uwaga: W przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, z uwagi na występowanie danych znacząco odbiegających od wieloletniego trendu, nie było celowe obliczenie przeciętnej wysokości świadczenia dla całego kraju.

Źródło: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>

9.2.2. Pomoc cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą

Cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, może zostać udzielona pomoc mająca na celu wspieranie procesu jego integracji. Pomoc ta, której udziela się w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy, obejmuje:

1. świadczenia pieniężne w wysokości od 531 zł do 1 260 zł miesięcznie na osobę, przeznaczone na utrzymanie oraz pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego;
2. opłacanie składki na ubezpieczenie zdrowotne;
3. pracę socjalną;
4. poradnictwo specjalistyczne, w tym prawne, psychologiczne i rodzinne;
5. udzielanie informacji oraz wsparcia w kontaktach z innymi instytucjami, w szczególności z instytucjami rynku pracy, ze środowiskiem lokalnym oraz organizacjami pozarządowymi;
6. inne działania wspierające proces integracji cudzoziemca¹⁹⁸.

Na sfinansowanie świadczeń przyznawanych z tytułu pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą w województwie śląskim w 2013 r. wydatkowano środki w wysokości 7 390 zł. Przeciętna wysokość wydatków w przeliczeniu na 1 mieszkańca kształtowała się poniżej 1 grosza (średnia krajowa wyniosła 4 grosze)¹⁹⁹. Wszystkie wyżej wymienione środki zostały wydatkowane w ramach „pomocy dla cudzoziemców ze statusem uchodźcy” i zostały przeznaczone na „świadczenia pieniężne na utrzymanie” (5 040 zł) oraz wydatki związane z nauką języka polskiego (2 350 zł)²⁰⁰.

W porównaniu z rokiem 2012 kwota środków przeznaczonych na świadczenia przyznawane w ramach pomocy cudzoziemcom, którzy uzyskali status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, była niższa o 6 937 zł, tj. o 48,4%²⁰¹.

¹⁹⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zm.), art. 91 ust. 1 oraz art. 92 ust. 1.

¹⁹⁹ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>; Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

²⁰⁰ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013 r.

²⁰¹ Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2012-2013.

10. PROGNOZY DOTYCZĄCE SYTUACJI W POMOCY SPOŁECZNEJ W 2014 ROKU

Prognozy dotyczące sytuacji w pomocy społecznej w 2014 roku zostały oparte w całości o dane przekazane przez OPS-y i PCPR-y za pośrednictwem formularzy *Ocena zasobów pomocy społecznej - edycja 2013/2014 (OZPS 2013/2014)*. Narzędzie to, opracowane w Instytucie Rozwoju Służb Społecznych, było wypełniane przez podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej i przesyłane do ROPS z wykorzystaniem *Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS)*. Choć do Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego wpłynęły formularze ze wszystkich 184 tego rodzaju jednostek, to jednak nie wszystkie OPS-y i PCPR-y przekazały informacje na temat prognoz na 2014 rok.

Ze względu na specyficzne cechy oraz sposób raportowania za pomocą wyżej wymienionego narzędzia, a także w celu zwiększenia wiarygodności danych, w trakcie analizy otrzymanych za jego pośrednictwem informacji zastosowano wieloetapową procedurę kontroli wartości odstających (nietypowych).

Ostateczne wykluczenie z analizy wartości odstających poprzedzała ich identyfikacja w ramach zmiennych i obserwacji. Nietypowe dane w kolumnach (zmienne), dotyczące 2013 roku, identyfikowano z wykorzystaniem odchylenia standardowego. Z kolei nietypowe dane w wierszach (obserwacje), dotyczące prognoz na 2014 rok, weryfikowano za pomocą przedziałów. W przypadku danych za 2013 rok jako wartości odstające traktowano te, które różniły się od średniej o trzy odchylenia standardowe (*in plus* lub *in minus*). W odniesieniu do roku 2014 jako nietypowe uznawano wartości, które o 50% przewyższały te z 2013 roku lub były od nich o 25% niższe. Należy podkreślić, że zidentyfikowanie danej wartości jako odstającej nie oznaczało jej automatycznego usunięcia. Tego rodzaju dane były analizowane pod względem merytorycznym oraz dodatkowo porównywane z ich odpowiednikami ze sprawozdania MPiPS-03. Powyższy proces umożliwił otrzymanie maksymalnej, w danych warunkach, ilości wiarygodnych danych.

Przyjęty sposób analizy otrzymanych informacji umożliwił uzyskanie bardziej precyzyjnych prognoz. Z drugiej jednak strony utrudnia on porównywanie ze sobą danych bezwzględnych dotyczących konkretnego roku. Porównania takie są możliwe tylko w przypadku informacji udostępnionych przez tą samą grupę jednostek.

10.1. Korzystający z pomocy społecznej

Zgodnie z prognozami ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie w 2014 roku liczba rodzin, którym zostanie udzielona pomoc będzie większa od tej z 2013 roku o 1,9%. Liczba osób w rodzinach objętych wsparciem ma być większa o 1,8%.

W analizowanym okresie liczba rodzin, którym zostanie przyznane świadczenie wzrośnie o 2,0%, natomiast liczba osób w tego rodzaju rodzinach będzie większa o 1,8%. Wzrost liczby rodzin korzystających ze świadczeń pieniężnych ma wynieść 1,9%, natomiast beneficjentów świadczeń niepieniężnych o 1,2%. W przypadku osób w rodzinach analogiczne wartości prognozowane są na 1,2% i 0,9%.

Tabela 5. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS		
				wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.			
Osoby i rodziny, którym udzielono pomocy i wsparcia			ogółem	222 310	224 162	0,8%	176	
			w tym długotrw. korzyst.*	102 398	103 931	1,5%	166	
			liczba rodzin		124 999	127 319	1,9%	172
			liczba osób w rodzinach		297 067	302 320	1,8%	174
W tym osoby i rodziny, którym przyznano świadczenie	ogółem		liczba rodzin	102 970	105 062	2,0%	175	
			liczba osób w rodzinach	250 454	254 999	1,8%	176	
	w tym:	pieniężne	liczba rodzin	87 080	88 774	1,9%	174	
			liczba osób w rodzinach	214 129	216 778	1,2%	174	
		niepieniężne	liczba rodzin	49 855	50 446	1,2%	176	
			liczba osób w rodzinach	148 666	150 072	0,9%	178	

* Liczba długotrwale korzystających z pomocy – liczba osób, które w ciągu ostatnich 36 miesięcy były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej (POMOST), przez co najmniej 18 miesięcy.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognoza na rok 2014 – zmiana w stosunku do 2013 r.”

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Według danych uzyskanych od podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w latach 2013-2014 największy procentowy wzrost liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej dotyczyć będzie: sieroctwa (17,6%), narkomanii (7,9%), ubóstwa (4,3%), alkoholizmu (3,5%), bezdomności (3,3%) oraz trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (3,0%)²⁰². Mniejszy wzrost ma wystąpić w przypadku: bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (2,3%), długotrwałej lub ciężkiej choroby (2,3%), niepełnosprawności (2,2%), bezrobocia (2,1%) oraz potrzeby ochrony macierzyństwa (2,1%)²⁰³. Najmniejszy wzrost liczby rodzin objętych pomocą prognozowany jest w przypadku przemocy w rodzinie (w odniesieniu do jej ofiar) - 0,3%²⁰⁴.

W formularzu *OZPS 2013/2014* przemoc w rodzinie jako przyczynę przyznania pomocy społecznej rozgraniczono na sprawców i ofiary, przy czym w przypadku ofiar uwzględniono zarówno rubryki dotyczące liczby rodzin, jak i liczby osób w rodzinach objętych pomocą, natomiast w przypadku sprawców wyłącznie liczby osób. Tak zebrane dane wskazują na wzrost liczby sprawców przemocy objętych interwencją o 4,3%. Również w przypadku ochrony ofiar handlu ludźmi dane ujęte w formularzu *OZPS 2013/2014* dotyczą wyłącznie liczby osób. Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej wskazują, że wzrost liczby korzystających ze wsparcia z powodu tej przyczyny wyniesie 2,9%²⁰⁵.

W powyższym zestawieniu pominięto dwie przyczyny udzielania pomocy społecznej, mianowicie: klęski żywiołowe i ekologiczne oraz zdarzenia losowe, które z natury rzeczy trudno jest prognozować z rocznym wyprzedzeniem.

W kwestii zawierania kontraktów socjalnych podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej przewidują, że w 2014 r. liczba zawartych kontraktów socjalnych wzrośnie o 5,8%, natomiast liczba osób nimi objętych o 6,2%.

²⁰² Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *OZPS 2013/2014*.

²⁰³ W przypadku potrzeby ochrony macierzyństwa związanego z występowaniem wielodzietności prognozowana wartość ma wynieść 2,8%.

²⁰⁴ Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze *OZPS 2013/2014*.

²⁰⁵ Ibidem.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 6. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej wg powodów udzielenia wsparcia - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.

Wyszczególnienie			Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
				wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Ubóstwo	liczba rodzin		57 250	59 692	4,3%	160
	liczba osób w rodzinach		143 809	148 928	3,6%	159
Bezrobocie	liczba rodzin		59 026	60 290	2,1%	162
	liczba osób w rodzinach		159 432	162 588	2,0%	158
Niepełnosprawność	liczba rodzin		38 042	38 885	2,2%	177
	liczba osób w rodzinach		77 881	79 163	1,6%	177
Długotrwała lub ciężka choroba	liczba rodzin		34 603	35 385	2,3%	174
	liczba osób w rodzinach		70 965	72 457	2,1%	173
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prow. gospod. domowego	liczba rodzin		21 118	21 614	2,3%	173
	liczba osób w rodzinach		76 030	77 708	2,2%	172
Alkoholizm	liczba rodzin		7 306	7 564	3,5%	162
	liczba osób w rodzinach		14 208	14 771	4,0%	154
Narkomania	liczba rodzin		329	355	7,9%	160
	liczba osób w rodzinach		553	600	8,5%	159
Potrzeba ochrony macierzyństwa	ogółem		10 453	10 669	2,1%	163
	w tym z powodu wielodzietności		5 207	5 351	2,8%	160
Bezdomność	liczba rodzin		5 247	5 418	3,3%	159
	liczba osób w rodzinach		6 288	6 395	1,7%	159
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	liczba rodzin		2 269	2 336	3,0%	154
	liczba osób w rodzinach		3 900	4 026	3,2%	147
Sieroctwo	liczba rodzin		136	160	17,6%	163
	liczba osób w rodzinach		384	404	5,2%	163
Przemoc w rodzinie	ofiary	liczba rodzin	3 641	3 652	0,3%	51
		liczba osób w rodzinach	11 375	11 340	-0,3%	33
	sprawcy	liczba osób	3 899	4 067	4,3%	168
Ochrona ofiar handlu ludźmi		liczba osób	35	36	2,9%	174

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognoza na rok 2014 – zmiana w stosunku do 2013 r.”

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Tabela 7. Kontrakty socjalne - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
		wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Liczba zawartych kontraktów socjalnych	8 361	8 847	5,8%	154
Liczba osób ogółem objętych kontraktami	9 470	10 057	6,2%	154

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognoza na rok 2014 – zmiana w stosunku do 2013 r.”

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

10.2. Zasoby instytucjonalne

Narzędzie opracowane w Instytucie Rozwoju Służb Społecznych pozwoliło zebrać informacje na temat prognozowanych potrzeb w zakresie infrastruktury pomocy i integracji społecznej. Spośród wszystkich rodzajów JOPS wyżej wymienione narzędzie uwzględniło: domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, dzienne domy pomocy, noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych, kluby samopomocy, rodzinne domy pomocy, mieszkania chronione, ośrodki interwencji kryzysowej oraz jednostki specjalistycznego poradnictwa. Formularz OZPS 2013/2014 pozwolił również na zebranie informacji nt. klubów integracji społecznej.

Dane przekazane przez ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie wskazują, że w 2014 roku największe niedobory w zakresie liczby jednostek będą występować w przypadku: klubów samopomocy (12,5%), ośrodków interwencji kryzysowej (11,8%), klubów integracji społecznej (11,8%), środowiskowych domów samopomocy (8,3%) oraz mieszkań chronionych (8,2%). Znacznie mniejsze braki mają dotyczyć dziennych domów pomocy (2,9%) oraz domów pomocy społecznej (1,1%). Natomiast w przypadku noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa nie prognozuje się wzrostu potrzeb w zakresie liczby jednostek.

Z kolei w przypadku liczby miejsc podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej wskazują na możliwe występowanie braków w zakresie: klubów samopomocy (8,6%), mieszkań chronionych (8,0%), środowiskowych domów samopomocy (7,0%), noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych (5,6%), ośrodków interwencji kryzysowej (3,8%), dziennych domów pomocy (3,2%) oraz domów pomocy społecznej (0,4%).

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Stosunkowo niskie pozycje, jakie w tym zestawieniu zajmują domy pomocy społecznej, przy równocześnie występującej kolejce osób oczekujących na umieszczenie w tego rodzaju jednostkach, mogą wynikać z wysokich i jednocześnie szybko rosnących kosztów odpłatności gmin za pobyt mieszkańców w tego rodzaju placówkach.

Tabela 8. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na koniec 2014 roku.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2013	Potrzeby w roku 2014		Liczba JOPS
			wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Domy pomocy społecznej	liczba placówek	92	93	1,1%	170
	liczba miejsc	8 180	8 212	0,4%	167
Środowiskowe domy samopomocy	liczba placówek	36	39	8,3%	173
	liczba miejsc	1 413	1 512	7,0%	165
Dzienne domy pomocy	liczba placówek	35	36	2,9%	171
	liczba miejsc	1 812	1 870	3,2%	163
Noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych	liczba placówek	40	40	0,0%	171
	liczba miejsc	1 670	1 763	5,6%	162
Kluby samopomocy	liczba placówek	8	9	12,5%	171
	liczba miejsc	233	253	8,6%	162
Rodzinne domy pomocy	liczba placówek	0	0	x	154
	liczba miejsc	0	0	x	147
Mieszkania chronione	liczba placówek	147	159	8,2%	172
	liczba miejsc	522	564	8,0%	166
Ośrodki interwencji kryzysowej	liczba placówek	17	19	11,8%	170
	liczba miejsc	263	273	3,8%	162
Jednostki specjalistycznego poradnictwa - liczba placówek		18	18	0,0%	172
Kluby integracji społecznej - liczba placówek		17	19	11,8%	156

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Potrzeby na rok 2014 – zmiana w stosunku do 2013 r.”

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

10.3. Zasoby kadrowe

Formularz OZPS 2013/2014 obejmował swym zakresem tematycznym zarówno pracowników podstawowych, jaki i specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, w szczególności: ośrodków pomocy społecznej, powiatowych centrów pomocy rodzinie, domów pomocy społecznej, środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy, noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych, klubów samopomocy, rodzinnych domów pomocy, mieszkań chronionych, ośrodków interwencji kryzysowej oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa. Znalazły się w nim również rubryki dotyczące klubów integracji społecznej.

W przypadku specjalistycznych JOPS oraz klubów integracji społecznej pytania zawarte w formularzu dotyczyły ogólnej liczby zatrudnionych, natomiast w przypadku OPS-ów i PCPR-ów wyodrębniono także bardziej szczegółowe kategorie: kadrę kierowniczą, pracowników socjalnych oraz pozostałych pracowników. Ponadto w ramach zasobów kadrowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie uwzględniono kategorię „zatrudnienie pomocnicze”, w skład której weszli: wolontariusze, osoby zatrudnione na stażach oraz w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych, itp.

Z uzyskanych informacji wynika, że do pełnego zaspokojenia potrzeb w zakresie zasobów kadrowych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w 2014 roku konieczne byłoby zwiększenie zatrudnienia o 1,4%, przy czym w przypadku kadry kierowniczej o 1,3%, pracowników socjalnych o 1,8%, natomiast pozostałych pracowników o 1,2%. W ośrodkach pomocy społecznej potrzeba wzrostu liczby pracowników wyniosła 1,1%, natomiast w powiatowych centrach pomocy rodzinie 6,6%.

W przypadku zatrudnienia pomocniczego sytuacja wygląda zgoła odmiennie. Duże braki będą dotyczyły wolontariuszy oraz stażystów. W przypadku pierwszej z wymienionych kategorii podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej chciałyby zwiększenia ich liczby o 24,4%, natomiast w przypadku drugiej o 6,8%. Z kolei jeśli chodzi o zatrudnienie subsydiowane (w ramach robót publicznych, prac interwencyjnych, itp.) przewiduje się spadek zapotrzebowania o 2,4%.

Wśród etatowych pracowników ośrodków pomocy społecznej deficyty wystąpią głównie w przypadku pracowników socjalnych (potrzeba wzrostu o 1,7%). Duże braki będą dotyczyły wolontariuszy. Ośrodki pomocy społecznej chciałyby zwiększenia ich liczby o 26,1%, przy jednoczesnym wzroście liczby stażystów o 7% oraz zmniejszeniu zatrudnienia subsydiowanego o 2,7%.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

W powiatowych centrach pomocy rodzinie duże niedobory kadrowe przewiduje się wśród pozostałych pracowników (potrzeba wzrostu o 8,2%). Potrzebnych będzie także więcej pracowników subsydiowanych (2,3%), stażystów (5,3%) oraz wolontariuszy (7,7%).

Spośród specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej największe deficyty w dziedzinie zatrudnienia w 2014 r. przewiduje się w przypadku: mieszkań chronionych (11,5%), środowiskowych domów samopomocy (4,4%), ośrodków interwencji kryzysowej (3,6%), jednostek specjalistycznego poradnictwa (3,4%), dziennych domów pomocy (0,4%) oraz domów pomocy społecznej (0,2%). Według informacji przekazanych za pośrednictwem formularzy OZPS 2013/2014 zatrudnienie w klubach samopomocy będzie w pełni odzwierciedlać przewidywane na 2014 rok potrzeby, natomiast w przypadku noclegowni, schronisk i domów dla osób bezdomnych będzie ono przewyższać potrzeby o 6,0%. Deficyt zatrudnienia w klubach integracji społecznej prognozowany jest na 13,9%.

Tabela 9. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej* - województwo śląskie, prognoza na koniec 2014 roku.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2013	Potrzeby na rok 2014		Liczba JOPS
					wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS i PCPR)	pracownicy	ogółem		6 794	6 887	1,4%	176
		w tym:	kadra kierownicza	229	232	1,3%	176
			pracownicy socjalni	2 271	2 311	1,8%	176
			pozostali pracownicy	4 294	4 344	1,2%	176
	zatrudnienie pomocnicze	wolontariusze	702	873	24,4%	176	
		zatrudnienie subsydiowane**	636	621	-2,4%	176	
		staże	340	363	6,8%	176	
	Domy pomocy społecznej			5 080	5 088	0,2%	163
Środowiskowe domy samopomocy			451	471	4,4%	161	
Dzienne domy pomocy			281	282	0,4%	159	
Noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych			167	157	-6,0%	156	
Kluby samopomocy			17	17	0,0%	156	
Rodzinne domy pomocy			0	0	x	143	
Mieszkania chronione			26	29	11,5%	159	
Ośrodki interwencji kryzysowej			194	201	3,6%	158	
Jednostki specjalistycznego poradnictwa			146	151	3,4%	160	
Kluby integracji społecznej			79	90	13,9%	144	

* Liczba osób zatrudnionych wg stanu na koniec danego roku.

** Roboty publiczne, prace interwencyjne, itp.

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Potrzeby na rok 2014 – zmiana w stosunku do 2013 r.”

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

10.4. Świadczenia pomocy społecznej

10.4.1. Świadczenia udzielane w ramach zadań gminy

Wśród informacji zebranych za pośrednictwem formularzy OZPS 2013/2014 znalazły się dane nt. pieniężnych i niepieniężnych świadczeń udzielanych w ramach zadań gmin. Wśród pierwszej grupy znalazły się: zasiłek stały, zasiłek okresowy oraz zasiłek celowy, natomiast wśród drugiej: zapewnienie posiłku (ogółem oraz dla dzieci), schronienia oraz ubrania, sprawienie pogrzebu, odpłatność gminy za pobyt w DPS, usługi opiekuńcze (ogółem oraz specjalistyczne), specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi, poradnictwo specjalistyczne, praca socjalna oraz interwencja kryzysowa.

Dane, udostępnione przez ośrodki pomocy społecznej, wskazują, że w roku 2014 wzrośnie liczba świadczeniobiorców korzystających ze wszystkich wyżej wymienionych świadczeń. Największe procentowe wzrosty prognozowane są w przypadku: sprawienia pogrzebu (12,1%) oraz zapewnienia ubrania (10,3%), znacznie mniej wzrośnie liczba świadczeniobiorców korzystających z: zapewnienia schronienia (5,6%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (4,7%), poradnictwa specjalistycznego (4,0%), zasiłku okresowego (3,5%), pracy socjalnej (3,5%), specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (3,0%), zasiłku stałego (2,8%) oraz zasiłku celowego (2,5%). Najmniejsze wzrosty liczby świadczeniobiorców wystąpią w przypadku: usług opiekuńczych (1,6%, jednak w przypadku usług specjalistycznych będzie to 5,8%), posiłku (ogółem o 1,3%, natomiast w przypadku posiłku dla dzieci o 1,1%) oraz interwencji kryzysowej (0,1%)²⁰⁶.

Zapotrzebowanie na środki finansowe przeznaczone na wypłatę świadczeń realizowanych w ramach zadań gmin w dużej mierze pokrywa się ze wzrostem liczby świadczeniobiorców. Największy procentowy wzrost wydatków w 2014 prognozowany jest w przypadku: sprawienia pogrzebu (18,8%), zapewnienia ubrania (13,2%), odpłatności gminy za pobyt w DPS (9,9%) oraz zapewnienie schronienia (7,6%). Mniejsze wzrosty będą dotyczyć: specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi (4,7%), zasiłków okresowych (4,4%), zasiłków stałych (4,2%), zapewnienia posiłku (ogółem o 3,5%, w tym dla dzieci o 2,6%), usług opiekuńczych (ogółem o 2,3%, w przypadku usług specjalistycznych o 7,9%) oraz zasiłków celowych (1,8%).

²⁰⁶ W przypadku poradnictwa specjalistycznego, pracy socjalnej i interwencji kryzysowej prognozy dotyczą liczby rodzin. W pozostałych świadczeniach liczby osób.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 10. Świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach realizacji zadań gminy - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.

Wyszczególnienie				Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
					wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej	zasilek stały	liczba osób		17 621	18 106	2,8%	163
		liczba świadczeń		169 195	174 276	3,0%	161
		kwota świadczeń (w zł)		68 394 570	71 273 451	4,2%	160
	zasilek okresowy	liczba osób		51 875	53 712	3,5%	161
		liczba świadczeń		307 549	318 985	3,7%	161
		kwota świadczeń (w zł)		92 556 122	96 631 267	4,4%	156
	zasilek celowy	liczba osób		82 934	84 989	2,5%	156
		kwota świadczeń (w zł)		72 678 201	73 964 074	1,8%	157
Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej	zapewnienie posiłku	ogółem	liczba osób	62 630	63 466	1,3%	160
			liczba świadczeń	8 267 067	8 458 051	2,3%	157
			kwota świadczeń (w zł)	33 815 338	35 009 473	3,5%	158
		w tym dla dzieci	liczba osób	52 019	52 588	1,1%	159
			liczba świadczeń	6 626 673	6 722 430	1,4%	158
			kwota świadczeń (w zł)	26 554 581	27 249 562	2,6%	160
	zapewnienie schronienia		liczba osób	3 246	3 429	5,6%	159
			liczba świadczeń	549 829	584 008	6,2%	159
			kwota świadczeń (w zł)	10 755 081	11 573 243	7,6%	153
	zapewnienie ubrania		liczba osób	195	215	10,3%	159
			liczba świadczeń	330	332	0,6%	159
			kwota świadczeń (w zł)	39 249	44 446	13,2%	159
	sprawienie pogrzebu		liczba osób	745	835	12,1%	155
			liczba świadczeń	746	833	11,7%	154
			kwota świadczeń (w zł)	1 316 777	1 564 961	18,8%	149
	odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej		liczba osób	5 840	6 114	4,7%	160
			liczba świadczeń	57 707	61 399	6,4%	156
			kwota świadczeń (w zł)	120 885 071	132 855 147	9,9%	153
	usługi opiekuńcze	ogółem	liczba osób	7 027	7 142	1,6%	161
			liczba świadczeń	1 678 562	1 714 164	2,1%	157
			kwota świadczeń (w zł)	17 870 553	18 275 730	2,3%	154
		w tym specjalistyczne (udzielane w ramach zadań własnych gmin)	liczba osób	741	784	5,8%	158
			liczba świadczeń	91 569	99 205	8,3%	153
			kwota świadczeń (w zł)	1 377 956	1 487 278	7,9%	151
	specjalistyczne usługi opieki dla osób z zaburzeniami psychicznymi (udzielane w ramach zadań zlec. gminom)		liczba osób	827	852	3,0%	160
			liczba świadczeń	205 610	211 347	2,8%	159
			kwota świadczeń (w zł)	3 897 859	4 082 390	4,7%	159
	poradnictwo specjalistyczne		liczba rodzin	22 966	23 887	4,0%	160
			liczba osób w rodzinach	49 071	51 406	4,8%	154
	praca socjalna		liczba rodzin	87 623	90 719	3,5%	161
			liczba osób w rodzinach	209 483	214 648	2,5%	161
	interwencja kryzysowa		liczba rodzin	5 057	5 061	0,1%	157
			liczba osób w rodzinach	14 830	15 010	1,2%	157

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognoza na rok 2014 – zmiana w stosunku do 2013 r.”

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

10.4.2. Świadczenia udzielane w ramach zadań powiatu

Formularz OZPS 2013/2014, w zakresie świadczeń udzielanych w ramach realizacji zadań powiatu, obejmuje swym zakresem tematycznym jedynie trzy wybrane świadczenia wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej. Należą do nich: pomoc pieniężna na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki oraz na zagospodarowanie.

W przypadku wszystkich wyżej wymienionych świadczeń jednostki realizujące zadania powiatu z zakresu pomocy społecznej prognozują w 2014 wzrost liczby świadczeniobiorców. Dla pomocy pieniężnej na zagospodarowanie ma on wynieść 11,9%, pomocy pieniężnej na usamodzielnienie - 11,3%, natomiast pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki - 9,2%.

W ślad za wzrostem liczby świadczeniobiorców wzrosnąć ma także zapotrzebowanie na środki na wypłatę świadczeń – w przypadku pomocy pieniężnej na usamodzielnienie o 17,9%, pomocy pieniężnej na zagospodarowanie o 14,7%, a pomocy pieniężnej na kontynuowanie nauki o 12,1%.

Tabela 11. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem realizowana w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.

Wyszczególnienie		Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
			wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
Pomoc pieniężna na usamodzielnienie	liczba osób	53	59	11,3%	31
	liczba świadczeń	53	60	13,2%	32
	kwota świadczeń (w zł)	209 755	247 253	17,9%	31
Pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	liczba osób	262	286	9,2%	33
	liczba świadczeń	1 679	1 890	12,6%	30
	kwota świadczeń (w zł)	824 537	924 480	12,1%	30
Pomoc pieniężna na zagospodarowanie	liczba osób	67	75	11,9%	31
	liczba świadczeń	84	92	9,5%	31
	kwota świadczeń (w zł)	137 292	157 480	14,7%	29

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognoza na rok 2014 – zmiana w stosunku do 2013 r.”

Źródło: Powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

10.5. Wydatki w pomocy społecznej

Narzędzie przygotowane w Instytucie Rozwoju Służb Społecznych zawierało także pytania dotyczące środków finansowych w budżetach jednostek samorządu terytorialnego w ujęciu klasyfikacji budżetowej. Wśród nich znalazły się między innymi rubryki dotyczące rozdziałów: 85202 - Domy pomocy społecznej, 85203 - Ośrodki wsparcia, 85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, 85216 - Zasiłki stałe, 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej, 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej, 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz 85231 - Pomoc dla cudzoziemców.

W ramach badania z zastosowaniem formularza OZPS 2013/2014 podstawowe jednostki organizacyjne pomocy społecznej zgłosiły potrzebę wzrostu środków w 2014 roku w ramach wszystkich wyżej wymienionych rozdziałów. Największy procentowy wzrost ma dotyczyć rozdziału 85231- Pomoc dla cudzoziemców (88,1%). Warto jednak zaznaczyć, że jest to rzadko spotykany typ wydatków – dane ze 169 JOPS wskazują, że w 2013 r. na ten cel wydatkowano 14 570 zł. Wśród pozostałych wydatków największe wzrosty zapotrzebowania na środki zanotowano w przypadku rozdziałów: 85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej (9,1%), 85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze (7,5%), 85203 - Ośrodki wsparcia (6,5%). Mniejsze wzrosty dotyczyły rozdziałów: 85216 - Zasiłki stałe (3,6%), 85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej (3,4%), 85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (3,1%), 85202 - Domy pomocy społecznej (3,1%) oraz 85214 – Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (2,3%).

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 12. Środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2014 (w zł, wg rozdziałów klasyfikacji budżetowej).

Wyszczególnienie	Wartość w roku 2013	Prognoza na rok 2014		Liczba JOPS
		wartość bezwzg.	zmiana w stosunku do 2013 r.	
85202 - Domy pomocy społecznej	269 963 180	278 203 225	3,1%	161
85203 - Ośrodki wsparcia	38 997 993	41 537 255	6,5%	161
85214 - Zasiłki i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	123 556 047	126 437 663	2,3%	152
85216 - Zasiłki stałe	57 239 196	59 276 398	3,6%	152
85218 - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	13 740 105	14 163 636	3,1%	31
85219 - Ośrodek Pomocy Społecznej	247 704 809	256 222 150	3,4%	158
85220 - Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	3 030 948	3 307 183	9,1%	156
85228 - Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	21 402 263	23 012 897	7,5%	140
85231 - Pomoc dla cudzoziemców	14 570	27 410	88,1%	169

Uwaga: Ze względu na przyjętą metodę weryfikacji danych oraz stopień ich kompletności porównania informacji między wierszami tabeli mogą być dokonywane tylko w ramach kolumny „Prognoza na rok 2014 – zmiana w stosunku do 2013 r.”

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

11. ANEKS

Tabela 13. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie, lata 2000-2012.

Wyszczególnienie				Lata							
				2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	
Ludność	ogółem		wartość (tys.)	4 758,9	4 731,5	4 700,8	4 669,1	4 645,7	4 634,9	4 615,9	
			odsetek ludności Polski	12,4	12,4	12,3	12,2	12,2	12,0	12,0	
	w tym wg: kategorii wieku	liczba	wiek przedprodukcyjny (tys.)	1 081,3	992,2	915,6	858,8	819,1	797,0	782,8	
			wiek produkcyjny (tys.)	3 003,3	3 036,8	3 058,0	3 058,3	3 043,4	3 020,6	2 970,0	
			wiek poprodukcyjny (tys.)	674,3	702,5	727,1	752,1	783,2	818,3	863,1	
		odsetek ludności	wiek przedprodukcyjny	22,7	21,0	19,5	18,4	17,6	17,2	17,0	
			wiek produkcyjny	63,1	64,2	65,1	65,5	65,5	65,2	64,3	
			wiek poprodukcyjny	14,2	14,8	15,5	16,1	16,9	17,7	18,7	
	fakt. miejsca zam.	liczba	miasto (tys.)	3 767,2	3 738,8	3 702,6	3 666,1	3 635,1	3 613,7	3 580,0	
			wieś (tys.)	991,7	992,7	998,1	1 003,1	1 010,6	1 022,2	1 035,9	
		odsetek ludności	miasto	79,2	79,0	78,8	78,5	78,2	78,0	77,6	
			wieś	20,8	21,0	21,2	21,5	21,8	22,0	22,4	
		Gęstość zaludnienia				387	384	381	379	377	376
	Wskaźnik obciążenia demograficznego		ludn. w wieku nieprod. na 100 osób w wieku prod.		58,5	55,8	53,7	52,7	52,6	53,5	55,4
ludn. w wieku poprod. na 100 osób w wieku przedprod.			62,4	70,8	79,4	87,6	95,6	102,7	110,3		
ludn. w wieku poprod. na 100 osób w wieku prod.			22,5	23,1	23,8	24,6	25,7	27,1	29,1		
Urodzenia żywe		liczba (w tys.)		42,2	39,3	40,1	42,5	47,0	47,8	44,6	
		wsk. na 1000 ludności		8,9	8,3	8,5	9,1	10,1	10,3	9,7	
Zgony ogółem		liczba (w tys.)		46,0	44,8	45,6	46,3	48,0	47,7	49,0	
		wsk. na 1000 ludności		9,7	9,5	9,7	9,9	10,3	10,3	10,6	
Zgony niemowląt		liczba		427	367	319	309	318	274	214	
		wsk. na 1000 urodzeń żywych		10,1	9,3	7,9	7,3	6,8	5,7	4,8	
Przyrost naturalny		liczba (w tys.)		-3,8	-5,4	-5,5	-3,9	-1,0	0,1	-4,5	
		wsk. na 1000 ludności		-0,8	-1,1	-1,2	-0,8	-0,2	0,0	-1,0	
Przeciętne dalsze trwanie życia		mężczyźni		69,6	70,1	70,2	70,5	70,9	71,6	72,0	
		kobiety		77,2	78,1	78,4	78,8	78,9	79,7	80,0	
Migracje		saldo zagranicznych migracji na pobyt stały (w tys.)		-10,6	-8,2	-5,0	-8,5	-4,2	-1,7	-2,6	
		saldo międzywojow. migracji na pobyt stały (w tys.)		-1,7	-1,6	-3,6	-3,7	-2,9	-3,2	-3,3	
Małżeństwa		liczba (w tys.)		25,3	23,0	23,6	27,8	31,1	28,5	24,9	
		wsk. na 1000 ludności		5,3	4,9	5,0	6,0	6,7	6,1	5,4	
Separacje		liczba		bd	bd	bd	bd	bd	514	436	
		wsk. na 10 tys. ludności		x	x	x	x	x	1,11	0,94	
Rozwody		liczba (w tys.)		5,0	5,8	8,1	10,7	9,7	8,5	8,5	
		wsk. na 1000 ludności		1,05	1,23	1,72	2,30	2,09	1,84	1,84	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 14. Prognoza ludności - województwo śląskie, lata 2015-2035.

Wyszczególnienie			Lata					
			2015	2020	2025	2030	2035	
Ludność	ogółem	wartość	4 534 547	4 447 088	4 338 218	4 202 147	4 052 187	
		odsetek ludności Polski	11,9	11,8	11,6	11,4	11,3	
	w tym wg kategorii wieku	liczba	wiek przedprodukcyjny	765 118	763 596	738 113	667 854	595 869
			wiek produkcyjny	2 841 651	2 639 809	2 490 909	2 406 730	2 313 462
			wiek poprodukcyjny	927 778	1 043 683	1 109 196	1 127 563	1 142 856
		odsetek ludności	wiek przedprodukcyjny	16,9	17,2	17,0	15,9	14,7
			wiek produkcyjny	62,7	59,4	57,4	57,3	57,1
			wiek poprodukcyjny	20,5	23,5	25,6	26,8	28,2
			Wskaźnik obciążenia demograficznego		ludność w wieku nieprod. na 100 osób w wieku produkcyjnym	59,6	68,5	74,2
ludność w wieku poprod. na 100 osób w wieku przedprod.	121,3	136,7			150,3	168,8	191,8	
ludność w wieku poprod. na 100 osób w wieku produkcyjnym	32,6	39,5			44,5	46,9	49,4	

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 15. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie i Polska, 2012 rok.

Wyszczególnienie		Polska	Śląskie
Gęstość zaludnienia na km ²		123	374
Saldo migracji zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności		-0,2	-0,6
Ludności wg kategorii wieku (w %)	wiek przedprodukcyjny	18,3	17,0
	wiek produkcyjny	63,9	64,3
	wiek poprodukcyjny	17,8	18,7
Wskaźnik obciążenia demograficznego	ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	56,6	55,4
	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	97,1	110,3
	ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	27,9	29,1
Ludność wg faktycznego miejsca zamieszkania (w %)	miasto	60,6	77,6
	wieś	39,4	22,4
Przeciętne dalsze trwanie życia (w latach)	mężczyźni	72,7	72,0
	kobiety	81,0	80,0
Urodzenia żywe na 1000 ludności		10,0	9,7
Zgony ogółem na 1000 ludności		10,0	10,6
Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych		4,6	4,8
Przyrost naturalny na 1000 ludności		0,0	-1,0
Małżeństwa na 1000 ludności		5,3	5,4
Separacje na 10 tys. ludności		0,65	0,94
Rozwody na 1000 ludności		1,67	1,84

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 16. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie, lata 2000-2012.

Wyszczególnienie			Lata						
			2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			x	2 298	2 489	2 730	3 239	3 528	3 855
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	1 197	1 414	1 536	1 625	1 811	2 069	2 272
		renty z tytułu niezdolności do pracy	874	1 045	1 112	1 285	1 443	1 669	1 840
		renty rodzinne	1 078	1 260	1 355	1 496	1 671	1 902	2 074
	rolników indywidualnych		761	883	938	1 017	1 088	1 204	1 308
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			643	651	696	758	889	1 006	1 102
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)		ogółem	657	689	748	848	1 041	1 168	1 279
		dochód do dyspozycji	635	662	718	815	1 001	1 120	1 228
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)		minimum egzystencji	x	x	x	6,5	4,6	4,4	4,5
		relatywna granica ubóstwa	x	x	x	14,9	17,0	14,0	11,3
		ustawowa granica ubóstwa	x	x	x	12,2	9,5	5,7	4,8
Przeciętna liczba emerytów i rencistów ogółem		wartość bezwzględna (tys.)	1 140,2	1 139,1	1 148,4	1 154,7	1 180,4	1 186,5	1 160,9
		odsetek ludności	24,0	24,1	24,4	24,7	25,4	25,6	25,1
Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych (w tys.)			x	182,6	202,2	183,6	153,2	169,0	167,6
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			x	45,9	49,1	56,0	60,0	63,6	66,3

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 17. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie i Polska, 2012 rok.

Wyszczególnienie			Polska	Śląskie
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto (zł)			3 744	3 855
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto (zł)	z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych	emerytury	1 938	2 272
		renty z tytułu niezdolności do pracy	1 450	1 840
		renty rodzinne	1 686	2 074
	rolników indywidualnych		1 055	1 308
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)			1 051	1 102
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 członka gospodarstwa domowego (zł)		ogółem	1 278	1 279
		dochód do dyspozycji	1 233	1 228
Wskaźniki zagrożenia ubóstwem wg granic ubóstwa (% osób w gosp. dom. poniżej granic)		minimum egzystencji	6,8	4,5
		relatywna granica ubóstwa	16,3	11,3
		ustawowa granica ubóstwa	7,2	4,8
Emeryci i renciści jako odsetek ogółu ludności			23,4	25,1
Liczba przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 tys. ludności			291	363
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw			67,8	66,3

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 18. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy - województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.

Lata	Bezrobotni zarejestrowani ogółem (w tys.)		Bezrobotni z prawem do zasiłku				Stopa bezrobocia		Długotrwale bezrobotni			
			wartości bezwzględne (w tys.)		% ogółu bezrobotnych				wartości bezwzględne (w tys.)		% ogółu bezrobotnych	
	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie	Polska	Śląskie
2001	3 115,1	313,4	624,2	51,3	20,0	16,4	17,4	15,5	x	x	x	x
2002	3 217,0	330,2	538,7	45,1	16,7	13,7	18,1	16,5	x	x	x	x
2003	3 175,7	325,5	478,1	39,6	15,1	12,2	18,0	16,4	x	x	x	x
2004	2 999,6	309,7	425,8	35,3	14,2	11,4	19,1	16,8	x	x	x	x
2005	2 773,0	281,3	374,3	31,9	13,5	11,3	17,6	15,4	x	x	x	x
2006	2 309,4	229,8	310,8	25,7	13,5	11,2	14,9	12,8	1 517,8	148,2	65,7	64,5
2007	1 746,6	166,0	250,6	19,9	14,3	12,0	11,4	9,3	1 094,1	102,7	62,6	61,9
2008	1 473,8	122,7	271,3	21,1	18,4	17,2	9,5	6,9	753,8	58,5	51,1	47,7
2009	1 892,7	168,4	380,0	31,2	20,1	18,5	11,9	9,2	774,5	57,7	40,9	34,3
2010	1 954,7	181,2	326,6	27,8	16,7	15,3	12,3	9,9	906,3	72,2	46,4	39,8
2011	1 982,7	186,2	326,5	27,4	16,5	14,7	12,5	10,1	996,6	84,3	50,3	45,3
2012	2 136,8	205,5	358,3	32,1	16,8	15,6	13,4	11,1	1 073,4	93,9	50,2	45,7
2013	2 157,9	208,3	297,8	28,2	13,8	13,5	13,4	11,2	1 158,7	104,5	53,7	50,2

Źródło: 1) Portal Publiczne Służby Zatrudnienia, <http://www.psz.praca.gov.pl>, 2) Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach, <http://www.wup-katowice.pl>

Tabela 19. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie, lata 2000-2013.

Lata	Wartości bezwzględne			Wskaźniki	
	Liczba rodzin		liczba osób w rodzinach	udział rodzin wiejskich (w %)	osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludności
	ogółem	w tym na wsi			
2000	173 696	34 538	514 461	19,9	10,8
2001	174 991	33 499	516 072	19,1	10,9
2002	198 626	39 898	586 105	20,1	12,4
2003	202 548	41 391	607 238	20,4	12,9
2004	181 766	34 633	531 549	19,1	11,3
2005	176 254	32 819	504 187	18,6	10,8
2006	176 758	32 846	500 779	18,6	10,7
2007	154 228	30 590	422 649	19,8	9,1
2008	132 736	25 610	361 908	19,3	7,8
2009	128 661	24 477	339 399	19,0	7,3
2010	130 834	26 107	337 363	20,0	7,3
2011	124 056	23 409	303 252	18,9	6,5
2012	119 787	23 114	287 249	19,3	6,2
2013	123 934	24 257	296 430	19,6	6,4

Źródło: 1) Wydział Polityki Społecznej Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2000-2003, 2) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2004-2013, 3) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 20. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie		Śląskie					Polska 2013
		lata			zmiana w latach 2012-2013		
		2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%	
Liczba rodzin	ogółem	124 056	119 787	123 934	4 147	3,5	1 412 432
	w tym na wsi	23 409	23 114	24 257	1 143	4,9	611 528
Liczba osób w rodzinach		303 252	287 249	296 430	9 181	3,2	3 687 739
Udział rodzin wiejskich (w %)		18,9	19,3	19,6	0,3	1,4	43,3
Osoby w rodz. korzyst. z pom. społ. jako % ogółu ludn.		6,5	6,2	6,4	0,2	3,6	9,6

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 3) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Tabela 21. Rodziny objęte pomocą społeczną wg rodzajów powiatów oraz podregionów - województwo śląskie, 2013 rok.

Wyszczególnienie		Liczba rodzin		Liczba osób w rodzinach	Wskaźniki	
		ogółem	w tym na wsi		udział rodzin wiejskich	osoby w rodzinach jako % ogółu ludności
Województwo		123 934	24 257	296 430	19,6	6,4
Podregiony	bielski	16 859	8 446	45 180	50,1	6,8
	bytomski	13 344	2 049	33 363	15,4	7,4
	częstochowski	15 972	6 771	37 930	42,4	7,2
	gliwicki	11 470	793	27 884	6,9	5,8
	katowicki	23 580	0	53 951	0,0	7,1
	rybnicki	11 670	2 359	29 298	20,2	4,6
	sosnowiecki	23 292	2 023	49 553	8,7	7,0
	tyski	7 747	1 815	19 271	23,4	4,9
Powiaty wg rodzaju	grodzkie	72 930	63	163 914	0,1	6,3
	ziemskie	51 004	24 194	132 516	47,4	6,6

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 22. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2012-2013	
	2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%
Ubóstwo	139 829	142 106	154 878	12 772	9,0
Sieroctwo	1 838	369	331	-38	-10,3
Bezdomność	6 188	6 660	7 048	388	5,8
Potrzeba ochrony macierzyństwa	46 203	47 705	51 667	3 962	8,3
Bezrobocie	155 353	159 611	171 661	12 050	7,5
Niepełnosprawność	75 068	75 380	79 566	4 186	5,6
Długotrwała lub ciężka choroba	70 004	72 288	75 600	3 312	4,6
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	88 786	84 581	87 849	3 268	3,9
Przemoc w rodzinie	6 116	6 230	7 030	800	12,8
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	3	14	17	3	21,4
Alkoholizm	15 132	15 215	15 285	70	0,5
Narkomania	510	549	628	79	14,4
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	3 252	3 593	4 229	636	17,7
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	74	98	90	-8	-8,2
Zdarzenie losowe	1 817	1 977	2 123	146	7,4
Sytuacja kryzysowa	2 867	3 553	3 334	-219	-6,2
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	80	503	2 420	1 917	381,1

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 23. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2013 rok.

Obszar		Liczba rodzin objętych pomocą	Osoby w rodzinach objętych pomocą		
			liczba osób	odsetek objętych pomocą społeczną	liczba osób na 1000 ludności
Ogółem		123 934	296 430	100,0	64,2
W tym wg powodów:	ubóstwo	64 239	154 878	52,2	33,6
	sieroctwo	120	331	0,1	0,1
	bezdомność	5 870	7 048	2,4	1,5
	potrzeba ochrony macierzyństwa	10 738	51 667	17,4	11,2
	bezrobocie	63 159	171 661	57,9	37,2
	niepełnosprawność	38 268	79 566	26,8	17,2
	długotrwała lub ciężka choroba	36 880	75 600	25,5	16,4
	bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	25 050	87 849	29,6	19,0
	przemoc w rodzinie	2 158	7 030	2,4	1,5
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	4	17	0,0	0,0
	alkoholizm	7 821	15 285	5,2	3,3
	narkomania	369	628	0,2	0,1
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	2 426	4 229	1,4	0,9
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	36	90	0,0	0,0
	zdarzenie losowe	1 019	2 123	0,7	0,5
	sytuacja kryzysowa	1 170	3 334	1,1	0,7
	klęska żywiołowa lub ekologiczna	805	2 420	0,8	0,5

Uwaga: Dana rodzina i jej członkowie mogli być objęci pomocą z więcej niż jednego powodu.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 24. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, 2013 rok.

Wyszczególnienie		Śląskie	Polska
Ogółem		64,2	95,7
W tym wg powodów:	ubóstwo	33,6	52,0
	sieroctwo	0,1	0,2
	bezdomność	1,5	1,2
	potrzeba ochrony macierzyństwa	11,2	16,8
	bezrobocie	37,2	50,8
	niepełnosprawność	17,2	23,2
	długotrwała lub ciężka choroba	16,4	24,7
	bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	19,0	23,0
	przemoc w rodzinie	1,5	1,8
	potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0,0	0,0
	alkoholizm	3,3	4,8
	narkomania	0,1	0,2
	trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	0,9	0,9
	trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0,0	0,0
	zdarzenie losowe	0,5	0,6
	sytuacja kryzysowa	0,7	0,7
	klęska żywiołowa lub ekologiczna	0,5	0,2

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 25. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, 2013 rok, stan na koniec roku.

Wyszczególnienie					Jednostki	Miejsca	Korzystający	
Ogółem					458	19 116	x	
W tym:	domy pomocy społecznej				94	8 366	9 432	
	ośrodki wsparcia	ogółem			195	9 960	65 040	
		w tym:	prowadz. miejsca całodob. okresowego pobytu		19	525	951	
			ośr. wsp. dla osób z zaburz. psych.	ogółem		43	1 665	2 000
				w tym prow. miejsca całodob. okres. pobytu		3	17	37
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		40	1 526
			kluby samopom. dla osób z zab. psych.		2	30	62	
			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psych.		0	0	0	
			dzienne domy pomocy		44	2 542	3 062	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży		1	16	34		
		noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych		44	1 820	4 497		
		kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)		4	210	354		
		jadalnie		18	2 585	4 266		
		inne ośrodki wsparcia		42	1 207	2 206		
		rodzinne domy pomocy społecznej				1	8	8
		mieszkania chronione	ogółem			139	517	596
	w tym dla osób:		usamodzielnianych opuszczających instytucje*		68	245	288	
			z zaburzeniami psychicznymi		20	75	79	
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			15	265	8 104	
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		14	214	3 964	
			dla ofiar handlu ludźmi		4	88	0	
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			5	x	4 280	
		w tym jedn. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem		4	x	3 824	
			w tym:	dla rodzin naturalnych		4	x	3 770
				terapii rodzinnej		1	x	96
				kluby integracji społecznej				9

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 26. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania oraz podmiotu prowadzącego - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie				Śląskie					Polska 2013	
				lata			zmiana w latach 2012-2013			
				2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%		
Ogółem		wartości bezwzględne	liczba jednostek	420	460	458	-2	-0,4	3 866	
			liczba miejsc	17 715	17 851	19 116	1 265	7,1	162 966	
		liczba miejsc na 10 tys. ludn.		38,3	38,7	41,4	2,7	7,0	42,3	
W tym wg:	zasiegu działania	lokalny	wartości bezwzględne	liczba jednostek	292	331	331	0	0,0	2 270
				liczba miejsc	9 128	9 229	10 487	1 258	13,6	72 592
			wskaźniki	odsetek jednostek	69,5	72,0	72,3	0,3	0,4	58,7
				odsetek miejsc	51,5	51,7	54,9	3,2	6,1	44,5
		ponadlokalny	wartości bezwzględne	liczba jednostek	128	129	127	-2	-1,6	1 596
				liczba miejsc	8 587	8 622	8 629	7	0,1	90 374
			wskaźniki	odsetek jednostek	30,5	28,0	27,7	-0,3	-1,0	41,3
				odsetek miejsc	48,5	48,3	45,1	-3,2	-6,5	55,5
	podmiotu prowadzącego	publiczne	wartości bezwzględne	liczba jednostek	293	337	327	-10	-3,0	2 699
				liczba miejsc	11 897	12 117	12 461	344	2,8	117 116
			wskaźniki	odsetek jednostek	70	73,3	71,4	-1,9	-2,5	69,8
				odsetek miejsc	67	67,9	65,2	-2,7	-4,0	71,9
		pozostale	wartości bezwzględne	liczba jednostek	127	123	131	8	6,5	1 167
				liczba miejsc	5 818	5 734	6 655	921	16,1	45 850
			wskaźniki	odsetek jednostek	30	26,7	28,6	1,9	7,0	30,2
				odsetek miejsc	33	32,1	34,8	2,7	8,4	28,1

Uwaga: W celu zapewnienia porównywalności danych informacje z roku 2011 podano wg stanu prawnego na dzień 31.12.2012 r.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 3) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 27. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2013 roku.

Wyszczególnienie					Śląskie	Polska		
Ogółem					41,4	42,3		
W tym jednostki wg rodzajów:	domy pomocy społecznej				18,1	20,5		
	ośrodki wsparcia	ogółem			21,6	20,6		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			1,14	1,01	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem			3,61	6,69
				w tym prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			0,04	0,06
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		3,31	6,53
					kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,06	0,10
					inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi		0,00	0,02
			dzienne domy pomocy			5,51	3,72	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			0,03	0,16	
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			3,94	2,83	
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi			0,45	0,48	
		jadłodajnie			5,60	4,16		
		inne ośrodki wsparcia			2,61	2,51		
		rodzinne domy pomocy				0,02	0,05	
		mieszkania chronione	ogółem			1,12	0,62	
	w tym:		dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*			0,53	0,32	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi			0,16	0,11	
	ośrodki interw. kryzysowej	ogółem			0,57	0,59		
		w tym:	dla ofiar przemocy			0,46	0,35	
			dla ofiar handlu ludźmi			0,19	0,06	

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013,
2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 28. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Wyszczególnienie					Ogółem	W tym jednostki wg zasięgu działania					
						lokalny		ponadlokalny			
						liczba	%	liczba	%		
Ogółem					458	331	72,3	127	27,7		
W tym:	domy pomocy społecznej				94	8	8,5	86	91,5		
	ośrodki wsparcia	ogółem			195	179	91,8	16	8,2		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			19	16	84,2	3	15,8	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem		43	30	69,8	13	30,2	
				w tym prowadzące miejsca całodob. okresowego pobytu		3	3	100,0	0	0,0	
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy		40	27	67,5	13	32,5
			kluby samopom. dla osób z zab. psychicznymi		2	2	100,0	0	0,0		
			inne ośr. wsp. dla osób z zab. psychicznymi		0	0	x	0	x		
			dzienne domy pomocy			44	44	100,0	0	0,0	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			1	1	100,0	0	0,0	
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			44	44	100,0	0	0,0	
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi)			4	4	100,0	0	0,0	
			jadłodajnie			18	18	100,0	0	0,0	
			inne ośrodki wsparcia			42	40	95,2	2	4,8	
			rodzinne domy pomocy społecznej				1	1	100,0	0	0,0
			mieszkania chronione	ogółem			139	120	86,3	19	13,7
	w tym dla osób:	usamodzielnianych opuszczających instytucje*		68	51	75,0	17	25,0			
		z zaburzeniami psychicznymi		20	20	100,0	0	0,0			
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			15	10	66,7	5	33,3		
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie		14	9	64,3	5	35,7		
			dla ofiar handlu ludźmi		4	2	50,0	2	50,0		
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			5	4	80,0	1	20,0		
		w tym jednostki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego	ogółem		4	3	75,0	1	25,0		
			w tym:	dla rodzin naturalnych		4	3	75,0	1	25,0	
				terapii rodzinnej		1	1	100,0	0	0,0	
	kluby integracji społecznej				9	9	100,0	0	0,0		

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 29. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.

Wyszczególnienie					Ogółem	W tym jednostki wg podmiotu prowadzącego						
						publiczny		niepubliczny				
						liczba	%	liczba	%			
Ogółem					458	327	71,4	131	28,6			
W tym:	domy pomocy społecznej				94	54	57,4	40	42,6			
	ośrodki wsparcia	ogółem				195	122	62,6	73	37,4		
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu				19	9	47,4	10	52,6	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem				43	24	55,8	19	44,2
				w tym prowadzące miejsca całodobowe okresow. pobytu				3	3	100,0	0	0,0
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy				40	23	57,5	17
			kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.				2	1	50,0	1	50,0	
			inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.				0	0	x	0	x	
			dzienne domy pomocy				44	25	56,8	19	43,2	
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży				1	0	0,0	1	100,0	
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych				44	24	54,5	20	45,5	
			kluby samopomocy (inne niż dla osób z zab. psych.)				4	4	100,0	0	0,0	
			jadłodajnie				18	12	66,7	6	33,3	
			inne ośrodki wsparcia				42	33	78,6	9	21,4	
	rodzinne domy pomocy społecznej				1	0	0,0	1	100,0			
	mieszkania chronione	ogółem				139	124	89,2	15	10,8		
		w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*				68	59	86,8	9	13,2	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi				20	16	80,0	4	20,0	
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem				15	14	93,3	1	6,7		
		w tym:	dla ofiar przemocy w rodzinie				14	13	92,9	1	7,1	
			dla ofiar handlu ludźmi				4	4	100,0	0	0,0	
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem				5	4	80,0	1	20,0		
		w tym jedn. spec. poradn. rodzinnego	ogółem				4	3	75,0	1	25,0	
			w tym:	dla rodzin naturalnych				4	3	75,0	1	25,0
				terapii rodzinnej				1	1	100,0	0	0,0
	kluby integracji społecznej					9	9	100,0	0	0,0		

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 30. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie					Lata			Zmiana w latach 2012-2013		
					2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%	
Ogółem					420	460	458	-2	-0,4	
W tym:	domy pomocy społecznej				93	93	94	1	1,1	
	ośrodki wsparcia	ogółem			179	190	195	5	2,6	
		w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu	dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem	13	14	19	5	35,7
					ogółem	41	41	43	2	4,9
				prowadzące miejsca całodobowe okresow. pobytu	w tym:	ogółem	4	4	3	-1
			środowiskowe domy samopomocy			38	38	40	2	5,3
			kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.	2	2	2	0	0,0		
				inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.	1	1	0	-1	-100,0	
			dzienne domy pomocy			46	44	44	0	0,0
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			1	1	1	0	0,0
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			40	44	44	0	0,0
			kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psych.			5	5	4	-1	-20,0
			jadalnie			20	16	18	2	12,5
			inne ośrodki wsparcia			26	46	42	-4	-8,7
	rodzinne domy pomocy				1	1	1	0	0,0	
	mieszkania chronione	ogółem			114	145	139	-6	-4,1	
		w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*		63	71	68	-3	-4,2	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi		19	24	20	-4	-16,7	
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem			16	17	15	-2	-11,8	
		w tym:	dla ofiar przemocy		15	17	14	-3	-17,6	
			dla ofiar handlu ludźmi		1	1	4	3	300,0	
	jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem			12	6	5	-1	-16,7	
		w tym:	jedn. specjalist. poradn. rodzinnego	ogółem	11	5	4	-1	-20,0	
				dla rodzin naturalnych	4	4	4	0	0,0	
			terapii rodzinnej	4	3	1	-2	-66,7		
	kluby integracji społecznej				5	8	9	1	12,5	

Uwaga: Dane wg stanu prawnego na dzień 31.12.2012 r. (nie obejmują jednostek instytucjonalnej pieczy zastępczej).

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 31. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie					Lata			Zmiana w latach 2012-2013			
					2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%		
Ogółem					17 715	17 851	19 116	1 265	7,1		
W tym:	domy pomocy społecznej				8 331	8 346	8 366	20	0,2		
	ośrodki wsparcia	ogółem				8 606	8 690	9 960	1 270	14,6	
		w tym:	dla osób z zaburzeniami psychicznymi	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			261	246	525	279	113,4
				ogółem			1 492	1 530	1 665	135	8,8
				prowadzące miejsca całodobowe okresow. pobytu			77	27	17	-10	-37,0
				w tym:	środowiskowe domy samopomocy			1 407	1 431	1 526	95
			kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.			30	30	30	0	0,0	
			inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.			50	69	0	-69	-100,0	
		dzienne domy pomocy				2 538	2 479	2 542	63	2,5	
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży				16	16	16	0	0,0	
		noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych				1 606	1 799	1 820	21	1,2	
		kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psych.				170	170	210	40	23,5	
		jadalnie				2 095	1 865	2 585	720	38,6	
		inne ośrodki wsparcia				694	1 369	1 207	-162	-11,8	
		rodzinne domy pomocy					0	8	8	0	0,0
	mieszkania chronione	ogółem				508	532	517	-15	-2,8	
		w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*			229	258	245	-13	-5,0	
			dla osób z zaburzeniami psychicznymi			71	78	75	-3	-3,8	
	ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem				270	275	265	-10	-3,6	
		w tym:	dla ofiar przemocy			239	242	214	-28	-11,6	
			dla ofiar handlu ludźmi			32	34	88	54	158,8	

Uwaga: Dane wg stanu prawnego na dzień 31.12.2012 r. (nie obejmują jednostek instytucjonalnej pieczy zastępczej).

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 32. Liczba osób korzystających z usług specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie					Lata			Zmiana w latach 2012-2013			
					2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%		
Domy pomocy społecznej					9 368	9 437	9 432	-5	-0,1		
Ośrodki wsparcia	ogółem				14 512	15 394	65 040	49 646	322,5		
	w tym:	prowadzące miejsca całodobowe okresowego pobytu			734	567	951	384	67,7		
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi	ogółem			1 852	1 939	2 000	61	3,1	
			w tym prowadzące miejsca całodobowe okresow. pobytu			137	45	37	-8	-17,8	
			w tym:	środowiskowe domy samopomocy			1 759	1 810	1 829	19	1,0
				kluby samopomocy dla osób z zaburz. psych.			69	60	62	2	3,3
				inne ośrodki wsparcia dla osób z zaburz. psych.			50	69	0	-69	-100,0
		dzienne domy pomocy			3 329	3 303	3 062	-241	-7,3		
		domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży			27	30	34	4	13,3		
		noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych			3 642	4 030	4 497	467	11,6		
		kluby samopomocy inne niż dla osób z zaburzeniami psych.			220	209	354	145	69,4		
		jadalnie			3 641	3 811	4 266	455	11,9		
		inne ośrodki wsparcia			1 708	2 725	2 206	-519	-19,0		
Rodzinne domy pomocy					0	9	8	-1	-11,1		
Mieszkania chronione	ogółem				616	614	596	-18	-2,9		
	w tym:	dla osób usamodzielnianych opuszczających instytucje*			280	282	288	6	2,1		
		dla osób z zaburzeniami psychicznymi			70	84	79	-5	-6,0		
Ośrodki interwencji kryzysowej	ogółem				6 814	8 353	8 104	-249	-3,0		
	w tym:	dla ofiar przemocy			2 857	3 089	3 964	875	28,3		
		dla ofiar handlu ludźmi			1	0	0	0	x		
Jednostki specjalistycznego poradnictwa	ogółem				9 677	4 404	4 280	-124	-2,8		
	w tym jednostki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego		ogółem			9 455	4 103	3 824	-279	-6,8	
			w tym:	dla rodzin naturalnych			1 414	1 117	3 770	2 653	237,5
				terapii rodzinnej			2 717	2 200	96	-2 104	-95,6
Kluby integracji społecznej					2 736	2 166	4 090	1 924	88,8		

Uwaga: Dane wg stanu prawnego na dzień 31.12.2012 r. (nie obejmują jednostek instytucjonalnej pieczy zastępczej).

* Niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska, zakłady poprawcze i inne.

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 33. Pracownicy specjalistycznych JOPS szczebla gminnego i powiatowego - województwo śląskie, lata 2011-2013 (stan na koniec danego roku).

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2012-2013	
				2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%
Ogółem				13 428	13 816	13 874	58	0,4
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie			369	558	564	6	1,1
				6 115	6 310	6 341	31	0,5
				31	33	38	5	15,2
				5 571	5 480	5 618	138	2,5
				46	41	34	-7	-17,1
				226	220	211	-9	-4,1
				1 084	1 188	1 085	-103	-8,7
	ośrodki wsparcia	ogółem	ogółem	428	412	467	55	13,3
			w tym środowiskowe domy samopomocy	372	398	452	54	13,6
		w tym:	dzienne domy pomocy	310	315	312	-3	-1,0
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	0	1	2	1	100,0
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	182	193	188	-5	-2,6
			inne ośrodki wsparcia	164	299	282	-17	-5,7

Uwaga: Dane za rok 2011 podano wg stanu prawnego na 31.12.2012 r. (nie obejmują pracowników jednostek instytucjonalnej pieczy zastępczej).

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Tabela 34. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przypadających na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, 2013 rok.

Wyszczególnienie				Śląskie	Polska
Ogółem				30,1	31,0
W tym:	powiatowe centra pomocy rodzinie			1,22	1,58
				13,7	13,3
				0,08	0,05
				12,2	13,4
				0,07	0,10
				0,46	0,22
				2,35	2,46
	ośrodki wsparcia	ogółem	ogółem	1,01	1,52
			w tym środowiskowe domy samopomocy	0,98	1,48
		w tym:	dzienne domy pomocy	0,68	0,46
			domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży	0,00	0,02
			noclegownie, schroniska, domy dla bezdomnych	0,41	0,17
			inne ośrodki wsparcia	0,61	0,37

Źródło: 1) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, *Bank Danych Lokalnych*, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 35. Zasoby kadrowe powiatowych centrów pomocy rodzinie - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2012-2013			
			2011	2012	2013	wart. bezwzg.	%		
Ogółem			369	558	564	6	1,1		
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		44	65	67	2	3,1	
		w tym:	dyrektorzy, z-cy dyrektorów		17	21	21	0	0,0
			kierownicy, z-cy kierowników		6	7	7	0	0,0
			kierownicy działów		16	22	23	1	4,5
			kierownicy sekcji		5	15	16	1	6,7
	pracownicy socjalni	ogółem		123	168	171	3	1,8	
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej		8	5	2	-3	-60,0
			specjaliści pracy socjalnej		12	17	13	-4	-23,5
			starsi pracownicy socjalni		20	67	69	2	3,0
			pracownicy socjalni		83	79	87	8	10,1
	główni specjaliści			5	5	4	-1	-20,0	
	specjaliści pracy z rodziną	ogółem		4	8	8	0	0,0	
		w tym:	starsi specjaliści pracy z rodziną		1	2	3	1	50,0
			specjaliści pracy z rodziną		3	6	5	-1	-16,7
	aspiranci pracy socjalnej			4	7	7	0	0,0	
	konsultanci			4	7	4	-3	-42,9	
	koordynatorzy ds. komputeryzacji			2	2	2	0	0,0	
radcy prawni			3	2	2	0	0,0		
pozostali pracownicy			177	294	299	5	1,7		

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2011-2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 36. Zasoby kadrowe ośrodków pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2012-2013	
				2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%
Ogółem				6 115	6 310	6 341	31	0,5
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		221	220	217	-3	-1,4
		w tym:	kierownicy	167	168	166	-2	-1,2
			z-cy kierowników	54	52	51	-1	-1,9
	pracownicy socjalni	ogółem	liczba osób	2 419	2 348	2 317	-31	-1,3
			liczba ludn. na 1 prac. socjalnego	1 913	1 970	1 992	22	1,1
		w tym:	starsi specjaliści pracy socjalnej	150	165	180	15	9,1
			specjaliści pracy socjalnej	518	534	546	12	2,2
			starsi pracownicy socjalni	792	766	778	12	1,6
			pracownicy socjalni	944	872	799	-73	-8,4
		z tego w rejonach opiekuńczych		1 479	1 378	1 334	-44	-3,2
		główni specjaliści	ogółem	27	28	32	4	14,3
	w tym będący pracownikami socjalnymi		15	11	13	2	18,2	
	aspiranci pracy socjalnej		29	29	34	5	17,2	
	pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze		295	295	201	-94	-31,9	
	pracownicy wykonujące specjalistyczne usługi opiekuńcze		34	39	34	-5	-12,8	
	konsultanci		85	57	54	-3	-5,3	
	koordynatorzy ds. komputeryzacji		14	14	14	0	0,0	
	radcy prawni		37	36	37	1	2,8	
	pozostali pracownicy		2 969	3 254	3 415	161	4,9	

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2011-2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 37. Kwalifikacje pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, 2013 rok (stan na koniec roku).

Wyszczególnienie				Wartości	Liczba JOPS		
Pracownicy ogółem				6 794	176		
W tym:	kadra kierownicza	ogółem		liczba osób	229	176	
				% pracowników ogółem	3,4	176	
		w tym:	wykształcenie wyższe	liczba osób	198	176	
				% kadry kierowniczej	86,5	176	
			specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba osób	209	176	
				% kadry kierowniczej	91,3	176	
	pracownicy socjalni	ogółem		liczba osób	2 271	176	
				% pracowników ogółem	33,4	176	
		w tym:	wykształcenie wyższe	liczba osób	1 647	176	
				% pracowników socjalnych	72,5	176	
			wykształcenie średnie	liczba osób	624	176	
				% pracowników socjalnych	27,5	176	
			specjalizacja 1-go stopnia w zawodzie	liczba osób	396	176	
				% pracowników socjalnych	17,4	176	
			specjalizacja 2-go stopnia w zawodzie	liczba osób	143	176	
				% pracowników socjalnych	6,3	176	
		specjalizacja z organizacji pomocy społecznej	liczba osób	167	176		
			% pracowników socjalnych	7,4	176		
		pozostali pracownicy	ogółem		liczba osób	4 294	176
					% pracowników ogółem	63,2	176
	w tym:		wykształcenie wyższe	liczba osób	2 716	176	
				% pozostałych pracowników	63,3	176	
			wykształcenie średnie	liczba osób	1 188	176	
				% pozostałych pracowników	27,7	176	
	inne		liczba osób	390	176		
			% pozostałych pracowników	9,1	176		

Źródło: Ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie, Centralna Aplikacja Statystyczna, formularze OZPS 2013/2014.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 38. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2011-2013	
	2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiołową lub ekologiczną	32	124	923	799	644,4
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	908	917	956	39	4,3
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	3	1	-2	-66,7
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	0	3	3	0	0,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	93	168	260	92	54,8

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Tabela 39. Liczba świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie	Lata			Zmiana w latach 2011-2013	
	2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiołową lub ekologiczną	34	133	1036	903	678,9
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	212 228	204 705	218 492	13 787	6,7
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	6	1	-5	-83,3
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	0	191	680	489	256,0
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	740	1 900	3 215	1 315	69,2

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 40. Kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2011-2013	
		2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%
Razem		5 232 678	5 385 514	9 391 760	4 006 246	74,4
W tym:	zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną	1 049 591	727 225	4 204 705	3 477 480	478,2
	specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	3 929 966	4 138 129	4 321 596	183 467	4,4
	pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	0	660	1 500	840	127,3
	pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	0	2 101	10 857	8 756	416,8
	przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	253 121	518 389	853 102	334 713	64,6

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Tabela 41. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją udzielono świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie		Lata			Zmiana w latach 2011-2013	
		2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiolową lub ekologiczną		1,1	1,1	1,1	0	2,0
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi		233,7	223,2	228,5	5	2,4
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a		x	2,0	1,0	-1	-50,0
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP		x	63,7	226,7	163	255,8
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki		8	11,3	12,4	1	9,4

Źródło: Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 42. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie udzielone w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2013
	lata			zmiana w latach 2011-2013		
	2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%	
Zasilki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiołową lub ekologiczną	32 800	5 865	4 555	-1 310	-22,3	5 020
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	4 328	4 512	4 520	8	0,2	6 468
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	x	220	1500	1 280	581,8	2120
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	x	700	3619	2 919	417,0	3 628
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	2 722	3 086	3 281	195	6,3	2 950

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Tabela 43. Przeciętne kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie	Śląskie					Polska 2013
	lata			zmiana w latach 2011-2013		
	2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%	
Zasilki celowe na pokrycie wydatków związanych z kłeską żywiołową lub ekologiczną	30 870,32	5 467,86	4 058,60	-1 409,26	-25,8	4 537,03
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi	18,52	20,21	19,78	-0,43	-2,1	19,53
Pomoc przyznana cudzoziemcom, o których mowa w art. 5a	x	110,00	1 500,00	1 390	1 263,6	683,87
Pomoc przyznana cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP	x	11,00	15,97	4,97	45,1	109,09
Przyznane przez sąd wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki	342,06	272,84	265,35	-7,49	-2,7	232,04

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013.

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 44. Gminy o największych i najmniejszych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.

Wartości największe		Wartości najmniejsze	
gmina	wartość w zł	gmina	wartość w zł
m. Siemianowice Śląskie	215,60	Starcza	17,02
m. Chorzów	190,94	Żarnowiec	17,58
m. Bytom	173,64	Jejkowice	18,65
m. Zabrze	170,66	Ornontowice	19,14
m. Ruda Śląska	166,50	Suszec	20,67
Czeladź	161,55	Świerklany	25,76
Łękawica	160,84	Godów	27,55
m. Częstochowa	140,95	Pawłowice	27,85
Łazy	137,25	Ożarówice	32,89
Zawiercie	136,66	Lyski	34,45
Ślawków	136,49	Miedźno	35,07
Cieszyn	135,77	Panki	35,31
Wisła	129,56	Woźniki	35,39
m. Katowice	127,35	Boronów	36,45
Szczekociny	124,25	Sośnicowice	36,97

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 45. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2012-2013		
			2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%	
Zasilki stałe		ogółem	17 592	18 169	19 110	941	5,2	
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	13 682	14 194	14 719	525	3,7
			pozostającej w rodzinie	4 216	4 344	4 762	418	9,6
Zasilki okresowe	ogółem		47 300	50 054	56 164	6 110	12,2	
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	38 611	40 776	45 589	4 813	11,8	
		długotrwałej choroby	4 034	3 782	4 511	729	19,3	
		niepełnosprawności	6 187	6 635	7 492	857	12,9	
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	349	163	177	14	8,6	
		z innego powodu	x	4 659	5 964	1 305	28,0	
	zasilki okresowe kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		x	x	0	x	x	
Schronienie			3 897	3 730	4 172	442	11,8	
Posilek		ogółem	65 204	65 999	68 424	2 425	3,7	
		w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole	55 455	55 268	58 002	2 734	4,9	
Ubranie			129	139	171	32	23,0	
Usługi opiekuńcze		ogółem	8 951	8 854	9 212	358	4,0	
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	1 142	604	743	139	23,0	
Zasilek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*		ogółem	606	762	740	-22	-2,9	
		w tym dla osób bezdomnych	14	7	13	6	85,7	
Zasilki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			375	900	859	-41	-4,6	
Zasilki celowe w formie biletu kredytowego			36	31	4	-27	-87,1	
Sprawienie pogrzebu		ogółem	839	940	988	48	5,1	
		w tym osobom bezdomnym	128	171	181	10	5,8	
Inne zasilki celowe i w naturze ogółem		ogółem	98 065	98 400	101 660	3 260	3,3	
		w tym zasilki specjalne celowe	18 457	17 350	14 466	-2 884	-16,6	
Zasilki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			x	x	0	x	x	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie		ogółem	3	1	4	3	300,0	
		w tym:	w naturze	0	0	0	0	x
			zasilki	0	0	3	3	x
			pożyczka	3	1	1	0	0,0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			5 241	5 836	6 653	817	14,0	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2011-2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 46. Liczba świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie			Lata			Zmiana w latach 2012-2013		
			2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%	
Zasilki stałe		ogółem	169 244	172 131	183 901	11 770	6,8	
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	134 221	138 050	144 229	6 179	4,5
			pozostającej w rodzinie	35 023	34 081	39 672	5 591	16,4
Zasilki okresowe	ogółem		271 244	279 915	338 774	58 859	21,0	
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	215 229	224 797	269 876	45 079	20,1	
		długotrwałej choroby	12 893	11 508	13 330	1 822	15,8	
		niepełnosprawności	30 137	29 101	34 228	5 127	17,6	
		możliw. utrzym. lub nabycia upraw. do świad. z innych syst. zabezp. społ.	979	393	428	35	8,9	
		z innego powodu	x	14 050	20 907	6 857	48,8	
Schronienie			635 996	566 596	633 762	67 166	11,9	
Posilek		ogółem	8 516 362	8 444 161	9 441 275	997 114	11,8	
		w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole	6 969 059	6 798 184	7 686 251	888 067	13,1	
Ubranie			169	234	285	51	21,8	
Usługi opiekuńcze		ogółem	2 422 479	2 241 028	2 288 263	47 235	2,1	
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	310 759	92 699	95 692	2 993	3,2	
Zasilek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*		ogółem	1 890	2 723	2 607	-116	-4,3	
		w tym dla osób bezdomnych	31	13	25	12	92,3	
Zasilki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			433	931	899	-32	-3,4	
Zasilki celowe w formie biletu kredytowego			41	32	4	-28	-87,5	
Sprawienie pogrzebu		ogółem	844	941	989	48	5,1	
		w tym osobom bezdomnym	129	172	182	10	5,8	
Zasilki specjalne celowe			46 192	44 175	x	x	x	
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie		w naturze	0	0	0	0	x	
		zasilki	0	0	3	3	x	
		pożyczka	3	1	1	0	0,0	
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			51 523	56 655	63 655	7 000	12,4	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 47. Kwota świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie				Lata			Zmiana w latach 2012-2013		
				2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%	
Ogółem	kwota świadczeń w zł			359 517 682	395 365 672	469 809 219	74 443 547	18,8	
	kwota wydatków na świadczenia na 1 mieszkańca (w zł)			77,71	85,46	101,78	16	19,1	
W tym:	Zasiłki stałe	ogółem		55 987 699	60 048 425	74 132 957	14 084 532	23,5	
		w tym:	środki własne	x	535 678	1 006 713	471 035	87,9	
			dotacja	x	59 512 747	73 126 244	13 613 497	22,9	
		w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	48 871 153	52 310 389	63 115 986	10 805 597	20,7	
			pozostającej w rodzinie	7 116 546	7 738 036	11 016 971	3 278 935	42,4	
	Zasiłki okresowe	ogółem		62 162 035	70 414 299	103 696 255	33 281 956	47,3	
		w tym:	środki własne	2 806 546	2 323 673	1 536 213	-787 460	-33,9	
			dotacja	59 355 489	68 090 626	102 160 042	34 069 416	50,0	
		w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	52 673 217	59 800 868	86 956 890	27 156 022	45,4	
			długotrwałej choroby	2 508 621	2 432 736	3 334 009	901 273	37,0	
			niepełnosprawności	4 262 762	4 534 200	6 969 143	2 434 943	53,7	
			możliw. utrzym. lub nab. upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	226 355	101 595	127 504	25 909	25,5	
			z innego powodu	x	3 544 900	6 308 709	2 763 809	78,0	
			w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b	x	x	0	x	x	
	Schronienie			9 388 416	9 787 656	12 640 899	2 853 243	29,2	
	Posiłek	ogółem		34 663 443	35 875 276	39 699 367	3 824 091	10,7	
		w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		27 687 053	28 477 574	31 610 448	3 132 874	11,0	
	Ubranie			21 395	26 765	33 989	7 224	27,0	
	Usługi opiekuńcze		ogółem	20 440 614	20 947 864	20 717 872	-229 992	-1,1	
			w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	3 247 002	1 345 500	1 474 932	129 432	9,6	
	Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*		ogółem	127 094	213 268	179 176	-34 092	-16,0	
			w tym dla osób bezdomnych	1 918	773	2 295	1 522	196,9	
	Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powst. w wyniku zdarzenia losowego			737 509	1 062 024	1 194 120	132 096	12,4	
	Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			864	557	183	-374	-67,1	
	Sprawienie pogrzebu		ogółem	1 618 963	1 710 450	1 798 343	87 893	5,1	
			w tym osobom bezdomnym	270 266	315 686	334 976	19 290	6,1	
	Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem		ogółem	79 553 356	83 622 483	82 671 877	-950 606	-1,1	
			w tym zasiłki specjalne celowe	9 292 344	8 947 320	7 051 846	-1 895 474	-21,2	
	Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			x	x	0	x	x	
	Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie		ogółem	2 000	1 000	4 580	3 580	358,0	
			w tym:	w naturze	0	0	0	0	x
				zasiłki	0	0	3 880	3 880	x
				pożyczka	2 000	1 000	700	-300	-30,0
	Odpłatność gminy za pobyt w DPS			94 814 294	111 655 605	133 039 601	21 383 996	19,2	

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2011-2013, 2) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 48. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2013
			lata			zmiana w latach 2011-2013		
						wart. bezwzgl.	%	
			2011	2012	2013			
Zasiłki stałe	ogółem		9,6	9,5	9,6	0	1,3	9,9
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	9,8	9,7	9,8	0	1,0	10,1
		pozostającej w rodzinie	8,3	7,8	8,3	1	6,8	8,7
Zasiłki okresowe	ogółem		5,7	5,6	6,0	0	7,7	5,6
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	5,6	5,5	5,9	0	7,6	5,6
		długotrwalej choroby	3,2	3,0	3,0	0	-1,5	3,4
		niepełnosprawności	4,9	4,4	4,6	0	3,8	4,6
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	2,8	2,4	2,4	0	0,8	2,7
		z innego powodu	x	3,0	3,5	1	16,9	3,7
Schronienie			163,2	151,9	151,9	0	0,0	155,0
Posiłek	ogółem		130,6	127,9	138,0	10	7,9	138,8
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		125,7	123,0	132,5	10	7,7	133,6
Ubranie			1,3	1,7	1,7	0	-2,0	1,9
Usługi opiekuńcze		ogółem	270,6	253,1	248,4	-5	-1,9	354,0
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	272,1	153,5	128,8	-25	-16,1	231,0
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*		ogółem	3,1	3,6	3,5	0	-2,1	3,4
		w tym dla osób bezdomnych	2,2	1,9	1,9	0	1,2	1,7
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1,2	1,0	1,0	0	4,7	1,2
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			1,1	1,0	1,0	0	0,0	2,0
Sprawienie pogrzebu		ogółem	1,0	1,0	1,0	0	0,1	1,0
		w tym osobom bezdomnym	1,0	1,0	1,0	0	0,6	1,0
Zasiłki specjalne celowe			2,5	2,5	2,4	0	-2,5	2,3
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie		w naturze	x	x	x	x	x	1,0
		zasiłki	x	x	1,0	x	x	3,1
		pożyczka	1,0	1,0	1,0	0	0,0	1,0
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			9,8	9,7	9,6	0	-1,4	9,8

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>, 3) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 49. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie				Śląskie					Polska 2013	
				lata			zmiana w latach 2011-2013			
				2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%		
Ogółem				2 115,32	2 304,05	2 625,45	321	13,9	2 234,61	
W tym:	Zasiłki stałe		ogółem	3 182,57	3 304,95	3 879,28	574	17,4	4 167,63	
			w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	3 571,93	3 685,33	4 288,06	603	16,4	4 604,71
				pozostającej w rodzinie	1 687,99	1 781,32	2 313,52	532	29,9	2 474,88
	Zasiłki okresowe	w tym przyznane z powodu:	ogółem	1 314,21	1 406,77	1 846,31	440	31,2	1 879,75	
			bezrobocia	1 364,20	1 466,57	1 907,41	441	30,1	1 951,37	
			długotrwałej choroby	621,87	643,24	739,08	96	14,9	989,17	
			niepełnosprawności	688,99	683,38	930,21	247	36,1	981,09	
			możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	648,58	623,28	720,36	97	15,6	867,03	
			z innego powodu	x	760,87	1 057,80	297	39,0	1 256,53	
		w tym kontynuowane niezależnie od dochodu na podst. art. 38 ust. 4a i 4b		x	x	x	x	x	695,38	
	Schronienie			2 409,14	2 624,04	3 029,94	406	15,5	2 883,79	
	Posiłek	ogółem		531,62	543,57	580,20	37	6,7	564,34	
		w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		499,27	515,26	544,99	30	5,8	512,76	
	Ubranie			165,85	192,55	198,77	6	3,2	193,36	
	Usługi opiekuńcze		ogółem	2 283,61	2 365,92	2 249,01	-117	-4,9	4 263,69	
			w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	2 843,26	2 227,65	1 985,10	-243	-10,9	3 294,12	
	Zasilek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*		ogółem	209,73	279,88	242,13	-38	-13,5	233,09	
			w tym dla osób bezdomnych	137	110,43	176,54	66	59,9	243,06	
	Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1 966,69	1 180,03	1 390,13	210	17,8	1 808,17	
	Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			24	17,97	45,75	28	154,6	47,11	
	Sprawienie pogrzebu		ogółem	1 929,63	1 819,63	1 820,19	1	0,0	2 317,58	
			w tym osobom bezdomnym	2 111,45	1 846,12	1 850,70	5	0,2	2 406,95	
	Inne zasiłki celowe i w naturze ogółem		ogółem	811,23	849,82	813,22	-37	-4,3	757,62	
			w tym zasiłki specjalne celowe	503,46	515,70	487,48	-28	-5,5	486,41	
	Zasiłki celowe przyznane niezależnie od dochodu na podstawie art. 39a ust. 1 i 2			x	x	x	x	x	670,63	
	Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie		ogółem	666,67	1 000,00	1 145,00	145	14,5	622,53	
			w tym:	w naturze	x	x	x	x	x	18,39
zasiłki				x	x	1 293,33	x	x	717,91	
pożyczka				666,67	1 000,00	700,00	-300	-30,0	5 233,33	
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			18 090,88	19 132,21	19 996,93	865	4,5	20 630,09		

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>, 3) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 50. Przeciętna wysokość świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2013
			lata			zmiana w latach 2011-2013		
2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%				
Zasiłki stałe	ogółem		330,81	348,85	403,11	54,26	15,6	423,06
	w tym przyznane dla osoby:	samotnie gospodarującej	364,11	378,92	437,61	58,69	15,5	457,50
		pozostającej w rodzinie	203,20	227,05	277,70	50,65	22,3	284,81
Zasiłki okresowe	ogółem		229,17	251,56	306,09	55,53	21,7	334,25
	w tym przyznane z powodu:	bezrobocia	244,73	266,02	322,21	56,19	21,1	347,61
		długotrwałej choroby	194,57	211,40	250,11	38,71	18,3	291,07
		niepełnosprawności	141,45	155,81	203,61	47,80	30,7	215,29
		możliw. utrzym. lub nabycia upr. do świad. z innych syst. zab. społ.	231,21	258,51	297,91	39,40	15,2	318,40
		z innego powodu	x	252,31	301,75	49,44	19,6	343,81
Schronienie		14,76	17,27	19,95	2,68	15,5	18,60	
Posiłek	ogółem		4,07	4,25	4,20	-0,05	-1,1	4,06
	w tym dla dzieci i młodzieży w okresie nauki w szkole		3,97	4,19	4,11	-0,08	-1,8	3,84
Ubranie			126,60	114,38	119,26	4,88	4,3	103,33
Usługi opiekuńcze		ogółem	8,44	9,35	9,05	-0,30	-3,2	12,04
		w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze	10,45	14,51	15,41	0,90	6,2	14,26
Zasiłek celowy na pokrycie wydatków na świad. zdrow.*		ogółem	67,25	78,32	68,73	-9,59	-12,2	68,77
		w tym dla osób bezdomnych	61,87	59,46	91,80	32,34	54,4	141,13
Zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego			1 703,25	1 140,73	1 328,28	187,55	16,4	1 549,60
Zasiłki celowe w formie biletu kredytowego			21,07	17,41	45,75	28,34	162,8	23,93
Sprawienie pogrzebu		ogółem	1 918,20	1 817,69	1 818,34	0,65	0,0	2 311,22
		w tym osobom bezdomnym	2 095,09	1 835,38	1 840,53	5,15	0,3	2 396,87
Zasiłki specjalne celowe			201,17	202,54	199,92	-2,62	-1,3	211,12
Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie		w naturze	x	x	x	x	x	18,39
		zasiłki	x	x	1 293,33	x	x	228,59
		pożyczka	666,67	1 000,00	700,00	-300,00	-30,0	5 233,33
Odpłatność gminy za pobyt w DPS			1 840,23	1 970,80	2 090,01	119,21	6,0	2 107,29

* Osobom niemającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w NFZ.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPiPS-03 za lata 2011-2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, sprawozdanie MPiPS-03 za okres I-XII 2013, <http://www.mpips.gov.pl>, 3) Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl/bdl>

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 51. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem* - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.

Wyszczególnienie			Śląskie					Polska 2013	
			lata			zmiana w latach 2011-2013			
			2011	2012	2013	wart. bezwzgl.	%		
Ogółem		kwota (w zł)	1 236 240	1 318 734	1 455 115	136 381	10,3	9 604 892	
		kwota na 1mieszkańca (w zł)	0,27	0,29	0,32	0,03	8,7	0,25	
W tym:	pomoc pieniężna na usamodzielnienie		liczba świadczeń	59	72	59	-13	-18,1	5 343
			kwota świadczeń	193 280	304 319	223 839	-80 480	-26,4	1 528 769
			przeciętna wys. świad. (w zł)	3 276	4 227	3 794	-433	-10,2	286
	pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki		liczba świadczeń	1 703	1 740	2 068	328	18,9	41 148
			kwota świadczeń	829 742	849 888	1 010 486	160 598	18,9	6 612 348
			przeciętna wys. świad. (w zł)	487	488	489	1	0,1	161
	uzyskanie odpowiednich warunków mieszk.	ogółem	liczba świadczeń	1 101	283	910	627	221,6	1 148
			kwota świadczeń	42 057	26 982	16 782	-10 200	-37,8	97 347
			przeciętna wys. świad. (w zł)	38,00	95,00	18,44	-76,56	-80,6	84,80
		w tym w mieszk. chronionym	liczba świadczeń	1 101	282	910	628	222,7	950
			kwota świadczeń	42 057	26 732	16 782	-9 950	-37,2	29 984
			przeciętna wys. świad. (w zł)	38,00	95,00	18,44	-76,56	-80,6	31,56
	pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej		liczba świadczeń	59	51	81	30	58,8	458
			kwota świadczeń	171 161	137 545	204 008	66 463	48,3	1 366 428
			przeciętna wys. świad. (w zł)	2 901	2 697	2 519	-178	-6,6	2 983

* Dla osób opuszczających: rodziny zastępcze, całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę, domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, domy dla matek z małymi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze.

Źródło: 1) Centralna Aplikacja Statystyczna, sprawozdania MPIPS-03 za lata 2011-2013, 2) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, <http://www.mpips.gov.pl>, sprawozdanie MPIPS-03 za okres I-XII 2013.

12. SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Liczba ludności - województwo śląskie w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035....	25
Wykres 2. Struktura wiekowa ludności - województwo śląskie w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.....	25
Wykres 3. Wskaźnik obciążenia demograficznego - województwo śląskie i Polska w latach 2000-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.	26
Wykres 4. Odsetek ludności w wieku 80 lat i więcej - województwo śląskie i Polska w latach 2005-2010 oraz prognoza na lata 2015-2035.	26
Wykres 5. Przyrost naturalny na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, lata 2000-2012.....	27
Wykres 6. Saldo zagranicznych migracji na pobyt stały na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, lata 2000-2012.	27
Wykres 7. Saldo międzywojewódzkich migracji na pobyt stały - województwo śląskie, lata 2000-2012.	28
Wykres 8. Zagrożenie ubóstwem wg przyjętych w danym roku granic ubóstwa - województwo śląskie, lata 2005-2012.....	35
Wykres 9. Liczba bezrobotnych - województwo śląskie, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.	36
Wykres 10. Stopa bezrobocia – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.	36
Wykres 11. Bezrobotni z prawem do zasiłku jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.....	37
Wykres 12. Osoby długotrwale bezrobotne jako odsetek ogółu bezrobotnych – województwo śląskie i Polska, lata 2006-2013, stan na koniec danego roku.....	37
Wykres 13. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności - województwo śląskie, 2013 rok.....	42
Wykres 14. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną jako odsetek ludności powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.....	43
Wykres 15. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2013 rok.....	44
Wykres 16. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2013 rok, cz. 1.....	45
Wykres 17. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności wg powodów udzielenia pomocy – województwo śląskie i Polska, 2013 rok, cz. 2.....	45
Wykres 18. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, lata 2001-2013.....	46
Wykres 19. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013.	46
Wykres 20. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności - województwo śląskie, 2013 rok.....	47
Wykres 21. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną z powodu ubóstwa jako odsetek ogółu ludności powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.	48
Wykres 22. Gminy o najwyższym odsetku ludności objętej pomocą społeczną z powodu ubóstwa - województwo śląskie, 2013 rok.....	49
Wykres 23. Struktura specjalistycznych JOPS wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=458.	56
Wykres 24. Struktura specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=458.	56

Wykres 25. Struktura miejsc w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=19 116.....	57
Wykres 26. Ośrodki wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=196.....	57
Wykres 27. Struktura miejsc w ośrodkach wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=9 960.....	58
Wykres 28. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	58
Wykres 29. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2013 roku.	59
Wykres 30. Liczba miejsc na 10 tys. ludności w specjalistycznych JOPS wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	60
Wykres 31. Struktura specjalistycznych JOPS wg podmiotu prowadzącego – województwo śląskie, stan na koniec 2013 r., N=458.	63
Wykres 32. Pracownicy podstawowych i specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N= 13 874.	72
Wykres 33. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	72
Wykres 34. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	73
Wykres 35. Struktura pracowników JOPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=13874.....	74
Wykres 36. Pracownicy ośrodków wsparcia - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	74
Wykres 37. Liczba pracowników JOPS na 10 tys. ludności – województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2013 roku.	75
Wykres 38. Liczba ludności przypadającej na 1 pracownika ośrodków wsparcia - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2013 roku.	75
Wykres 39. Struktura pracowników PCPR wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N= 564.....	78
Wykres 40. Pracownicy OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N= 6 341.....	79
Wykres 41. Pracownicy socjalni OPS wg stanowisk - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N= 2 317.	82
Wykres 42. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS – województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.....	82
Wykres 43. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	83
Wykres 44. Liczba ludności przypadająca na 1 pracownika socjalnego OPS wg powiatów - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	84
Wykres 45. Gminy o największej liczbie ludności przypadającej na 1 pracownika socjalnego OPS - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	85
Wykres 46. Odsetek osób z wykształceniem wyższym wśród zatrudnionych w OPS i PCPR - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.	89
Wykres 47. Struktura wykształcenia pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=2271.....	89
Wykres 48. Odsetek osób ze specjalizacją wśród pracowników socjalnych podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=2271.	90

Wykres 49. Struktura wykształcenia „pozostałych pracowników” podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku, N=4294.	90
Wykres 50. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań gmin - województwo śląskie, 2013 rok, N=479 200 979 zł.....	99
Wykres 51. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.....	100
Wykres 52. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.	101
Wykres 53. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.....	102
Wykres 54. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań zleconych gminom - województwo śląskie, 2013 rok, N= 9 391 760 zł.	103
Wykres 55. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań zleconych gminom – województwo śląskie i Polska, 2013 rok.	103
Wykres 56. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.....	107
Wykres 57. Wydatki na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.	108
Wykres 58. Gminy o najwyższych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.	109
Wykres 59. Struktura wydatków na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin - województwo śląskie, 2013 rok, N= 469 809 219 zł.	110
Wykres 60. Wydatki na odpłatność gminy za pobyt mieszkańców w DPS - województwo śląskie, lata 2004-2013.....	110
Wykres 61. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2013 rok, cz. 1.	111
Wykres 62. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin – województwo śląskie i Polska, 2013 rok, cz. 2.	111
Wykres 63. Struktura wydatków na świadczenia pomocy społecznej realizowane w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, 2013 rok, N=1 462 505 zł.....	112
Wykres 64. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.	114
Wykres 65. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem w przeliczeniu na 1 mieszkańca wg powiatów - województwo śląskie, 2013 rok.....	115
Wykres 66. Struktura wydatków na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem - województwo śląskie, 2013 rok, N= 1 455 115 zł.	116
Wykres 67. Przeciętne wysokości świadczeń przyznanych w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem - województwo śląskie i Polska, 2013 rok.	116

13. SPIS TABEL

Tabela 1. Współpraca gmin i powiatów z organizacjami pozarządowymi w zakresie zadań zleczanych w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2013 oraz prognoza na rok 2014, cz. 1.	68
Tabela 2. Współpraca gmin i powiatów z organizacjami pozarządowymi w zakresie zadań zleczanych w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2013 oraz prognoza na rok 2014, cz. 2.	68
Tabela 3. Wybrane zadania zleczane organizacjom pozarządowym przez gminy i powiaty w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2013 oraz prognoza na rok 2014, cz. 1.	69
Tabela 4. Wybrane zadania zleczane organizacjom pozarządowym przez gminy i powiaty w obszarze pomocy i wsparcia - województwo śląskie, rok 2013 oraz prognoza na rok 2014, cz. 2.	69
Tabela 5. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.	119
Tabela 6. Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej wg powodów udzielenia wsparcia - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.	121
Tabela 7. Kontrakty socjalne - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.	122
Tabela 8. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na koniec 2014 roku.	123
Tabela 9. Kadra jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na koniec 2014 roku.	125
Tabela 10. Świadczenia pomocy społecznej udzielane w ramach realizacji zadań gminy - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.	127
Tabela 11. Pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem realizowana w ramach zadań powiatu - województwo śląskie, prognoza na rok 2014.	128
Tabela 12. Środki finansowe w budżetach jednostek samorządu terytorialnego przeznaczone na realizację zadań pomocy społecznej - województwo śląskie, prognoza na rok 2014 (w zł, wg rozdziałów klasyfikacji budżetowej).	130
Tabela 13. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie, lata 2000-2012.	131
Tabela 14. Prognoza ludności - województwo śląskie, lata 2015-2035.	132
Tabela 15. Wybrane elementy sytuacji demograficznej - województwo śląskie i Polska, 2012 rok.	132
Tabela 16. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie, lata 2000-2012.	133
Tabela 17. Wybrane elementy sytuacji społeczno-ekonomicznej - województwo śląskie i Polska, 2012 rok.	134
Tabela 18. Wybrane elementy sytuacji na rynku pracy - województwo śląskie i Polska, lata 2001-2013, stan na koniec danego roku.	135
Tabela 19. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie, lata 2000-2013.	135
Tabela 20. Rodziny objęte pomocą społeczną - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.	136
Tabela 21. Rodziny objęte pomocą społeczną wg rodzajów powiatów oraz podregionów - województwo śląskie, 2013 rok.	136
Tabela 22. Osoby w rodzinach objętych pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, lata 2011-2013.	137
Tabela 23. Rodziny objęte pomocą społeczną wg powodów udzielenia pomocy - województwo śląskie, 2013 rok.	138

Tabela 24. Liczba osób w rodzinach objętych pomocą społeczną na 1000 ludności - województwo śląskie i Polska, 2013 rok.....	139
Tabela 25. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, 2013 rok, stan na koniec roku.....	140
Tabela 26. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania oraz podmiotu prowadzącego - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.....	141
Tabela 27. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, stan na koniec 2013 roku.....	142
Tabela 28. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg zasięgu działania - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.....	143
Tabela 29. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej wg podmiotu prowadzącego - województwo śląskie, stan na koniec 2013 roku.....	144
Tabela 30. Specjalistyczne jednostki organizacyjne pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	145
Tabela 31. Miejsca w specjalistycznych jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	146
Tabela 32. Liczba osób korzystających z usług specjalistycznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	147
Tabela 33. Pracownicy specjalistycznych JOPS szczebla gminnego i powiatowego - województwo śląskie, lata 2011-2013 (stan na koniec danego roku).....	148
Tabela 34. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej przypadających na 10 tys. ludności - województwo śląskie i Polska, 2013 rok.....	148
Tabela 35. Zasoby kadrowe powiatowych centrów pomocy rodzinie - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	149
Tabela 36. Zasoby kadrowe ośrodków pomocy społecznej - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	150
Tabela 37. Kwalifikacje pracowników podstawowych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - województwo śląskie, 2013 rok (stan na koniec roku).....	151
Tabela 38. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	152
Tabela 39. Liczba świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	152
Tabela 40. Kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	153
Tabela 41. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją udzielono świadczenie w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	153
Tabela 42. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie udzielone w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.....	154
Tabela 43. Przeciętne kwoty świadczeń udzielonych w ramach realizacji zadań zleconych gminom - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.....	154
Tabela 44. Gminy o największych i najmniejszych wydatkach na świadczenia realizowane w ramach zadań własnych gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca - województwo śląskie, 2013 rok.....	155
Tabela 45. Liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2011-2013.....	156

Projekt 1.16 „Koordynacja na rzecz aktywnej integracji” jest współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tabela 46. Liczba świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2011-2013.	157
Tabela 47. Kwota świadczeń przyznanych decyzją w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2011-2013.	158
Tabela 48. Przeciętna liczba świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie, lata 2011-2013.	159
Tabela 49. Przeciętna kwota świadczeń na osobę, której decyzją przyznano świadczenie w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.	160
Tabela 50. Przeciętna wysokość świadczeń przyznanych w ramach realizacji zadań własnych gmin - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.	161
Tabela 51. Wydatki na pomoc mającą na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem - województwo śląskie i Polska, lata 2011-2013.	162

Opracowanie „Ocena zasobów pomocy społecznej. Województwo Śląskie 2014” przygotował zespół Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego w składzie:

Krzysztof Ciupek – główny specjalista ds. badań i analiz,

Karolina Gałuszka – inspektor ds. badań i analiz,

Izabela Krzyżowska – podinspektor ds. badań i analiz,

pod kierunkiem dr Haliny Misiewicz - dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

Katowice, dnia 11.06.2014 r.